

การสาธารณสุขสงเคราะห์จิตพุทธร

สมเด็จพระมหาธีรจารย์

กรรมการมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมาการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.)

สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
(ปลัดศึกษาธิการ)
กระทรวงศึกษาธิการ
กรุงเทพมหานคร
ในพระบรมราชูปถัมภ์
วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ
พินิจ ลากรณานนท์
วุฒินันท์ กันทะเตียน
พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤษภาคม 2563 จำนวน 1,000 เล่ม

บรรณาธิการ

พระมงคลวชิรากร (สมบัติ ญาณวโร)

เลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. (สุกิตย์ อากาโร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ (วีรพล วิรญาโณ)

ผู้ช่วยเลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

โมกษนิยพจน์ โดย

สมเด็จพระมหาธีรราชย์

กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดยานนาวา

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.)

ประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

จัดพิมพ์

คณะสงฆ์วัดสุทัศนวราราม กรุงเทพมหานคร

จัดรูปเล่ม

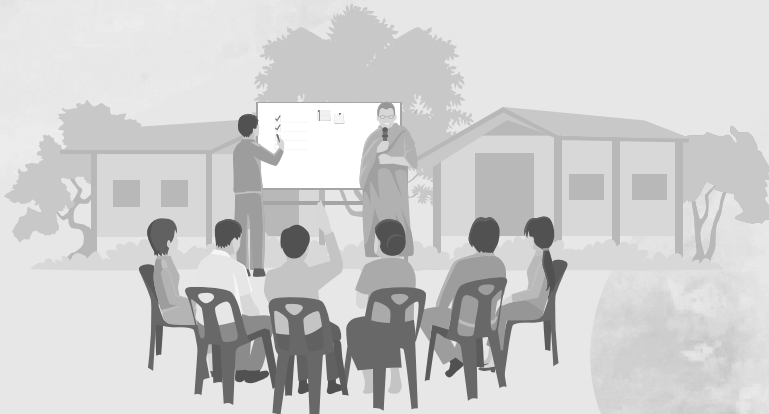
พีริช อาชามาส

พิมพ์ที่

นิตริกรรมการพิมพ์

76/251-3 หมู่ที่ 15 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์ : 02 403 4567 E-mail : niti2512@hotmail.com

สัปดาห์โยกกา

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยและคำนึงถึงประโยชน์สุขแห่งราษฎร์ทั้งหลายเป็นสำคัญ ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะสืบสาน รักษา และต่อยอด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน จะเห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า ตามที่ทรงได้พระราชทานโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” ได้เป็นต้นแบบสำคัญที่สร้างให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ขับเคลื่อนกิจกรรมจิตอาสา ร่วมกับภาคประชาชน จนเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งยังมีส่วนต่อการบรรเทาทุกข์และแก้ไขปัญหาให้กับสังคมอย่างต่อเนื่อง

การที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามที่มหาเถรสมาคมได้เห็นชอบ และมีการเสนอความคืบหน้าให้คณะรัฐมนตรีทราบ ด้วยเหตุผลเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง และสามารถขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนาได้อย่างสอดคล้องกับพระธรรมวินัย อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยส่วนรวมต่อไป จึงถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้อีกทางหนึ่ง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงเมตตาประทานคติธรรมในคราวประชุมสัมมนา ขับเคลื่อนงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจากนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด ความตอนหนึ่งว่า

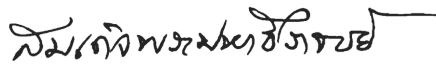
**“บุคคลพึงบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อเกื้อกูลกันและกัน ด้วยการลด
คลายความเป็นตัวตนให้มากที่สุด ให้สมดังพระพุทธศาสนาที่ว่า ภูตฺ เสถึ
หทัยตพฺพี แปลความว่า เมื่อมีชีวิตอยู่ ควรเกื้อกูลกัน”**

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้พัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่ส่งเสริมบทบาทการทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ครอบคลุม ทั้งมิติการสงเคราะห์ มิติการเกื้อกูล มิติการพัฒนา และมิติบูรณาการ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจะมีจุดร่วมกันประการหนึ่งที่

สำคัญคือการมีจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา หรือตามที่คณะกรรมการฝ่าย
สาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้อนุมัติร่วมกันที่จะขับเคลื่อนให้
งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ สามารถส่งเสริมการดำเนินกิจกรรม
ภายใต้หลักการสำคัญได้แก่ ๑. อุตถายะ เป็นประโยชน์ ๒. หิตายะ เกื้อกูลกัน
และ ๓. สุขายะ มีความสันติสุข

การสรุปทเรียนภายใต้หนังสือ “สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ” จึง
เป็นการรวบรวมหลักการและแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์
ที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษาในพระไตรปิฎก คัมภีร์ อรรถกถา ตลอดจน
การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและสังคม จึงขอ
อนุโมนาคณะบรรณาธิการ และคณะผู้แต่งที่ได้เสียสละพัฒนาผลงานที่เป็น
ประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ โดยเฉพาะที่จะช่วยเสริมสร้างให้งานสาธารณสงเคราะห์
ของคณะสงฆ์มีความมั่นคง สถาพรสืบไป

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดอภิบาลให้ท่านทั้งหลาย
จงประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมที่ชอบด้วยธรรม ทั้งต่อสังคมส่วนรวม
ครอบครัวและตนเอง ทั้งขอให้เจริญด้วยจตุรพิธพรชัย อันได้แก่ อายุ วรรณะ
สุขะ พละ ตลอดกาลนานเทอญฯ

(สมเด็จพระมหาธีรจารย์)

กรรมการมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

เจ้าอาวาสวัดยานนาวา

คำนำ

หนังสือ “สาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธ” เป็นการรวบรวมและนำเสนอหาจากหนังสือ “แก่นสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธในคัมภีร์พุทธ” และ “อดีต ปัจจุบันอนาคต งานสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธของคณะสงฆ์ไทย” ที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มาสังเคราะห์และจัดพิมพ์ในโอกาสที่ สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาทราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ เนื่องในพิธีสมโภชสุพรรณบัฏ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ปสฤทธ์ เขมงกรเถร สุทธิพันธ์) กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม และเจ้าอาวาสวัดยานนาวา

องค์ความรู้ของหนังสือ “สาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธ” จะได้ผลักดันให้คณะสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้าเพิ่มเติม ได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ อีกทั้งการพิจารณาแนวทางการดำเนินกิจกรรมอย่างแยกคางหาง ซึ่งหมายถึงการไตร่ตรองและทุ่มเททำความเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถกำหนดสร้างการทำงานที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อประเทศชาติ คณะสงฆ์ และประชาชนต่อไป

ในนามของคณะบรรณาธิการอนุโมทนา รองศาสตราจารย์ ดร.พินิจ ลาภธนานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน ที่ได้เสียสละพัฒนาผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ต่อไป ขอเดชาอนุภาพพระรัตนตรัยอวยชัยอภิบาลท่านทั้งหลายให้เจริญด้วยจตุรพิธพรชัย มีกำลังพร้อมที่จะสนองงานพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นประโยชน์แก่อุทิศแก่เหล่าพุทธบริษัท สืบไปตลอดกาลนาน

พระมงคลวชิรากร วัดยานนาวา
พระสุธีรัตนบัณฑิต วัดสุทธิวาราม
พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ วัดยานนาวา
คณะบรรณาธิการ

สารบัญ

สัมมนาวิทยากร.....	4
คำนำ.....	6
บทที่ 1 ทำความเข้าใจความหมายตามนัยแห่งคัมภีร์พุทธ.....	8
1.1 ความหมายที่ยึดตามพุทธประสงค์	12
1.2 ความหมายตามแนวพระไตรปิฎกและอรรถกถา	13
บทที่ 2 ความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ.....	20
2.1 บทบาททางสังคมของวัดและพระสงฆ์ไทย	24
2.2 งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	30
บทที่ 3 งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอดีต.....	36
3.1 แนวคิดและอุดมการณ์พุทธศาสนาในอดีต	39
3.2 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอดีต	44
บทที่ 4 งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.....	68
4.1 บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	71
4.2 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน	77
บทที่ 5 อนาคตงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย.....	106
5.1 แนวทางการขับเคลื่อนสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	109
5.2 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	124
บทที่ 6 งานจิตอาสาเพื่อสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ.....	136
บทที่ 7 ธรรมสรรค์สร้างสู่แนวทางปฏิบัติเพื่อสังคม.....	147
บรรณานุกรม.....	152
เกี่ยวกับผู้เขียน.....	158
ภาคผนวก.....	159

บทที่ 1
ทำความเข้าใจ
ความหมายตามนัย
แห่งคัมภีร์พุทธ

คำว่า **“สาธารณสงเคราะห์”** ตามแนวพระพุทธศาสนาหมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ โดยการให้กำลังกายให้กำลังสติ ปัญญา ใช้ทักษะความถนัดความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเพื่อดำเนิน กิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม โดยที่ความ หมายนี้ วิเคราะห์และตีความจากแนวคิดหลักการสำคัญทั้งจากหลักธรรม และระบบแห่งพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาว่าด้วยการให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์

อนึ่ง คำว่าสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นคำที่ประดิษฐ์มาภายหลัง ซึ่งไม่ปรากฏตรงๆ จากคำศัพท์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณา จากรากศัพท์ของคำว่าสงเคราะห์แล้ว ย่อมสื่อไปถึงเรื่องการสงเคราะห์ที่เป็น สาธารณะ โดยแยกพิจารณาตามรูปศัพท์ และพิจารณาตามความหมายและ คำอธิบายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่าคำว่าสงเคราะห์ การสงเคราะห์ หรือหลักสงเคราะห์ มาจากหลักของ “สังคหวัตถุ” เพราะคำว่า สังคหะ แปลว่าการสงเคราะห์ ส่วน วัตถุ แปลว่า ที่ตั้ง หรือธรรมเป็นที่ตั้ง เมื่อรวมกัน คำว่า สังคหวัตถุ ก็คือการสงเคราะห์นั่นเอง

คำว่า สงเคราะห์ มาจากคำบาลีว่า สังคหะ ที่แปลว่าจับรวมเข้าด้วยกัน นำมารวมไว้ด้วยกัน หรือจับมารวมกัน การจับมารวมกันในที่นี้หมายถึงจับใจ

คนมารวมกัน แต่การจะจับหัวใจของผู้คนมารวมกันไว้ได้นั้นจะต้องจับด้วย เครื่องมือพิเศษ คือใช้หลักแห่งสังคหัตถุมาเป็นเครื่องมือจับ หรือยึดเหนี่ยว จิตใจไว้ด้วย 4 วิธี คือ ด้วยการให้ (ทาน) ด้วยการพูดดี (ปิยวาจา) ด้วยการช่วย ทำประโยชน์ (อัตถจริยา) หรือด้วยการเสมอสมานตัว (สมานัตตตา)

ในภาษาไทยจะแปลคำว่าสงเคราะห์ว่าหมายถึง “การช่วยเหลือ” แต่เมื่อ รวมความแล้วก็ได้แก่การให้การสงเคราะห์ ปัจจุบัน มีการประดิษฐ์คำแทนคำว่า การสงเคราะห์ เช่น งานจิตอาสาจิตสาธารณะ แต่ก็มาจากหลักสังคหัตถุ โดยเฉพาะด้านอัตถจริยาที่หมายถึงการบำเพ็ญประโยชน์ ทำประโยชน์ ช่วยเหลือด้วยแรงงานหรือกำลังความรู้ความสามารถ หรือเพื่อดำเนินกิจการ อันเป็นประโยชน์ทั้งแก่คน แก่ชุมชน แก่ประชาชน ซึ่งเป็นการประพุดติ ประโยชน์ที่มีสำนึกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการลงแรง ลงมือช่วยเหลือ ช่วยงานสาธารณะ รวมถึงช่วยด้วยการให้สติปัญญา ให้ความรู้ ใช้ความสามารถ ในด้านต่างๆ ที่ตนมีต่อผู้อื่น

ดังนั้น คำว่า สาธารณสงเคราะห์ ตามแนวพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยการสงเคราะห์ด้วยการลงมือ ทำให้หรือด้วยกำลังกาย การสงเคราะห์ด้วยการให้กำลังสติปัญญาของ ตนอันเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น รวมถึงการสงเคราะห์ด้วยการใช้ทักษะ ความสามารถในด้านต่างๆ ที่ตนมีเพื่อช่วยเหลือ หรือดำเนินกิจการให้เกิด ประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างมีจิตสำนึกทางสังคมนั่นเอง

เพื่อให้เกิดความชัดเจนเรื่องความหมายของคำว่าสาธารณสงเคราะห์ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคำว่าการทำงานเพื่อประโยชน์แก่บุคคลในระดับต่างๆ นั้น ได้ปรากฏเนื้อความตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา และคัมภีร์สำคัญอื่นที่ เกี่ยวข้องเพื่อช่วยขยายภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

1.1 ความหมายที่ยึดตามพุทธประสงค์

คำว่า “พุทธประสงค์” ในที่นี้ หมายถึงการตีความตามพุทธพจน์ คราวทรงส่งพระสาวกเพื่อออกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า

*ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชน
เป็นอันมากเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์
สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดา
และมนุษย์ทั้งหลาย*

(วิ.ม. (ไทย) 4/32/35; ส.ส.(ไทย)15/428/148)

จากพุทธพจน์นี้ ถือได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกสำคัญที่ทรงมอบให้เป็นภาระงานของพระสงฆ์สาวกชุดแรกที่ไปประกาศพระศาสนา โดยให้เหล่าสาวกยึดประโยชน์ ดังนี้

1) ทำเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน (พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย) เป้าหมายนี้ชี้ชัดว่าพระสงฆ์สาวกรุ่นแรกได้จาริกหรือเดินทางไปเพื่อทำสิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป สิ่งใดที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขย่อมไม่กระทำแน่นอน

2) ทำเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก (โลกานุกมฺปาย) เป้าหมายนี้ก็สนับสนุนเป้าหมายแรกและเป็นการลงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยการลงมือเอื้อให้การช่วยเหลือ ซึ่งหมายความว่ายังมีบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ เอื้อเพื่อเจือจาง แบ่งปัน เสียสละให้

3) ทำเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย (อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ) การออกไปประกาศพระศาสนาหรือเผยแผ่พุทธธรรมจึงแสดงออกมาในลักษณะของการทำประโยชน์เพื่อคนส่วนมาก เป้าหมายนี้เป็นภาพรวมกล่าวคือในที่สุดแล้วการที่พระสงฆ์สาวกท่องจาริก

ไปยังดินแดนต่างๆ ก็เพื่อทำสิ่งที่เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย หนึ่ง คำว่า “เทวดา” ในที่นี้อาจหมายถึงทั้งสมมติเทพและอุปติเทพ เพราะเมื่อพระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีและปฏิบัติเป็นประโยชน์แก่คนแล้วย่อมส่งผลไปถึงเทพเทวาทั้งหลายเพราะเทวดาในภพภูมิต่างๆ มีสถานะเป็นผู้รับส่วนบุญเมื่อพระสงฆ์สาวกได้ทำดียอมมีไมตรีแผ่เมตตาจิตไปถึงเทวดา ส่วนเทวดาโดยสมมติ หรือสมมติเทวดาก็คือกษัตริย์นักปกครองผู้ทรงธรรม พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเหล่ากษัตริย์ทั้งหลายเพื่อให้ทรงธรรม และบำเพ็ญพระองค์ในทศพิธราชธรรม เป็นต้น

ดังนั้น ความหมายคำว่า “สาธารณสงเคราะห์” ตามพุทธประสงค์จึงหมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกหมายรวมที่เป็นประโยชน์ต่อเทวดาและมนุษย์

1.2 ความหมายตามแนวพระไตรปิฎกและอรรถกถา

ความหมายของคำว่าสาธารณสงเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์และตีความจากเนื้อความแวดล้อมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาต่างๆ ซึ่งมีความหมายที่ลงลึกในเชิงปฏิบัติ เช่น การกระทำที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเมตตาธรรมประดุจพ่อแม่มีเมตตาต่อลูกๆ ไม่เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อคนรุ่นหลังการชักนำแนะนำทางดำเนินชีวิตที่เที่ยงาม การให้สติปัญญาแก้ไขปัญหมาให้ หรือแม้การทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ ก็ถือว่าเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์ นิยามที่วิเคราะห์ไว้มีดังนี้

ก. สาธารณสงเคราะห์ ในความหมายว่า “คือการกระทำที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเมตตาและกรุณา ประดุจบิดามารดารักษาคุ้มครองบุตร-ธิดา”

ความหมายตามข้อ ก. นั้น ยึดตามแนวพระอรรถกถาจารย์ที่ขยายไว้ในอรรถกถาพหูชนหิตสูตร พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่าถ้าเป็นการกระทำสำหรับอนุเคราะห์สัตว์โลกนั้น หมายถึงการกระทำที่เป็นการรักษาค้ำครอง

ชาวโลกด้วยเมตตาและกรุณา ประดุจบิดามารดาคำคมครองบุตร-ธิดา กล่าวคือเมื่อพระสงฆ์จะทำการสงเคราะห์อนุเคราะห์สัตว์โลก ให้ถือเสมือน การที่พ่อแม่ให้การรักษาคำคมครองลูกๆ และทำบนพื้นฐานของจิตที่มีเมตตาและ กรุณา

ข. สาธารณสงเคราะห์ ในความหมายว่า “คือการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการกระทำไม่มีผลกระทบต่อคนรุ่นหลัง หรือสามารถเป็นแบบอย่างให้ คนรุ่นหลังยึดถือและนำไปปฏิบัติต่อได้”

ความหมายตามข้อ ข. นั้น ยึดตามนัยแห่งปฏิปทาการถือธุดงค์วัตร ของพระมหากัสสปเถระ ซึ่งแม้พระพุทธร่องค์จะตรัสว่าท่านมีอายุพรรษา มากแล้ว การบริโภคใช้สอยผ้าเก่าเนื้อหยาบนุ่มหุ่มจะทำให้ร่างกายลำบาก รับจิวรที่ผู้อื่นถวายก็ได้ แต่พระมหากัสสปะยังทูลให้เหตุผลว่าจะขอปฏิบัติเช่นนี้ ต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังถือเป็นแบบอย่าง ดังพุทธดำรัสว่า

เราพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ 2 ประการ จึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว อำนาจประโยชน์ 2 ประการ เป็นไฉน คือ เห็นการอยู่สบายในปัจจุบันของตน 1 อนุเคราะห์หมู่ชนในภายหลัง 1 ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอำนาจประโยชน์ 2 ประการนี้แล จึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว
(อง.ทก. (ไทย) 20/274/69; ม.มู.(ไทย) 12/51/31

การถือปฏิบัติที่สังเกตเห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนภายหลันั้นยังอยู่ในรูปของการใช้ชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ด้วย เช่น การถือธุดงค์ปฏิบัติของพระมหากัสสปะดังกล่าวแล้ว ดังคำปรารภทูลต่อพระพุทธเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์
2 ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณ
แห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรสิ้นกาลนาน ฯลฯ
เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ...
ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... มีความปรารถนาน้อย ...
เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... เป็นผู้ไม่คลุกคลี
ด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารถนาคความเพียร และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งความปรารถนาคความเพียร เล็งเห็นการอยู่เป็นสุขใน
วิภวธรรม และอนุเคราะห์ประชุมชนในภายหลัง...

(ส.นิ. (ไทย) 16/481/225)

ค. สาธารณสงเคราะห์ ในความหมายว่า “คือการชักนำ แนะนำ
ให้ผู้อื่นตั้งอยู่ในกุศลธรรมความดี”

ความหมายตามข้อ ค. ยึดตามเนื้อความในเถรสูตร ซึ่งมีใจความ
โดยสรุปว่าหากพระสงฆ์จะสงเคราะห์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หรือจะปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์สุขของพหูชนนั้นให้ถือปฏิบัติเรื่องการชักนำให้บุคคลได้ตั้ง
อยู่ในกุศลธรรม มีกัลยาณธรรมหรือให้ห่างจากอสังฆธรรมนั่นเองและตามที่
ขยายความไว้ในอรรถกถาอปินนสูตร [พระสูตรว่าด้วยการปฏิบัติที่ไม่ผิด]
ว่าการทำให้บุคคลตั้งอยู่ในสังฆธรรมนั้น คือการแนะนำให้บุคคลเข้าใจถูกต้อง
ตามความเป็นจริง ทำในสิ่งที่ไม่ไร้ประโยชน์

อนึ่ง คำว่า สังฆธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้จัดไว้หลายหมวด และ
มีเนื้อหาเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคลที่ประพุดิตตามหลักคุณธรรม อาทิ

- ประพุดิตตนเป็นบุคคลที่ไม่โกรธง่าย ไม่ลบหลู่ ไม่ละโมภ ไม่เห็นแก่ลาภ
สักการะ (ทุติยโกธสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/44)

- ประพุดิตตนในคุณธรรมคือสังฆธรรม 7 ประการ (ที.ปา.(ไทย) 11/330)
ได้แก่

1. เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อมมั่นหนักแน่นในพระรัตนตรัย
2. เป็นผู้มีหิริ มีความละอายชั่ว
3. เป็นผู้มีโอตตปปะ มีความเกรงกลัวต่อบาป
4. เป็นผู้มีพหูสูต มีวิสัยใฝ่รู้เรียนรู้
5. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร มีความขยันหมั่นเพียร
6. เป็นผู้มีสติมั่นคง มีสติตรีกไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง
7. เป็นผู้มีปัญญา มีปัญญาแจ่มแจ้ง ชัดเจนในสิ่งที่ปรากฏ อุกุศล

ง. สาธารณสงเคราะห์ ในความหมายว่า “คือการทำให้เกิดสติปัญญาตามแนวอริยสัจ 4 สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้”

ความหมายตามข้อ ง. ยึดตามเนื้อความในอรรถกถาอนุกัมปสูตร ได้ขยายความไว้ว่าการอนุเคราะห์สงเคราะห์นั้นคือการทำให้บุคคลที่ได้รับการอนุเคราะห์สงเคราะห์ตั้งอยู่ในธรรม เห็นธรรม ทำให้มีสติปัญญาเห็นธรรมคืออริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) หมายความว่า การอนุเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นคือการที่พระสงฆ์สาวกสามารถทำให้บุคคลแก้ไขปัญหาคือเห็นปัญหา (ทุกข์) รู้ปัญหา (สมุทัย) แก้ไขปัญหาได้ (นิโรธ) โดยมีวิธีการแก้ไขปัญหา (มรรค) ที่ตรงกับสมุทัยหรือสาเหตุของปัญหานั้นๆ

ความหมายในแง่นี้เป็นความหมายเชิงลึกและเชิงกระบวนการ มิใช่ความหมายเชิงรูปธรรม แต่เป็นความหมายเชิงนามธรรมและเป็นสิ่งที่สะท้อนบทบาทพระสงฆ์สาวกได้ดีมาก ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ก็ต้องหันกลับมาพิจารณาตนเองว่าสามารถจะเป็นที่พึ่ง หรือให้การอนุเคราะห์ในรูปแบบนี้ได้หรือไม่เพียงใด เพราะเป็นความหมายที่มุ่งไปทางแก้ไขปัญห แก้ไขความทุกข์ และเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เป็นปฐมบทคราวทรงแสดงธรรมจกักปวัตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ นิยามนี้จึงเท่ากับเป็นบทพิสูจน์บทบาทหน้าที่พระสงฆ์สาวกไปในตัวด้วย

จ. สาธารณสงเคราะห์ ในความหมายว่า “คือการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยอันเป็นเครื่องยืนยันความดำรงมั่นแห่งพระศาสนา”

ความหมายตามข้อ จ. ยึดตามแนวพุทธพจน์ที่ตรัสให้ภิกษุสาวกเห็น ความสำคัญถึงการศึกษเล่าเรียนพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ ซึ่งก็สะท้อนถึงการเป็นประโยชน์สุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกอันเกิดจากการเป็นที่พึ่งทางสติปัญญา สามารถจะให้คำแนะนำปราสอนในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พหุชนต่อไป ภายหน้า ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้น พวกเธอเรียนแล้ว ฟังสั่งเสพ ฟังให้เจริญ ฟังกระทำใ้มากด้วยดีโดยประการที่พรหมจรรย์นี้จะพึง ยั่งยืน ดำรงอยู่ได้นาน เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อ ความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อ ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย ก็ธรรมที่เราแสดงแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง ... เหล่านั้นเป็นไฉน คือสติปัญฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมืองค์ 8...

(ที.ม. (ไทย) 10/107/119)

การที่พระสงฆ์สาวกได้เล่าเรียนพระธรรมวินัยได้อย่างถ่องแท้ นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางสติปัญญาแก่ผู้ที่ต้องการแล้ว ยังสามารถชี้ถูกผิดเกี่ยวกับ พระธรรมวินัยได้ ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ ไม่กล่าวหรือแสดงให้คลาดเคลื่อน เช่นนี้ก็ชื่อว่าได้ทำหรือเล็งเห็นประโยชน์สุขแก่สังคม โดยรวมหลักการเหล่านี้ คือสิ่งที่พระสงฆ์สาวกจะต้องคำนึงในกิจการหน้าที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วม ในหมู่สงฆ์ด้วยกัน การเผยแพร่งสั่งสอนธรรม การเป็นผู้นำก็เพื่อเล็งเห็นประโยชน์ สุขแก่พหุชน

จากนิยามคำว่าสาธารณสงเคราะห์ สามารถสังเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องได้ 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบทบาทหน้าที่ที่ตัวบุคคล การสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นบทบาทหน้าที่ที่ทั้งพระพุทธองค์เอง พระอรหันตสาวก และพระเสขสาวกหรือพระสาวกที่ยังไม่บรรลุนิพพาน 2) ด้านแนวปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งแง่เป้าหมายระดับกว้าง คือแก่ชุมชน สังคม และเป้าหมายระดับแคบคือสงเคราะห์เป็นรายบุคคล ส่วนในแง่แนวปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติที่ยึดความเมตตากรุณาเป็นฐาน ชักนำให้แก้ปัญหาชีวิตด้วยปัญญา และทำตนเป็นที่ศรัทธา หรือเป็นที่พึ่งแก่คนอื่น โดยพิจารณาได้ดังนี้

- 1) การกระทำที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม เพื่อคนหมู่มาก (พหุชน)
- 2) การกระทำที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเมตตาและกรุณา ประจวบเหมาะตามดารักษาคุ้มครองบุตร-ธิดาของตน
- 3) การกระทำที่ไม่มีผลกระทบต่อคนรุ่นหลัง หรือสามารถเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังยึดถือและนำไปปฏิบัติต่อได้
- 4) การชี้ชวน แนะนำให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมความดี
- 5) การแนะนำทำให้เกิดสติปัญญาตามแนวอริยสัจ 4 สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้
- 6) การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ฐานแห่งความดำรงมั่นแห่งพระศาสนาเพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาแก่คนอื่น

ดังนั้น คำว่า “สาธารณสงเคราะห์” จึงมีความหมายทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกเมื่อพิจารณาตามพุทธประสงค์และตามแนวอธิบายของพระอรหันตสาวกดังนี้

สาธารณสงเคราะห์ในความหมายเชิงกว้าง หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่เป็นการลงมือลงแรงช่วยเหลือทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา ความสามารถที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งตัวบุคคล ชุมชน สังคมส่วนรวม และเป็นไปอย่างมีจิตสำนึกทางสังคม เป็นการกระทำที่ไม่มีผลกระทบต่อคนรุ่นหลัง หรือ

เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังได้ แต่หากเป็นการช่วยเหลือให้เกิดสติปัญญา ให้สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตตามแนวอริยสัจ 4 ได้ เป็นแบบอย่าง หรือเป็นที่พึ่งแก่สังคมทั้งต่อสังคมสงฆ์และสังคมทั่วไป

หากกล่าวโดยสรุปการสงเคราะห์ก็คือการให้ความช่วยเหลือที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ นั่นเอง

ดังนั้น คำว่า สาธารณสงเคราะห์ ตามแนวพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยการสงเคราะห์ด้วยการลงมือทำหรือด้วยกำลังกาย การสงเคราะห์ด้วยการให้กำลังสติปัญญาของตนอันเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น รวมถึงการสงเคราะห์ด้วยการใช้ทักษะความสามารถในด้านต่างๆ ที่ตนมีเพื่อช่วยเหลือ หรือดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างมีจิตสำนึกทางสังคมนั่นเอง

บทที่ 2

ความสำคัญของงาน
สาธารณสงเคราะห์
วิถีพุทธ

พุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน มีบทบาทในการจัดระเบียบสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม หรืออาจกล่าวโดยรวมได้ว่าพุทธศาสนามีบทบาทและหน้าที่สร้างความมั่นคงทางสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม และสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมได้ หมายความว่า การดำรงอยู่ เจริญขึ้น หรือเสื่อมลง ของพุทธศาสนาจะสัมพันธ์กับประโยชน์ที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอน ให้ชาวพุทธเลือกทำในสิ่งที่ควรทำ และละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น รวมทั้งยังสอนในเรื่องคุณธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น สอนเรื่องเมตตากรุณา ให้ทุกคนรักใคร่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าทุกคนประพฤติดี ปฏิบัติชอบ คนในสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในอดีตมีความชัดเจนว่าพุทธศาสนามีบทบาทต่อสังคมไทยหลากหลาย ด้าน แต่ปัจจุบันความสำคัญของพุทธศาสนาลดลง เพราะมีสถาบันสังคมอื่นมา รับบทบาทหน้าที่แทน พุทธศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในฐานะที่เป็น สถาบันสังคมหนึ่ง โดยวัดและสังคมควรจะอยู่ร่วมกันในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ และก้าวเดินไปร่วมกัน ไม่ใช่วัดก้าวหน้ามีศาสนสถานและศาสนวัตถุสวยงาม หรรษาในขณะที่ชุมชนรอบวัดเป็นแหล่งเสื่อมโทรม เป็นแหล่งค้ายาเสพติด หรือ แหล่งบริการทางเพศ ถ้าวัดมีความเจริญชุมชนก็เจริญควบคู่กันไปด้วย วัดและ พระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับสภาวะความเป็นอยู่และ

เปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะเมื่อประเทศไทยพัฒนาเข้าสู่ระบบทุนนิยม คนไทยและพระสงฆ์ย่อมได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถ้าพระสงฆ์ไม่สามารถปรับตัวอย่างเหมาะสม ก็จะไม่สามารถดำรงความสำคัญในสังคม และอาจนำพุทธศาสนาไปสู่ภาวะเสื่อมถอยได้ แต่ยังมีข้อโต้แย้งจากนักวิชาการทางพุทธศาสนาหลายท่าน ว่าพระพุทธรูปไม่ได้เสื่อมถอยลง พระพุทธเจ้าและพระธรรมยังคงมีความบริสุทธิ์และทรงคุณค่าเช่นเดิม ที่เสื่อมนั้นเป็นความเสื่อมในหมู่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น แต่ที่ควรพิจารณาให้ลึกลงไปก็คือพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าคือผู้เผยแผ่พระธรรม เมื่อผู้เผยแผ่เสื่อมแล้วการนำธรรมไปเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน จะมีความน่าเชื่อถือ มีความถูกต้องหรือความบริสุทธิ์เพียงไร พระธรรมคำสอนแม้จะยังคงเป็นความจริงอันเที่ยงแท้ แต่ถ้าถูกพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนนำไปตีความในทางที่ไม่ถูกต้อง ในอนาคตพระธรรมและพระพุทธเจ้าในสายตาของคนไทยจะเป็นเช่นไร ความเสื่อมของพุทธศาสนาจึงไม่ควรจะมองแยกว่าเป็นความเสื่อมเฉพาะของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เนื่องจากหลักธรรมที่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนได้ก็อาจจะไม่ทรงคุณค่าเพียงพอสำหรับสังคม รวมทั้งยังเป็นภาพสะท้อนความอ่อนแอขององค์กรสงฆ์ ดังนั้นความเจริญหรือเสื่อมของพุทธศาสนาจึงขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าจะดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างไร

ทั้งนี้ในมุมมองของฝ่ายฆราวาสมักจะมองว่าการจะดำรงศรัทธาต่อพระพุทธรูปนั้น ควรจะมีการทบทวนบทบาทของพระสงฆ์ในแนวทางที่จะสามารถสร้างประโยชน์สุขกับประชาชน ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยแนวทางที่พระสงฆ์ควรจะทำให้มีความสำคัญคือ หากบทบาทและกิจกรรมใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมพระสงฆ์ก็ควรจะทำไว้ ขณะที่ส่วนใดที่บ่อนทำลายศรัทธาของพุทธศาสนิกชนก็ควรละเลิกไป และพิจารณาว่าส่วนใดที่ควรสร้างเสริมขึ้นมาเพื่อการรังสรรค์ประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ตัวอย่างเช่น การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในงานสาธารณสงเคราะห์

เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนที่ยังมีความทุกข์ยากเดือดร้อนในรูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานของพระสงฆ์ที่จะช่วยเสริมศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนได้มาก การศึกษาในส่วนนี้จึงพยายามทำความเข้าใจงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เพื่อค้นหาแนวทางการทำงานทางสังคมหรือบทบาทสังคหุระ¹ ที่เหมาะสมในวิถีของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการทำงานที่อิงหรือประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมในวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมกับชาวพุทธไทย

2.1 บทบาททางสังคมของวัดและพระสงฆ์ไทย

ภายใต้แนวคิดบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ วัดและพระสงฆ์ดำรงความเป็นสถาบันสังคมที่พร้อมจะเข้ามาแสดงบทบาทเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ที่ประสบปัญหาหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยพระสงฆ์ควรจะมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมไทย ดังนี้

1) หน้าที่ในการให้คำอธิบายถึงเหตุผล เพื่อให้เข้าใจในเหตุปัจจัยของปัญหาและสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม เพราะพระสงฆ์ถูกมองว่าเป็นผู้นำทางปัญญามีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างเป็นกลางมากกว่าคฤหัสถ์

2) หน้าที่ในการให้การสนับสนุนสถาบันสังคมอื่น เพื่อให้สามารถสร้างประโยชน์แก่คนในสังคม ตัวอย่างเช่น สนับสนุนด้านการศึกษาและเสริมสร้างวัฒนธรรม สอนหรืออบรมเยาวชนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้เป็นคนดีและอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น

¹ บทบาทด้านสังคหุระนับเป็นบทบาทเชิงรุกของพระสงฆ์ในการเป็นผู้ทำประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อสังคม “สังคหุระ” มีความหมายว่าเป็นหน้าที่การงานหรือกิจในพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ควรปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ และให้การสงเคราะห์แก่คฤหัสถ์ตามสมควรแก่สถานะของบรรพชิตในเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของศาสนิกชน

3) หน้าที่ในการให้กำลังใจหรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของพุทธศาสนิกชน ในกรณีเกิดวิกฤตหรือสถานการณ์ปัญหาขึ้น คนที่ประสบปัญหาหรือมีเรื่องไม่สบายใจมักจะเข้าวัดเพื่อทำบุญหรือขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ในปัญหาที่ประสบ

4) หน้าที่ในด้านการบูรณาการทุกภาคส่วนของสังคมให้เป็นเอกภาพ ผ่าน ขนบธรรมเนียมประเพณีและระบบความเชื่อต่างๆ เช่น พิธีทำบุญก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในหมู่ประชาชน และก่อให้เกิดกิจกรรมนันทนาการและการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

5) ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมทางสังคม เพื่อให้ประชาชนมี พฤติกรรมถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของ สังคม เช่น นำหลักธรรมและศีลมาสอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว หรือคอย ยับยั้งมิให้คนในสังคมประพฤติชั่วหรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นต้น

พระไพศาล วิสาโล (2544) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนา กับสังคมไทยและบทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ในอดีตไม่ได้สอนธรรมอย่าง เดียว ยังมีบทบาทในทางโลก เช่น สอนวิชาช่าง แพทย์แผนไทย สร้างสรรค์งาน ศิลปะ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน (ขุดบ่อน้ำ ทำถนน สร้างสะพาน) และเป็น ผู้ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดและพระสงฆ์สามารถช่วย เหลือเกื้อกูลคนในสังคมมาโดยตลอดนับจากอดีต แต่การที่รัฐดึงเอาการศึกษา ในระบบโรงเรียนออกไปจากวัดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 นับเป็นจุดเริ่มต้นของ การลดบทบาททางการศึกษาและทาง “โลก” ออกจากพระสงฆ์ และบทบาท ของพระสงฆ์เน้นเพียงเรื่องทาง “ธรรม” ได้แก่ การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม สอนธรรม และประกอบศาสนพิธีเท่านั้น ในวัดเรียนแต่เรื่องปริยัติธรรม ส่วน วิชาการสมัยใหม่นั้นถูกมองว่าเป็น “วิชาทางโลก” จึงถูกกำหนดให้เป็นบทบาท หน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่อยู่นอกวัด เด็กและเยาวชนไม่ได้ถูกส่งเข้ามา ศึกษาเล่าเรียนในวัดดังเช่นแต่ก่อน จึงหย่อนยานในทางศีลธรรมและคุณธรรม ตามไปด้วย

ขณะเดียวกันฆราวาสก็มองว่าตนเองอยู่ฝ่าย “โลก” คือเห็นว่าการศึกษา และปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของพระสงฆ์ ผลคือธรรมถูกแยกจากชีวิตประจำวันของผู้คน ธรรมถูกกันให้มาอยู่ในบางมุมของชีวิต เช่น เข้าวัดเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศล หรือเพื่อประกอบพิธีกรรม รวมถึงพระสงฆ์ก็มักจะไม่สนใจช่วยเหลือสังคม เพราะถือว่าเป็นเรื่องทางโลก แม้กระทั่งการเทศน์ก็เน้นการสอนแต่ในแง่ที่เป็นการทำความคิดของปัจเจกบุคคล โดยมองข้ามการทำความคิดเพื่อสังคม เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การรักษาสมาบัติของส่วนรวม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ตลอดจนเมื่อพูดถึงผลของการละเมิดศีล ก็มักจะเน้นเฉพาะส่วนที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในเชิงปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ไม่ได้พูดถึงผลกระทบต่อส่วนรวมหรือสังคม ทั้งที่ธรรมในพุทธศาสนาล้วนมีมิติทางสังคมหรือเกี่ยวข้องกับส่วนรวมทั้งสิ้น ความเข้าใจธรรมอย่างไม่ครบถ้วนเช่นนี้ ส่งผลให้ความเป็นส่วนตัวกับส่วนรวมกลายเป็นเรื่องที่แยกจากกัน

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาภาพรวมในอดีต กล่าวได้ว่าพระสงฆ์นับเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความเชื่อมั่นและศรัทธา เป็นผู้ที่จะสามารถช่วยแก้ไข ปัญหาของปัจเจกบุคคลและสังคมได้ ความเชื่อมั่นและศรัทธาเช่นนี้ช่วยให้ บทบาทของพระสงฆ์เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลายาวนาน และยังมีส่วนช่วยกำหนดวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมและมั่นคงของคนในสังคม (อมรา พงศาพิชญ์, 2541: 54-55) เนื่องจากในอดีตพระสงฆ์มีภาพลักษณ์ของผู้มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และมีปัญญา จึงมีฐานะเป็นทั้งผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคมของพุทธศาสนิกชนมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการยอมรับในปัจจุบันลดลง บทบาททางสังคมไม่เด่นชัดดังเช่นในอดีต แต่ทุกครั้งเมื่อเกิดวิกฤตทางสังคมหรือเกิดภัยพิบัติต่างๆ คนไทยและสังคมไทยก็มักจะมองหากการสนับสนุนหรือคำปรึกษาจากพระสงฆ์ และพระสงฆ์เองก็พยายามเข้ามามีส่วนร่วมหรือมาแสดง บทบาทเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมตามศักยภาพและกำลังความสามารถเท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ.2554 ที่เกิดปัญหาน้ำท่วมใหญ่ วัดคือแหล่งพักพิง

และพระสงฆ์ได้เข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทั้งการกิน การอยู่ ตามสมครแก็ตภาพที่วัดและพระสงฆ์จะสามารถทำได้ ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทด้านการสาธารณสุขแก็ตภาพ อันเป็นบทบาทด้านสังคหุระที่สำคัญประการหนึ่งของพระสงฆ์

พระสงฆ์ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากจากปัญหาน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554

ในประเด็นนี้ พีร์ พงศ์พิพัฒน์พันธ์ (2558) อธิบายว่าพระสงฆ์ไทยในอดีตมีบทบาททางสังคมที่ชัดเจนในการสงเคราะห์ประชาชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยพยายามนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม และเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคม อย่างไรก็ตามในช่วงที่สังคมไทยเปลี่ยนผ่านไปสู่ความทันสมัย มีพระสงฆ์ส่วนน้อยที่มองว่าสังคหุระเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งมั่นเรียนรู้และให้ความสำคัญกับคันถธุระและวิปัสสนาธุระ โดยไม่สนใจการทำงานเพื่อสังคม ขณะเดียวกันประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่สนใจจะนำเอาหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม จึงไม่คาดหวังว่าพระสงฆ์ควรจะเข้ามามีบทบาทด้านสังคหุระ แต่ในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนไทยให้ความสนใจบทบาทในเชิงสังคหุระของพระสงฆ์มากขึ้น เพราะมีนักคิดทางพุทธศาสนาหลายท่านได้เสนอแนวคิดและแนวทางการนำหลักธรรมมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์และประชาชนทำงานร่วมกันบนพื้นฐานเมตตาธรรม ไม่เบียดเบียนแม้กระทั่งกับสิ่งมีชีวิตที่เป็นสัตว์และพืช รวมทั้งการยกหลักธรรมขึ้นมาใช้เป็นกรอบวิถีปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม (ประเวศ วะสี, 2530) วัดและพระสงฆ์จึงถูกดึงให้เข้ามามีบทบาทด้านสังคหุระมากขึ้น โดยเริ่มจากการฟื้นฟูบทบาทของวัดในด้านการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม

จากอดีตจนถึงปัจจุบันบทบาทในเชิงสังคหุระของพระสงฆ์มีความเด่นชัดในสังคมชนบท ซึ่งเป็นบทบาทที่ช่วยแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนและสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน บทบาทด้านสังคหุระของพระสงฆ์ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการทำกิจกรรมสงเคราะห์หรือช่วยเหลือประชาชนผู้ตกทุกข์ได้ยาก แต่ยังรวมถึงการพัฒนาสังคมและให้คำแนะนำข้อธรรมที่เป็นประโยชน์หรือเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมแก่บุคคลและชุมชน พระสงฆ์ที่เน้นบทบาทสังคหุระในการศึกษานี้จะเรียกว่า “พระสังคหวัตร” ซึ่งวัตรนั้นหมายถึงกิจพึงกระทำ หน้าที่ ธรรมเนียม ความประพฤติ การปฏิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1059-1060) ดังนั้นพระสังคหวัตรจึงหมายถึงพระสงฆ์ที่ยึดถือปฏิบัติ

หรือกระทำหน้าที่เพื่อความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ และให้การสงเคราะห์บนพื้นฐานของความมีเมตตาธรรมต่อประชาชน โดยไม่ทำงานเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ใดๆ กล่าวคือเป็นการปฏิบัติงานเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว กลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าบทบาทสังคหุระของพระสงฆ์เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของพระสงฆ์ที่ดำเนินไปตามสถานภาพหรือตำแหน่ง เพื่อสงเคราะห์และเกื้อกูลให้เกิดประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตามศักยภาพและความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ โดยไม่ประพฤติหรือปฏิบัติที่ขัดต่อพระธรรมวินัย ดังนั้นหากพระสงฆ์ต้องการมีบทบาทในเชิงสังคหุระต้องปลูกความเป็นผู้มีจิตอาสาที่พร้อมจะเผชิญหน้ากับปัญหาและทุกข์ของสังคม พร้อมอุทิศตนเพื่อสังคม โดยเฉพาะกับพระสงฆ์ผู้มีศีลาจารวัตรงดงามจะสามารถแสดงบทบาทเพื่อสังคมได้บนพื้นฐานได้รับความศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชน แต่พระสงฆ์จะมีบทบาททางสังคมในสมัยปัจจุบันได้ยังต้องรู้เท่าทันสถานการณ์ปัญหาและทุกข์ของสังคม พระสงฆ์จึงจะสามารถช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากเดือดร้อนได้อย่างเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ด้านสังคหุระ และต้องอาศัยทักษะและความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดีบนพื้นฐานความร่วมมือกันทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส โดยเฉพาะการปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง อันเป็นบทบาทเชิงรุกตามแนวทางสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจในบทบาทด้านสังคหุระของพระสงฆ์ในปัจจุบันให้ชัดเจนขึ้น ควรจะทำความเข้าใจต่อบทบาทของพระสังคหุวัตรในงานสงเคราะห์และพัฒนาสังคม ภายใต้งกรอบงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

2.2 งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

ปัจจุบันงานสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นบทบาทหนึ่งที่พระสังฆาธิการ² ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปต้องยึดถือปฏิบัติตามระเบียบของมหาเถรสมาคม อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบกับจำนวนพระสังฆาธิการทั่วประเทศ อาจกล่าวได้ว่าพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการข้อมูล และเนื้องานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างจริงจัง และมีพระสังฆาธิการจำนวนไม่น้อยที่ยอมรับว่ามักจะทำงานสาธารณสงเคราะห์ไปตามกรอบนโยบาย และแผนงานที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนด โดยมักจะร่วมกิจกรรมในลักษณะตามคำสั่งหรือจดหมายแจ้งขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่มีพระสังฆาธิการส่วนหนึ่ง que เลือกจะทำงานสาธารณสงเคราะห์โดยที่ไม่ได้คิดหรือสนใจว่าท่านจะต้องแสดงบทบาทไปตามเงื่อนไขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เข้ามาทำงานด้วยจิตอาสา โดยมีความคิดพื้นฐานว่าหากพระสงฆ์เราอยู่วัดแล้วไม่สนใจปัญหาและไม่สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน หรือไม่ดูแลช่วยเหลือญาติโยม ก็จะเป็นการเอาวัดเอาเปรียบญาติโยม พระสงฆ์ควรจะร่วมทำงานสาธารณสงเคราะห์ โดยไม่จำเป็นต้องมีคำสั่งมาจากส่วนกลาง หรือเป็นการทำงานเพื่อความก้าวหน้าทางตำแหน่ง หน้าที่การงาน และสมณศักดิ์ ทั้งนี้หากพระสงฆ์มุ่งมั่นทำงานสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสาจะสามารถสร้างแนวร่วมในการทำงานทั้งภายในวัดและชุมชนได้ดี สามารถทำงานร่วมกับญาติโยมและหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายสงฆ์หรือฝ่ายฆราวาส

²บทบาทของพระสังฆาธิการตามระเบียบของมหาเถรสมาคมประกอบด้วย ๖ ด้าน คือ การปกครอง การสาธารณูปการ การเผยแผ่ การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ จาก การสอบถามถึงความถนัดของพระสังฆาธิการในแต่ละบทบาท พบว่าพระสังฆาธิการส่วนมากให้ความสำคัญกับงานปกครองและงานสาธารณูปการมากกว่าบทบาทอื่น โดยบทบาทในด้านสาธารณสงเคราะห์ที่มีพระสังฆาธิการให้ความสำคัญน้อยที่สุด

การทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในเชิงจิตอาสาของพระสงฆ์นั้น ในภาพรวม มักจะเป็นขอบข่ายการทำงานที่มุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการของประชาชน ประกอบด้วย (1) สนับสนุนให้ชุมชนสามารถใช้พื้นที่วัดเพื่อกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน หรือใช้พื้นที่วัดเพื่อการจัดประชุม ทำงาน และจัดกิจกรรมของทางราชการ (2) สนับสนุนการทำงานด้านสุขภาพร่วมกับสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล เพื่อการรักษาพยาบาล หรือดูแลสุขภาพอนามัยของพระสงฆ์และประชาชน (3) สนับสนุนการจัดตั้งห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ที่อ่านหนังสือ หรือหอกระจายข่าว เพื่อเป็นแหล่งข่าวสาร ข้อมูลหรือเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน (4) สนับสนุนการจัดสร้างบ่อน้ำหรือประปาชุมชน เพื่อให้บริการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคของชุมชน รวมถึงอาจสนับสนุนการขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรของชุมชน (5) สนับสนุนกิจการช่วยเหลือสงเคราะห์ ทั้งในภาวะปกติและภาวะฉุกเฉิน ให้แก่คนยากจน ผู้สูงอายุ หรือคนพิการ (6) สนับสนุนกิจกรรมบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม และอื่นๆ โดยใช้วัดเป็นสถานที่พักพิงหรือเป็นพื้นที่รวมการให้บริการหรือช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ประชาชน (7) ให้วัดเป็นสถานที่สงเคราะห์ในยามประสบมรณภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ยากไร้ที่ไม่สามารถจัดการเรื่องงานศพได้อย่างเหมาะสม ทางวัดจะเป็นธุระจัดการให้ เช่น จัดหาโลงศพให้ฟรี ให้บริการจัดพิธีศพโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เป็นต้น (พระครูจันทสิริกร, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2561) เหล่านี้คือบทบาทสำคัญด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เชิงจิตอาสา

บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พบเห็นได้มากของคณะสงฆ์จึงเป็นการให้บริการประชาชนและชุมชนในการแก้ไขปัญหาหรือทุกข์บนพื้นฐานความเป็นผู้มีจิตอาสาที่มีเมตตาธรรม โดยจะดำเนินการตามศักยภาพและความสามารถของพระสงฆ์ อย่างไรก็ตามพระสงฆ์และวัดแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพไม่เท่ากัน การให้บริการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์จึงแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เป็นหลักการพื้นฐานคือพระสงฆ์ทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในลักษณะของความเป็นผู้มีจิตอาสาที่ต้องการจะทำประโยชน์ต่อสาธารณะ และเป็นไปในลักษณะของความ

ร่วมมือกันระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหของตนเองได้ หรือพึ่งตนเองได้ในระยะยาว แนวทางการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์จึงควรจะ เกิดจากคุณธรรมภายในหรือจิตสำนึกของพระสงฆ์และประชาชนที่ต้องการจะ ช่วยเหลือเกื้อกูลหรือพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ทุกข์ยาก หรือผู้ด้อยโอกาส ในสังคม ภายใต้เงื่อนไขที่เอื้อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยดี เช่น การมีสำนึกที่ จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากไร้ ความเอาใจใส่ในทรัพยากรสาธารณะ ไม่เพิกเฉยกับ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปกป้องสาธารณสุขประโยชน์ เป็นต้น จิตสำนึกสาธารณะเช่นนี้หากมีรากฐานจากหลักธรรมและวิถีปฏิบัติ ทางพุทธศาสนาก็จะเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ วิถีพุทธ

การสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธเป็นแนวทางการทำงานที่เน้น พุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ ภายใต้การทำงานในวิถีของพุทธศาสนาเพื่อสังคม ทั้งวัดและหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถร่วมกันทำงานและกิจกรรมเพื่อ การขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้า เพราะหลักการบริหารการสาธารณสุขสงเคราะห์ วิถีพุทธมิได้เพียงมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม แต่ยังได้บรรจุหลักการที่สร้าง ความยั่งยืนบนพื้นฐานของการมีคุณธรรม การไม่เบียดเบียนกัน การอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างสงบสันติ มีปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานเมตตาธรรมต่อกัน และมีความ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม โดยมีได้ปฏิเสธ กระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามการสาธารณสุขสงเคราะห์ วิถีพุทธไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าต้องเป็นกิจกรรมหรือบทบาทของพระสงฆ์ แต่ที่จริง แล้วจะเป็นการทำงานของหน่วยงานหรือองค์กรใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายสงฆ์ หรือฝ่ายฆราวาส แต่ประเด็นสำคัญคือเป็นกิจกรรมและบทบาทที่ใช้หลักธรรม ทางพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการทำงาน เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมไม่ใช่ ของปัจเจกบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มบุคคล

บนพื้นฐานหลักธรรมทางพุทธศาสนาการสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ จะเกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ในหลายประเด็น กล่าวคือ (1) ควรสงเคราะห์

ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง (2) ควรสงเคราะห์ด้านศีลธรรม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน (3) ควรสงเคราะห์ให้มีความสว่างทางจิตวิญญาณ ปฏิบัติตามวิถีแห่งพระพุทธศาสนา (4) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี และสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (5) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรม ไม่หลงยึดติดกับสิ่งมัวเมาตามแบบอย่างวัตถุนิยม และ (6) ควรสงเคราะห์ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ไม่ใช่เพียงรอรับการช่วยเหลือจากภายนอก (พระชยานันทมุนี, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2562) ด้วยเหตุนี้การสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงเป็นแนวทางที่จะช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ประชาชนหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันโดยไม่แตกแยกหรือขัดแย้งกัน ความมุ่งหมายของสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงไม่ใช่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้แก่ผู้เดือดร้อนหรือตกทุกข์ได้ยาก ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาเงินทองและสิ่งของไปให้ แต่หมายถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ผ่านหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห์ไว้ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ธรรมสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ของสังคมสาธารณะ

การสนับสนุนหรือส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ จึงเป็นแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่พระสงฆ์และประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าทางธรรม เพราะถ้าประชาชนเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะเข้าใจถึงคุณค่าของชีวิต รู้ว่าสิ่งดีงามอันควรทำนั้นคืออะไร พระสงฆ์ต้องช่วยชี้แนะแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธเพื่อลดปัญหาสังคม ให้คนใช้ปัญญาในการอยู่ร่วมกัน มีศีลบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยนัยนี้การสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้คนในสังคมใช้หลักธรรมเป็นพลังในการขับเคลื่อนสู่สังคมเอื้ออาทร โดยเน้นยุทธศาสตร์การจัดทุกข์ของประชาชนที่ไม่ใช่เป็นเพียงการสร้างความสุขบนความคาดหวังผลประโยชน์ โดยปราศจากความพยายามพึ่งตนเอง รวมทั้งยังมีธรรมเป็นวิถีปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกัน

อันจะยังประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) จนกว่าจะบรรลุเป้าหมายคือการลดทอนปัญหาที่คนในชุมชนและสังคมประสบ

การกำหนดแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ ควรจะมีการวางนโยบายและยุทธวิธีที่รัดกุม มีการบริหารงานสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อประชาชน และเข้าช่วยเหลือทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนที่เดือดร้อน โดยควรมีรูปแบบการประสานความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์และประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผน (พระมหาดนัย อุปวัฑฒโน และอำนาจ บัวศิริ, 2558) พร้อมทั้งนำหลักธรรมไปแนะนำให้ประชาชนเข้าใจและสามารถนำมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ พระสงฆ์จึงควรนำเอาหลักธรรมมาสอดแทรกเพื่อการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เช่น พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม กัลยาณมิตรธรรม สปัริสธรรม เป็นต้น พร้อมทั้งให้การสงเคราะห์ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจไปพร้อมกัน อย่างไรก็ตามภายใต้การปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธในปัจจุบัน จำเป็นต้องอาศัยวิทยาการสมัยใหม่ เช่น เทคโนโลยีสื่อสารแบบสังคมออนไลน์มาสนับสนุนให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการทำงานสาธารณสุขประโยชน์

ทั้งนี้การจะทำความเข้าใจบทบาทการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยได้อย่างชัดเจน ควรจะทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์จากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน³ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงการทำงานที่จะสามารถนำมาสังเคราะห์ให้เห็นถึงแนวทางการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและสถานการณ์สังคมไทยในอนาคต เพราะทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตพระสงฆ์ไม่สามารถดำเนินชีวิตแยก อยู่โดดเดี่ยวจากคฤหัสถ์ได้ หาก

³ การศึกษานี้ได้จำแนกช่วงเวลาในอดีตกับปัจจุบัน โดยใช้ปี พ.ศ.2531 ซึ่งเป็นปีที่สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้าของนายกรัฐมนตรีนพ.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ดังนั้นช่วงเวลาในอดีตจึงหมายถึงช่วงเวลาย้อนหลังก่อนปี พ.ศ.2531 ส่วนในปัจจุบันนี้หมายถึงช่วงเวลานับตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 จนถึงปี พ.ศ.2561 หรือในราว 3 ทศวรรษที่ผ่านมา

ไม่มีแนวทางการช่วยเหลือเกื้อกูลกันหรือพึ่งพาอาศัยกันอย่างเหมาะสม ทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนไทยจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างยากลำบาก ในอดีตงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์มักจะเน้นในเชิงความช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน จนกระทั่งเมื่อสังคมก้าวเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่ทันสมัย บทบาทสาธารณสงเคราะห์ได้ขยายขอบเขตไปสู่การร่วมพัฒนาสังคมเพื่อให้ทันกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน ในขณะที่ความต้องการช่วยเหลือสงเคราะห์ยังคงมีอยู่ พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงต้องมีบทบาทสาธารณสงเคราะห์ทั้งในแนวทางการช่วยเหลือสงเคราะห์และการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ต้องทำงานเชิงรุกไม่สามารถรอคอยให้ญาติโยมมาร้องขอความช่วยเหลือสงเคราะห์ แต่จะต้องพยายามคิดหากิจกรรมหรือโครงการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลญาติโยมเมื่อพบว่าญาติโยมมีความทุกข์ยากเดือดร้อนในการดำเนินชีวิต อันเป็นการแสดงบทบาทที่เน้นพุทธศาสนาเชิงรุกตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม

บทที่ 3

งานสาธารณ
สงเคราะห์
ของคณะสงฆ์
ในอดีต

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนในพุทธศาสนาที่กำหนดให้พระสงฆ์ต้องฝากชีวิตไว้กับประชาชนโดยการรับบิณฑบาตอาหารและปัจจัยสี่ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสสอนพระสงฆ์ให้รำลึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประชาชนว่า “การบวชนี้อาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรกินอยู่ เธอพึงทำความอุตสาหะในข้อนี้ตลอดชีวิต... บรรพชิตพึงพิจารณาเนื่องๆ ว่าชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย” (พระมหาคัมภีร์จิตตโสภโณ, 2532: 19) ทั้งนี้ประชาชนอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่เป็นการให้ทางวัตถุเพื่อความอยู่รอดของพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ต้องตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรมเพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ไม่อยู่บนความประมาทหรือความเสื่อมในทางศีลธรรมและจริยธรรม แต่เมื่อสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนก็ได้ปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขหรือกลไกทางสังคมและเศรษฐกิจ จนกระทั่งปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ถูกลดทอนบทบาทหน้าที่ต่อสังคมไปมาก ดังนั้นเพื่อความเข้าใจบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอดีต จึงควรเริ่มพิจารณาจากแนวคิด อุดมการณ์ และบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 แนวคิดและอุดมการณ์พุทธศาสนาในอดีต

นับตั้งแต่แรกเริ่มที่พุทธศาสนาแพร่เข้ามาในดินแดนสยามประเทศนั้น การนับถือศาสนาของคนไทยมีลักษณะที่ผสมกลมกลืนกันระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาชาวบ้าน (Reynolds 2004: 164-165) โดยศาสนาชาวบ้านในที่นี้หมายถึงความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของผี วิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แต่ในส่วนของชนชั้นสูงและราชสำนักนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ด้วยเหตุนี้วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนาในอดีตทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและราชสำนัก จึงผูกพันอยู่กับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงความเชื่อในเรื่องนรกและสวรรค์หรือชีวิตในชาติหน้าและชาติหน้า อันเป็นแนวทางในการให้คำอธิบายต่อปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม วิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับระบบความเชื่อทางศาสนาเช่นนี้ยังคงอยู่ในสังคมไทยมายาวนานตั้งแต่อ่อนสมัยสุโขทัย จนกระทั่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา

การที่พุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ กล่าวได้ว่าเป็นเพราะมีวิถีปฏิบัติที่กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย เมื่อถึงในสมัยอยุธยาตอนต้นพระมหากษัตริย์และราชสำนักได้อาศัยสถาบันสงฆ์ในการจัดการด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม วัดกลายเป็นศูนย์กลางทางพิธีกรรมและการศึกษาท้องถิ่น โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลและให้บริการ รวมถึงมีหน้าที่สอนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ในยุคนั้นประชาชนมองพระมหากษัตริย์เปรียบเหมือนพระโพธิสัตว์ที่จะนำมนุษย์ไปสู่สุคติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2542: 71-74) และยังได้เผยแพร่คำสอนและความเชื่อทางศาสนาที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับฝ่ายบ้านเมืองและสังคมลงสู่ท้องถิ่นผ่านทางองค์กรสงฆ์ เพื่อความเป็นเอกภาพในสังคม

อย่างไรก็ตามในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีผลกระทบต่อพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด โดยเกิดขึ้นจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ที่ชนชั้นนำในสังคมได้รับอิทธิพลทางความคิดจากชาวตะวันตกและพ่อค้าชาวจีน มาปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางชนชั้นและวิถีชีวิตของคนในทุกุระดับสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความคิดและความเชื่อทางศาสนาของประชาชน จากที่ผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือธรรมชาติ มาเน้นการอธิบายธรรมในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผล บนพื้นฐานความเชื่อที่สัมพันธ์อยู่กับเหตุปัจจัยในทางโลกมากขึ้น คือมีความคิดในเชิงใช้เหตุผลบนความจริงตามปรากฏการณ์สังคมที่เกิดขึ้น และมีความเชื่อในสติปัญญาความสามารถของมนุษย์มากขึ้น รวมทั้งนำเอาความรู้สมัยใหม่ที่รับจากชาวต่างชาติ มาปรับใช้เพื่อเอาชนะธรรมชาติและเพื่อสร้างเสริมประโยชน์ของคนในสังคม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 41-42) อย่างไรก็ตามสังคมไทยในช่วงนี้แม้มีความเปลี่ยนแปลงในหลายด้านค่อนข้างชัดเจน แต่ความคิดและความเชื่อในพระพุทธศาสนายังคงมีอิทธิพลอยู่มากในวิถีปฏิบัติของประชาชน รวมถึงศาสนาชาวบ้านที่เน้นในอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออิทธิปาฏิหาริย์ยังคงมีอิทธิพลอยู่โดยทั่วไป ขณะที่ศาสนาพราหมณ์ยังคงมีอิทธิพลสูงในราชสำนักและแวดวงคนชั้นสูงของสังคม ซึ่งปรากฏชัดเจนในพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ

พอมาถึงช่วงเสียกรุงศรีอยุธยา ความอดอยากยากแค้นเกิดขึ้นทุกหย่อมหญ้า สังคมไทยในช่วงเวลานั้นมีความสับสนวุ่นวาย ขาดระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เกิดผลกระทบในหมู่พระสงฆ์และประชาชน พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยต้องลาสิกขาออกมาทำมาหากิน เพราะประชาชนไม่อยู่ในเงอ์นไขที่จะสามารถทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้ แต่คนไทยก็ยังยังคงยึดมั่นในการนับถือพระพุทธศาสนา ด้วยมีความหวังที่จะใช้หลักคำสอนทางศาสนา มาช่วยให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น ช่วยให้เกิดอธิบายสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามกำลังอันควร และสร้างสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งนี้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นได้ชักนำไปคนส่วนใหญ่หันเข้าหาความเชื่อใน

อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น ด้วยความเชื่อทางศาสนาในลักษณะเช่นนี้ได้สืบทอดต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์สภาพเศรษฐกิจได้เริ่มฟื้นตัวและกลับเข้าสู่ภาวะปกติ พุทธศาสนิกชนได้นำพุทธศาสนามารื้อฟื้นตีความใหม่ตามแนวทางมนุษยนิยม ซึ่งเป็นความเชื่อในพลังอำนาจของมนุษย์มากกว่าพลังอำนาจในสิ่งเหนือธรรมชาติและไสยศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมีความพยายามที่จะนิยามพุทธศาสนากันใหม่ โดยพยายามแยกแยะและถ่วงถ่วงว่าอะไรเป็นพุทธ อะไรไม่ใช่พุทธ และเป็นผลให้ความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดาเริ่มถูกกันออกไปเป็นเรื่องนอกพุทธศาสนา แต่แนวคิดพุทธศาสนาแบบมนุษยนิยมก็ยังมี การยอมรับนับถืออยู่ในกลุ่มพระสงฆ์ส่วนน้อย สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ยังคงไม่สามารถสลัดทิ้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติออกไปได้อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ทั้งไม่ละทิ้งและไม่ถือเคร่งครัดในจารีตประเพณีเก่าๆ ในขณะที่มีความเชื่อมั่นในสติปัญญาของมนุษย์ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จในโลกนี้ได้มากกว่า ทั้งนี้กลุ่มผู้นำและราชสำนักได้พยายามผลักดันการขยายตัวของแนวคิดพุทธศาสนาแบบมนุษยนิยม ด้วยการส่งพระสงฆ์จากส่วนกลางออกไปสู่หัวเมืองต่างๆ โดยหวังว่าจะช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนมีเอกภาพทางความเชื่อและความคิดทางศาสนา มากขึ้น และนำไปสู่การยอมรับอุดมการณ์รัฐที่จะช่วยเสริมให้เกิดความมั่นคงในการเมืองการปกครอง

เมื่อพระสงฆ์จากส่วนกลางถูกส่งไปเป็นเจ้าอาวาสตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อการจัดระเบียบคณะสงฆ์แนวใหม่ จึงมีปฏิกริยาในทางลบต่อวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนาในท้องถิ่น ซึ่งมีผลให้ไม่สามารถผสมผสานการทำงานระหว่างพระสงฆ์จากส่วนกลางกับพระสงฆ์ท้องถิ่นและประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นพระสงฆ์จากส่วนกลางยังได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้พระสงฆ์ท้องถิ่นใช้ข้อวัตรอย่างใหม่ ที่แปลกแยกจากวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การไม่ให้พระสงฆ์ทำงานประเภทใช้แรงงาน เพราะถือว่าการทำอาบเหงื่อและเนื้อตัวเปรอะเปื้อนนั้น เป็นอาการอย่างไพร่ งานดังกล่าวควรให้เป็นเรื่องของฆราวาส ส่วนพระสงฆ์นั้นควรรักษาตัวให้สะอาด

ห้ามจีวรประณีต พระสงฆ์จึงถูกห้ามลงมือซ่อมแซมวัดด้วยตนเอง ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามเกี่ยวหญ้าแฝกเพื่อมุงหลังคา ห้ามขุดดิน ห้ามตัดหญ้า ห้ามตีกลอง ระเบียบต่างๆ ที่ถูกนำเข้ามาโดยพระสงฆ์จากส่วนกลางนั้นส่วนมากเป็นข้อห้ามที่มีอยู่ในพระธรรมวินัย แต่ก็ไม่น้อยที่เป็นเพียงค่านิยมอย่างคนเมือง (พระไพศาล วิสาโล 2546: 54-5) อันเป็นภาวะที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีอคติต่อศาสนาชาวบ้านและความไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเอากรอบของวัฒนธรรมเมืองมาเป็นตัวบ่งชี้ความถูกต้องเหมาะสมในวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสาเหตุเบื้องต้นให้เกิดความแปลกแยกระหว่างพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมกระแสหลักกับศาสนาชาวบ้านในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมรอง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์รัฐ และพระพุทธรศาสนา ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดยการนำของพระวชิรญาณภิกขุ (ต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4) การปฏิรูปพระพุทธรศาสนาในช่วงแรกนั้นได้ทำให้พระพุทธรศาสนายึดถือหลักเหตุผลและวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ด้วยการสร้างคำสอนและเผยแพร่ผ่านคณะธรรมยุติกนิกายที่ทรงก่อตั้งขึ้น ซึ่งให้ละวางสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงคติและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนรกสวรรค์ที่ผูกติดกับศาสนาชาวบ้านมาช้านาน พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายที่พึงบรรลุในชีวิตนี้ จุดมุ่งหมายหลักในการปฏิรูปพระพุทธรศาสนาเพื่อที่จะชำระทั้งคำสอนและข้อวัตรของพระสงฆ์ให้ตรงตามพระพุทธรจนะมากที่สุด โดยไม่สนใจแนวทางพระพุทธรศาสนาที่สืบทอดมาตามประเพณี (พระไพศาล วิสาโล, 2542: 74-75) รวมถึงมีการปฏิเสศแนวคิดเรื่อง “การเป็นพระโพธิสัตว์ของพระมหากษัตริย์” และความคิดทางจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิที่เชื่อกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2545)

การปฏิรูปพระพุทธศาสนาของไทยเริ่มปรากฏผลเด่นชัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการปฏิรูปคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการโดยการนำของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส⁴ การปฏิรูปทำให้คณะสงฆ์ไทยมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านรูปแบบการปกครอง ด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2445 ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สืบมาจนปัจจุบัน และทำให้คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่ผูกติดเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ อย่างไรก็ตามการปฏิรูปพระพุทธศาสนาในช่วงเวลานั้น แม้จะก่อให้เกิดผลดีในแง่การจัดระเบียบองค์กรสงฆ์หลายประการ แต่ก็ได้สร้างปัญหาในระดับท้องถิ่นไว้ไม่น้อยในการปรับเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม การจัดระเบียบคณะสงฆ์ทำให้พระสงฆ์ทั่วประเทศถูกรวมเข้าอยู่ในโครงสร้างองค์กรสงฆ์เดียวกัน และขึ้นอยู่กับกรปกครองส่วนกลาง เพื่อรองรับบทบาทและโครงสร้างใหม่ของคณะสงฆ์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาอธิบายใหม่ให้สอดคล้องกับโลกทัศน์และความเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาไทยช่วงนั้นเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ แต่ผลกระทบที่สำคัญคือทำให้พระสงฆ์เห็นห่างและลดความสำคัญต่อชุมชน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนับจากยุครัตนโกสินทร์ตอนกลางมานั้น หากพิจารณาอิทธิพลของสถาบันสังคมอื่นๆ ต่อการปรับเปลี่ยนสถาบันพุทธศาสนาพบว่าในระยะแรกการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งรับอิทธิพลจากต่างชาติได้ชักนำการพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย ถือเป็นารเริ่มเปิดประตูสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ชักนำวัฒนธรรมสมัยใหม่

⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ได้รับมหาสมณุตตมาภิเษกเมื่อปี พ.ศ.2453 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรงพระอิสริยยศ 11 พระราชา สิ้นพระชนม์เมื่อปี พ.ศ.2464 พระชันษา 61 ปี (บุหงล ศรีภัก, 2558, ออนไลน์)

มาสู่สังคมไทยผ่านแนวคิดเชิงเหตุผลนิยม พร้อมกับการปรับเปลี่ยนที่เริ่มเกิดขึ้นในสถาบันสงฆ์และวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ที่มีแนวโน้มให้เห็นทั้งด้านบวกและลบ จนกระทั่งจากกล่าวได้ว่ากระแสเศรษฐกิจและสังคมแบบ “ทุนนิยม” และ “บริโภคนิยม” ได้เริ่มแทรกซึมเข้าสู่วิถีปฏิบัติของคณะสงฆ์และวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน เนื่องจากการตีความหรือเข้าใจหลักธรรมคำสอนคลาดเคลื่อนจากหลักการที่แท้จริงของพุทธศาสนา และดูเหมือนว่าระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมได้กลายเป็นอุดมการณ์สังคมที่ดึงเอาพุทธศาสนิกชนออกห่างจากวัดและพระสงฆ์

3.2 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอดีต

การวิเคราะห์บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่หลังสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ ศึกษาข้อมูลจาก “แถลงการณ์คณะสงฆ์”⁵ ซึ่งเป็นเอกสารขั้นต้น (primary data) ที่สะท้อนให้เห็นการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2456 หรือราว 106 ปีที่ผ่านมา ในช่วงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ข้อมูลจากแถลงการณ์คณะสงฆ์ที่จะช่วยสะท้อนบทบาทสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยประกอบด้วย ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ คำสั่ง ประกาศ ระเบียบ พระดำรัส เทศนา รายงานการประชุมมหาเถรสมาคม การวินิจฉัยอธิกรณ์ และที่สำคัญมากคือรายงานการเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

⁵แถลงการณ์คณะสงฆ์ ได้เริ่มจัดทำขึ้นฉบับแรกในปี พ.ศ.2456 เพื่อความประสงค์จะรวบรวมข้อมูลข่าวสารในกิจการต่างๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยคณะสงฆ์ไว้ให้เป็นหมวดหมู่ รวมถึงเรื่องราวที่ควรจะรู้ทั่วถึงกันในบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย โดยผู้มีกิจเกี่ยวข้องจะรับรู้และสามารถสืบค้นได้ แทนที่จะต้องติดต่อเจ้าหน้าที่กันทุกครั้ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช ได้ตรัสมอบให้มีการรวบรวมพิมพ์หนังสือนี้ โดยอยู่ในหน้าที่ของกรมราชบัณฑิต กระทรวงธรรมการ ทำด้วยทุนของมหามกุฏราชวิทยาลัย (แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 1, 2456: 1-2)

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช เพื่อตรวจเยี่ยมกิจการคณะสงฆ์
ในมณฑลต่างๆ⁶

ข้อมูลแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นข้อมูลขั้นต้นที่ช่วยให้สามารถวิเคราะห์
การทำงานของสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในอดีตช่วงรัตนโกสินทร์
ตอนปลาย สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลามากกว่าหนึ่งศตวรรษ จึงนับเป็น
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง โดยในเบื้องต้นจะพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ
ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน บทบาทด้านสังคมพระสงฆ์ในแนวทาง
พุทธศาสนาเพื่อสังคม และบทบาทสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธในอดีต

1) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชน

จากข้อมูลในแถลงการณ์คณะสงฆ์ช่วยยืนยันให้เห็นว่า นับจากอดีตจนถึง
ปัจจุบันพระสงฆ์กับคนไทยมีความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยกันมาโดยตลอด
ทั้งในทางศาสนาและทางสังคม พระสงฆ์ต้องพึ่งพาปัจจัยสี่และการสนับสนุน

⁶ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่า การไปตรวจกิจการคณะสงฆ์มี
ประโยชน์มาก เพราะได้เห็นความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์และการนับถือศาสนาของชาวบ้านในหัว
เมืองทั้งหลาย รู้ถึงความสัมพันธ์และสถานการณ์ปัญหาระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้าน ข้อมูลเหล่านี้
ย่อมเป็นประโยชน์ในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา ช่วยให้สิ่งที่ไม่ค่อยผิดพลาด บันทึก
การตรวจการคณะสงฆ์จึงเสมือนเป็นรูปถ่ายที่ช่วยสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ปัญหาของกิจการ
คณะสงฆ์ และปัญหาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้ดีกว่าการอยู่แต่เฉพาะในกรุงเทพฯ รอคอย
ข้อมูลหรือรายงานจากเจ้าอาวาสและเจ้าคณะต่างๆ ที่อาจผิดพลาด นอกจากนี้ประโยชน์อีกประการ
หนึ่งคือสมเด็จพระมหาสมณเจ้าได้มีโอกาสพบปะและเรียนรู้กิจการคณะสงฆ์ได้จากเจ้าอาวาสและ
เจ้าคณะต่างๆ โดยตรง ได้พบชาวบ้านที่ประสบปัญหาเดือดร้อน ได้ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ รวมถึงยัง
ได้แสดงธรรมเทศนาหรือประทานโอวาทเพื่อสั่งสอนทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน เพื่อให้มีวิถีปฏิบัติและ
การดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดี สนับสนุนช่วยเหลือกัน หรือร่วมกันแก้ไขปัญหา ทั้งที่
เป็นปัญหาของฝ่ายสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ (แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 8, 2463: 253-254) จึงสามารถ
สะท้อนภาพการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในอดีตได้ชัดเจน แต่รายงานการ
ตรวจการคณะสงฆ์มีปรากฏอยู่ในแถลงการณ์คณะสงฆ์เฉพาะในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2456-2463
เท่านั้น อันเป็นช่วงก่อนที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจะสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2464

จากการบริจาคทรัพย์และสิ่งของจากญาติโยม เพื่อการดำเนินชีวิตและศึกษาปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสมกับสมณเพศ ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็ให้บริการในด้านพิธีกรรม การเทศนาและอบรมธรรม การให้การศึกษแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงการดูแลทุกข์สุขหรือให้คำปรึกษาในปัญหาการดำเนินชีวิตของญาติโยม ทั้งนี้ในอดีตแบบแผนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนจะดำเนินไปตามพระธรรมวินัยและระเบียบของมหาเถรสมาคม เพื่อให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและไม่ขัดแย้งกัน ดังเช่นในปี พ.ศ.2456 มหาเถรสมาคมได้ออกประกาศห้ามไม่ให้พระภิกษุประกอบกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้นอกธรรมเนียมของสมณะ เนื่องจากเกิดคดีฟ้องร้องในศาล จากการที่มีพระภิกษุบางรูปบุกรุกจับจองที่ดินของราษฎรเพื่อบุกเบิกทำนา และมีพระภิกษุบางรูปทำการค้าขาย โดยหลักการแล้วพระภิกษุไม่ควรจะประกอบการทำมาหากินเฉกเช่นเดียวกับประชาชน เพราะพระภิกษุได้รับบริจาคทรัพย์และถวายบิณฑบาตจากประชาชน โดยคาดหวังให้พระภิกษุได้ปฏิบัติธรรมเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา พระภิกษุจึงไม่ควรจะออกไปประกอบการทำมาหากิน จนกลายเป็นการแย่งชิงผลประโยชน์ เป็นการผิดธรรมเนียมของสมณะ ในประเด็นนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงมีพระดำรัสไว้ในแถลงการณ์คณะสงฆ์เพื่อห้ามไม่ให้พระภิกษุประกอบการทำมาหากิน เช่น ทำนา หรือค้าขาย แต่ข้อนี้ไม่ได้รวมถึงการที่พระภิกษุช่วยเป็นธุระในการจัดพิธีกรรมหรืองานศพให้ หรือการช่วยรักษาอาการเจ็บไข้ของประชาชน และได้รับผลประโยชน์จากประชาชนเป็นการสมนาคุณ (แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 1, 2456: 493-494) โดยควรเป็นเฉพาะกิจกรรมที่ประชาชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ แต่ต้องพึ่งพาพระสงฆ์ในการเป็นสื่อดำเนินการหรือให้บริการ

นอกจากนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสในคราวที่เสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ในมณฑลฝ่ายเหนือ เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2457 ได้ทรงประทานโอวาทแก่พระสงฆ์และประชาชนที่นำภัตตาหารมาถวายพระสงฆ์ผู้ตามเสด็จและพระสงฆ์ท้องถิ่น

ในประเด็นความสัมพันธ์และการทำหน้าที่ต่อกันระหว่างพระสงฆ์และประชาชน บนพื้นฐานการพึ่งพาอาศัยกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังความตอนหนึ่งว่า

“...ภิกษุสงฆ์กับชาวบ้าน ภิกษุสงฆ์มีหน้าที่จะสั่งสอนเขาจากความชั่ว ให้ประพฤติแต่ความดี ตลอด จนถึงเมื่อเขาเอาลูกเต้ามาฝาก ก็ตั้งใจสั่งสอนในวิชาความรู้ให้ด้วยเมตตาปราณีจริงๆ ส่วนชาวบ้านแลที่เป็นศิษย์ก็ควรรู้จักคุณพระศาสนา แลแล้วช่วยทำนุบำรุงพระศาสนา ตั้งต้นแต่ช่วยกิจการในวัดซึ่งเกิดขึ้น และควรเคารพนับถือรู้จักอุปการคุณของพระสงฆ์ หรือเมื่อท่านมีกิจการอะไรเกิดขึ้น ก็ช่วยท่านทำตามกำลัง เป็นต้น...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 3, 2458: 183-184)

รวมถึงพระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในคราวอนุโมทนาโชติกส์วสันตบុญญินิ จากการทำใต้บริจาครัตน์เพื่อบำรุงการเรียนแก่พระนิสิตของมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2462 ซึ่งมีประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงการเสียสละของประชาชนช่วยสนับสนุนพระสงฆ์และกิจการพระพุทธศาสนา ดังความตอนหนึ่งว่า

“...ฝ่ายคฤหัสถ์ได้เฉลี่ยทรัพย์อันตนหาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง หรือด้วยการลงทุนที่ต้องเสี่ยงได้เสี่ยงเสียมาบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ เพื่อมีกำลังทำกิจพระศาสนาบ้างน้อยบ้างตามกำลังทรัพย์ประกอบกับศรัทธา ...นับว่าได้ทำในทางอันจะยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่พระศาสนา...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 7, 2462: 153-154)

2) บทบาทสังคหุระของพระสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ไม่สามารถประกอบอาชีพหารายได้เป็นของตนเองได้ และต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากประชาชน พระสงฆ์จึงต้องมีหน้าที่ในการตอบแทนประชาชน ชุมชน และสังคม ไม่เพียงบทบาทหน้าที่ทางศาสนา แต่ยังคงควรมีบทบาทในเชิงการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงมีพระดำรัสเตือนพระอุปัชฌายะทั้งหลาย เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2456 เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการมีบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนธรรมและดูแลทุกข์สุขของประชาชน รวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ในเชิงเป็นสื่อประสานระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังความตอนหนึ่งว่า

“...พวกภิกษุเราก็อยู่ในจำพวกคนคอยกิน ท่านผู้ปกครองปล่อยให้ตั้งอยู่ไม่ก่ก่จัดเสีย ข้ายังทำนุบำรุงเป็นพิเศษอีก ก็เพราะพวกเราทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองอยู่บ้าง ถ้าไม่มาก ไม่ใช่ผู้อยู่กินเปล่าทีเดียว พวกเราปฏิบัติตนเป็นผู้นำแลสั่งสอนประชาชนในทางพระพุทธศาสนา ให้ตั้งอยู่ในธรรมสุจริต เว้นจากเบียดเบียนกันแลกัน เป็นเจ้าสำนักเลี้ยงดูเอาธุระในการเล่าเรียนของเด็กๆ บุตรราษฎร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสุขทุกข์ของชาวบ้าน เป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง เป็นผู้ชักโยงในรวางพวกผู้ปกครองกับพวกราษฎรให้สนิทสนม...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 1, 2456: 156-157)

นอกจากนี้วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2457 เมื่อเสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงประทานโอวาทแก่พระสงฆ์ที่วัดสว่างอารมณ์ให้ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และพระพุทธศาสนา ดังเป็นดวงเทียนที่จุดขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยไม่ใช่ปล่อยให้หมดมลายไปโดยเปล่าประโยชน์

ตั้งความต่อนหนึ่งว่า

“...คนเราที่เกิดมา ควรจะทำความดีของตัวเองให้เป็นประโยชน์
ไม่ควรจะปล่อยให้ล่วงไปเสียเปล่า...ชีวิตเปรียบเหมือนเทียนที่เผา
จุดลงไปให้เล่มหนึ่ง บุคคลปล่อยให้หมดไปเฉยๆ ด้วยไม่ได้ใช้
ทำอะไร ก็หาประโยชน์ไม่ได้ ต่อให้หมดไปด้วยการอันเป็น
ประโยชน์ เช่น จุดบูชาพระหรือจุดคูหนังสือ เป็นต้น เทียน
ดวงนั้นจึงมีประโยชน์ฉันใด แม้ชีวิตของบุคคลก็เช่นเดียวกัน
ทางที่จะทำความดีของตัวเองให้เป็นประโยชน์นั้น เบื้องต้นจงตั้งตน
ในสัมมาปฏิบัติ มีhiriโอบีปะ เปนต้น เมื่อบริบูรณ์ด้วย
คุณสมบัติแล้ว ก็พึงช่วยเอาธุระพระศาสนา ช่วยกันปกครอง
หมู่คณะให้อายุพระศาสนายืนสืบต่อไป เมื่อทำตนได้เช่นนี้
จึงจะชื่อว่าไม่ทำความดีให้ล่วงไปเสียเปล่า... คนเราเนื่องกัน
เหมือนร่างกายเช่นนี้ จึงเป็นหน้าที่จำต้องรับผิดชอบช่วยกัน
ป้องกันทุกคน เพราะฉะนั้นควรจะช่วยกันทำตนให้เป็น
ประโยชน์แก่แผ่นดิน...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 3, 2458: 195-199)

จากรายงานตรวจราชการคณะสงฆ์ในจังหวัดลพบุรีระหว่างวันที่ 7-14
พฤษภาคม พ.ศ.2460 ของพระครูโยคานุกูล เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี ได้แนะนำ
เจ้าอาวาสและพระสงฆ์หลายเรื่องในประเด็นบทบาทของคณะสงฆ์ ทั้งหน้าที่
ภายในวัดและหน้าที่ทางสังคมร่วมกับชาวบ้านและชุมชนในเชิงการช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน ตั้งความต่อนหนึ่งว่า

“จงอุส่าตั้งใจปกครองรักษาวัดให้เรียบร้อย... แลหมั่นรักษา
กิจวัดดี... ควรจะมีจิตต์ประกอบไปด้วยพรหมวิหาร แนะนำ
สั่งสอนพระเณรที่อยู่ในความปกครองให้มีความรู้เพื่อจะได้
ปฏิบัติให้สมควรเป็นพระที่ดี และจงมีสังคหวัดฤกษ์เกื้อกูลแก่

ภิกษุแลสามเณรตามสมควร... อนึ่งควรจะทำความกลมเกลียวกับชาวบ้าน หมั่นแนะนำสั่งสอนเขาให้เข้าใจในทางพระศาสนา เมื่อเขานำเอาเด็กมาฝากก็ควรจะมีจิตต์เมตตาแนะนำสั่งสอนให้ได้รับความรู้ตามสมควร อันวัดกับบ้านต้องอาศัยซึ่งกันและกัน วัดจะมีความเจริญหรือบริบูรณ์ด้วยปัจจัยก็ด้วยอาศัยชาวบ้านเขาเกื้อกูลอุดหนุน...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 5, 2460: 235-236)

3.) บทบาทสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์

บนพื้นฐานความสัมพันธ์ในเชิงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างพระสงฆ์และประชาชน เมื่อพระสงฆ์พบว่ามีปัญหาหรือความเดือดร้อนเกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคม พระสงฆ์จึงต้องเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมสงเคราะห์หรือพัฒนาสังคมเพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนและสังคม เช่น การรักษาพยาบาลแก่ประชาชนผู้เจ็บป่วย ซึ่งโดยนัยหนึ่งคือการตอบแทนหรือปลดเปลื้องหนี้จากการที่ประชาชนเป็นผู้คอยดูแลสนับสนุนปัจจัยสี่และชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงประทานโอวาทแก่พระสงฆ์และราษฎรที่มารับเสด็จและร่วมทำบุญเมื่อทรงเสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์อำเภอสนามแจง จังหวัดลพบุรี ในมณฑลกรุงเก่า เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2458 ดังความตอนหนึ่งว่า

“...อนึ่งชาวบ้านเขาหากินลงทุนรอน เสี่ยงได้เสี่ยงเสีย แล้วยังแบ่งส่วนมาบำรุงพระสงฆ์ เช่นนี้ เพราะเขาเห็นแก่พระศาสนา ฝ่ายพระสงฆ์ควรเปลื้องหนี้ของเขา ด้วยเอาเปนธุระพระศาสนา สั่งสอนเขาให้ตั้งอยู่ในความดี รับเอาลูกเต้าของเขามาเลี้ยงไว้ เอาใจใส่ปกครองแลสั่งสอนให้ได้ความรู้แลตั้งตัวในความดี ดังนี้ จึงจะเปลื้องหนี้ของเขาได้ ...และควรมีความสามัคคีแก่พวกชาวบ้านใกล้ไกล เปนสหายของเขาใน

ครราวทุกข์สุข ช่วยเอื้อเพื่อแก่เขาในเวลาเจ็บไข้ ดังนี้จึงจะผูก
ความสามัคคีกับชาวบ้านไว้ได้...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 4, 2459: 65-66)

สำหรับการทำงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์ช่วยเหลือ
และการพัฒนาสังคม มีแนวทางสอดคล้องกับหลักธรรม “ทาน ศีล ภาวนา” ดังที่
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงประทานโอวาทแก่
พระสงฆ์และราษฎรที่มารับเสด็จและร่วมทำบุญ ในคราวที่เสด็จตรวจราชการ
คณะสงฆ์อำเภอโพประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในมณฑลพิษณุโลก เมื่อวันที่
9 มีนาคม พ.ศ.2460 ความตอนหนึ่งว่า

“...บุญคือทำใจดีว่ายอมเป็นเหตุให้ได้ความสุข แลทาง
ทำบุญคือทำทาน รักษาศีล จำเรี่ยภavana ทรงจำแนกทาง
ทั้ง 3 นี้โดยลำดับกัน ประการที่ต้น ฟังทำความเผื่อแผ่ไม่
เหนแก่ตัวมากเกินไป เพราะการให้ปันเผื่อแผ่เป็นเครื่องหมาย
น้ำใจที่ดี คนใจคับแคบเขาก็มีทรัพย์เลี้ยงตัวเองได้ เป็นแต่
ไม่เอื้อเพื่อแก่ใคร ทำไม่จึงพากันข้อนขออดเกลียดขังเขา เพราะ
เขาขาดความเผื่อแผ่ คนผู้เอื้อเพื่อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ทำไมเขาจึง
พากันนิยมรักใคร่ เพราะเขาได้เฉลี่ยสุขอันเขาจะพึงได้ให้แก่ผู้
อื่นด้วย ประการที่ 2 ฟังรักษาศีลประพฤติกายวาจาให้
เรียบร้อย ไม่พึงเบียดเบียนกัน แลพึงรู้จักรักษามารยาทเป็น
ต้นว่า นุ่งห่มเดิรนั่งให้สงบเสงี่ยม ทรงแสดงศีล 5 เป็นอย่าง
ต่ำ... ประการที่ 3 ฟังเจริญภavanaอบรมใจในความดีงาม คือ
คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่คิดเบียดเบียนกัน ใจอันผ่อง
ใสยอมเป็นปัจจัยความรักาศีลบริสุทธิ แลความพอใจ
เอื้อเพื่อเผื่อแผ่บริจาคทาน...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 7, 2462: 293-294)

อีกประการหนึ่งการจะแสดงบทบาทสาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์จะต้องฝึกปฏิบัติให้มีคุณสมบัติพื้นฐานบางประการ โดยเฉพาะการเป็นผู้รู้จักประมาณตน เป็นผู้สันโดษ สร้างเสริมสติปัญญา และมีความเพียรเป็นที่ตั้งเพื่อการเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในหลักธรรมอย่างเหมาะสม และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมตามแนวทางของพระพุทธองค์ ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงประทานโอวาทสอนแก่พระสงฆ์และราษฎรที่มารับเสด็จและร่วมทำบุญ ในคราวที่เสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์อำเภอโพทะเล อำเภอบางคาน และอำเภอบางมูลนาค จังหวัดพิจิตร ในมณฑลพิษณุโลก เมื่อวันที่ 11-13 มีนาคม พ.ศ.2460 ความตอนหนึ่งว่า

“...ภิกษุตั้งอยู่ในสังวร เปนผู้รู้จักประมาณ เปนผู้สันโดษ เปนผู้มีสติสัมปชัญญะ แลเปนผู้มีเพียรอย่างนี้ ย่อมเปนมงคลที่ดี สมควรสืบอายุพระศาสนา เปนอันได้บูชาพระศาสดาด้วยบูชาอย่างยิ่ง แม้คฤหัสถ์ผู้ได้ฟัง มาอนุโลมปฏิบัติตามพระสงฆ์ เช่น ประพฤติเรียบร้อย รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักทำให้พอด้วยของที่แสวงหาได้ มีสติสัมปชัญญะ รว้งความพลาดความปลั่ง เพียรทำความดีหลีกเลี่ยง จักเปนสัตบุรุษดุจกัน... ได้ประพฤติประโยชน์แก่ประชาชนเปนมอันมาก ควรคนในภายหลังจะถือเอาเปนตัวอย่างประพฤติตามทำชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองแลพระศาสนา...”

(แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 7, 2462: 301, 304)

เมื่อพิจารณาบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอดีต จากข้อมูลในแถลงการณ์คณะสงฆ์กล่าวได้ว่าพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสมณกิจเพื่อประโยชน์ต่อสังคมไทยมากมาย มีบทบาทเป็นผู้นำทั้งทางจิตใจและทางสังคม

รวมถึงวัดได้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของชุมชนทั้งในเขตเมืองและชนบท เพราะบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชน วัดมีบทบาทเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางทางสังคม ดังนี้

1) วัดเป็นสถานที่ประพฤติพรหมจรรย์ ที่ประชาชนส่งกุลบุตรไปบรรพชาหรืออุปสมบท เพื่อศึกษาพุทธธรรม และเป็นสถานที่ที่ประชาชนไปถือศีลฟังธรรม บำเพ็ญความดีงามทางศาสนา

2) วัดเป็นสถานที่ที่ประชาชนส่งกุลบุตรมารับการฝึกอบรมธรรมและเล่าเรียนวิทยาการต่างๆ ตามที่มีสอนในวัดแต่ละยุคสมัย เพื่อการประกอบอาชีพหรือสร้างรายได้และเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

3) วัดเป็นสถานที่จัดงานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ งานลอยกระทง ฯลฯ

4) วัดเป็นสถานที่สำหรับประชาชนมาทำบุญ บำเพ็ญกุศล ฌาปนสถาน และประกอบพิธีกรรมทั้งสำหรับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน

5) วัดเป็นสถานที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น พระสงฆ์ทำหน้าที่รักษาพยาบาลคนเจ็บป่วย ทั้งโดยการใช้สมุนไพร น้ำมันต์ และเวทมนต์ รวมทั้งการรักษาจิตใจด้วยธรรม

6) วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานประชาชนยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยยังชีพ

7) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ผู้ยากไร้ หรือผู้ประสบภัยคุกคาม เพื่อเป็นที่พักพิงชั่วคราวตามความจำเป็นหรือเมื่อประสบภัยและเผชิญปัญหา

8) วัดเป็นสถานที่ที่ประชาชนได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยจัดบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น

9) วัดเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ปฎิมากรรม และวรรณกรรม เป็นต้น

10) วัดเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง และมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของประชาชน

11) วัดเป็นสถานที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น การจัดประชุม หมู่บ้านที่วัด เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ ทั้งของชุมชนและของราชการ เป็นต้น

12) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งประชาชนจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงานที่บ้านและในชุมชน

บทบาทในอดีตดังกล่าวข้างต้นของวัดสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทด้านสังคมพระที่วัดและพระสงฆ์ให้บริการตามความจำเป็นและความต้องการของประชาชน บทบาทเช่นนี้เด่นชัดมากในชนบทที่อยู่ห่างไกลไม่ได้รับบริการจากรัฐอย่างทั่วถึง แต่เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงทศวรรษ 2500 บทบาทสังคมพระของพระสงฆ์ก็ถูกสถาบันใหม่ๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เพราะการพัฒนาประเทศในยุคนี้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เกิดปัญหาความยากจน เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ การแก่งแย่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เสื่อมโทรมลงจนถึงช่วงทศวรรษ 2520 พระสงฆ์ส่วนหนึ่งได้เริ่มต้นตัวต่อสถานการณ์ปัญหาเด็ตร้อนและปัญหาที่อยู่พัฒนาของประชาชน จึงได้ปรับเปลี่ยนบทบาทเชิงรุก โดยเริ่มเป็นฝ่ายออกไปหาประชาชน ไปร่วมพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน ทั้งโดยอาศัยกำลังของพระสงฆ์หรือโดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบท การทำงานของพระสงฆ์กลุ่มนี้เรียกโดยรวมว่า “งานสังฆพัฒนา”

งานสังฆพัฒนาหมายถึงกิจกรรมหรืองานพัฒนาที่พระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ หรือมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ดำเนินการ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในสังคมไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งกิจกรรมที่เน้นการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ยากไร้ กิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนจากการประกอบอาชีพหรือจากภัยพิบัติต่างๆ และกิจกรรมการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตหรือสภาวะของประชาชน การแสดงบทบาทสังฆพัฒนานั้นถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ อันเป็นผลกระทบส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาถึงการเริ่มต้นเข้ามาแสดงบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์อย่างเป็นทางการ กล่าวได้ว่ามีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ.2507 เมื่อรัฐบาลของพลเอก ถนอม กิตติขจร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ร่วมกันผลักดันโครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งได้ระดมพระสงฆ์ให้เข้ามาสนับสนุนโครงการ เพื่อการพัฒนาชนบทและการสร้างบูรณาการแห่งชาติ อันเป็นความพยายามของรัฐบาล ที่จะแสวงหาความชอบธรรมและสร้างเสถียรภาพให้กับระบบการปกครองเผด็จการของตน โดยการเร่งรัดการพัฒนาประเทศเพื่อสนองความต้องการของประชาชนทางด้านวัตถุ โครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริกจึงถูกวางแผนและกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดโดยหลายหน่วยงานรัฐ คือ กรมการศาสนา กรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสัมพันธ์ และหน่วยพัฒนาของกองทัพไทย รวมถึงมีการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการ การปฏิบัติ และงบประมาณ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นผู้ให้การอบรมแนวทางพัฒนา ให้แก่พระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมในโครงการ เพื่อให้พระสงฆ์ทำงานพัฒนาชุมชนตามแนวทางที่รัฐบาลได้กำหนดขึ้น

โครงการพระธรรมทูต พระธรรมทูตคือผู้ที่เดินทางออกไปแสดงธรรมในที่ต่างๆ ทำหน้าที่เสมือนทูตทางธรรม โดยทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทาง

พุทธศาสนาออกไปยังดินแดนต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2551: 646) แต่ในระยะแรกโครงการพระธรรมทูตเน้นการเผยแผ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีเป้าหมายแฝงคือการสร้างบูรณาการและความมั่นคงของชาติ โดยรัฐบาลได้มอบหมายให้พระธรรมทูตเข้าไปอบรมประชาชนให้เข้าใจและศรัทธาในพุทธศาสนา และแนะนำแนวทางการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่างๆ แต่ส่วนมากเน้นการสร้างและปรับปรุงถนน บ่อน้ำ และพัฒนาวัด ทั้งนี้ปรัชญาของโครงการพระธรรมทูตคือถ้าหากประชาชนยึดมั่นในพุทธศาสนาแล้ว ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในฐานะที่เป็นคนไทยก็จะตามมา และจะไม่หันเหไปสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ พระธรรมทูตขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นคณะสงฆ์จากส่วนกลางที่ถูกส่งออกไปยังชนบท แต่มีส่วนหนึ่งที่เป็นพระสงฆ์ในท้องถิ่น ซึ่งเจ้าคณะจังหวัดเสนอชื่อเข้ามาให้ส่วนกลางพิจารณา สำหรับพระสงฆ์จากส่วนกลางนั้นคัดเลือกจากผู้ที่อาสาสมัครมาร่วมโครงการและพระนิสิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ทั้งนี้รัฐบาลมีความคาดหวังการทำงานของพระธรรมทูตในช่วงเวลานั้น ดังนี้

7) เพื่อเสริมสร้างศรัทธาของประชาชนให้ยึดมั่นในพระพุทธรูปศาสนา มีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

8) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยแห่งประเทศไทยและศาสนา

9) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

10) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาต่างกัน

11) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือกันระหว่าง ข้าราชการประชาชน พระสงฆ์ และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน (สง่า พิมพ์พงษ์, 2551)

ในการดำเนินงานโครงการมีพระธรรมทูตจำนวน 3-6 รูปอยู่ประจำหมู่บ้านแห่งหนึ่งราว 5-7 วัน แล้วเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ จนหมดเขตท้องที่รับผิดชอบปฏิบัติงาน และหมุนเวียนทำเช่นนี้เป็นประจำทุกปี ทั้งนี้วิธีการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตจะใช้การเทศนาสั่งสอน การอบรม สนทนา และอภิปรายธรรมตามที่ต่างๆ รวมทั้งการออกเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น มีการแจกเสื้อผ้า หนังสือ ยารักษาโรค และสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็น และในบางพื้นที่อาจจะเข้าร่วมกับประชาชนก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ เช่น สร้างถนน สะพาน บ่อน้ำ ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น การทำงานของพระธรรมทูตจึงไม่ได้เน้นเพียงงานด้านการเผยแผ่ แต่ยังเป็นงานในลักษณะการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม ซึ่งก็คือบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอดีต

โครงการพระธรรมทูตนี้กรมการศาสนาได้ประเมินผลการปฏิบัติงานในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2508-2520 ว่าประสบผลดีต่อการพัฒนาชุมชนและความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง แต่การประเมินผลดังกล่าวเป็นการประเมินผลในเชิงสถิติโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยประเมินผลของนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศหลายท่านที่สรุปว่า โครงการพระธรรมทูตถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาล ส่งผลให้เกิดความสงสัยในแง่ความบริสุทธิ์และความเป็นอิสระของสถาบันสงฆ์ และทำให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธรศาสนาได้ (Somboon Suksamran, 1977; Keyes, 1971: 560; Mulder, 1973: 23) บทบาทของพระธรรมทูตจึงกล่าวได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จตามที่รัฐบาลคาดหวังไว้ ทั้งในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เพราะพระธรรมทูตเข้าไปทำงานในแต่ละพื้นที่ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพียงไม่กี่วันในรอบหนึ่งปี ความสนใจและร่วมมือจากประชาชนและพระสงฆ์ในท้องถิ่นจึงเป็นเพียงผิวเผิน ขาดการต่อเนื่องและไม่จริงจังในการมีส่วนร่วมพัฒนาชนบท

หลังจากนั้นการทำงานของพระธรรมทูตยังคงถูกดึงเข้ามาร่วมสนับสนุนกิจกรรมของรัฐบ้างตามโอกาสและตามสถานการณ์ปัญหา ตัวอย่างเช่นในช่วงทศวรรษ 2540 มหาเถรสมาคมตัดสินใจส่งพระธรรมทูตมากกว่า 50 รูปลงไปในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือยะลา ปัตตานี และนราธิวาส การส่งพระธรรมทูตไปครั้งนี้ไม่ได้เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาชนบทดังเช่นในอดีต แต่เป็นการส่งพระธรรมทูตลงไปเพื่อสร้างเสริมกำลังใจให้แก่พระสงฆ์สามเณรของวัดต่างๆ ในพื้นที่ 3 จังหวัดนั้น เนื่องจากปัญหาความรุนแรงที่เกิดในพื้นที่ได้กระทบต่อสวัสดิภาพและขวัญกำลังใจของพระสงฆ์สามเณรบางวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อันตรายพระสงฆ์สามเณรไม่กล้าที่จะออกไปบิณฑบาตและไม่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยสี่อย่างพอเพียง (แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 92 ตอนที่ 11, 2547: 25-27) สำหรับพระธรรมทูตที่เดินทางไปภาคใต้นั้น ล้วนเป็นผู้ที่ได้รับการถวายความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้รับการอบรมให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น (ตวงศักดิ์ ชื่นสินธุ, 2547: 33) จึงกล่าวได้ว่าโครงการพระธรรมทูตได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินกิจกรรมไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือตามความต้องการเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของคณะสงฆ์และรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

โครงการพระธรรมจาริก คือโครงการที่จัดส่งพระสงฆ์ที่ได้รับการอบรมให้ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในหมู่ชาวเขาภาคเหนือ โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์และกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงชาวเขาให้เปลี่ยนจากนับถือผีมานับถือศาสนาพุทธ โครงการนี้มีปรัชญาการทำงานคือ ถ้าหากชาวเขานับถือหรือมีศรัทธาในพุทธศาสนาแล้วจะเกิดความรู้สึกเป็นคนไทย และจะยอมรับวัฒนธรรมไทย กระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ไม่หันไปสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์ โครงการนี้จึงมีเป้าหมายทั้งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาชาวเขา และการต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ดังที่ปรากฏใน

วัตถุประสงค์ของโครงการพระธรรมจาริก ดังนี้

1) เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา และอบรมศีลธรรมตลอดจนหน้าที่พลเมืองดีแก่ชาวเขา

2) เพื่อเร่งกระชับความสัมพันธ์ทางจิตใจกับชาวเขา โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลาง อันจะทำให้ชาวเขามีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติมากยิ่งขึ้น และเป็นการถ่ายทอดการพัฒนาของทางราชการ

3) เพื่อให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือในการแก้ปัญหาเดือดร้อนเฉพาะหน้าต่างๆ ตลอดจนแนะนำการพัฒนาระบบสาธารณสุข เกษตรกรรม เศรษฐกิจ และการคมนาคมให้แก่ชาวเขา

4) เพื่อฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรชาวเขาทั้งด้านปริยัติธรรมและด้านสามัญศึกษา เพื่อเข้าร่วมเป็นพระธรรมจาริก เดินทางไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามภูมิภาคเดิมของตน และทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและบ้านเมือง (โครงการพระธรรมจาริก, 2538)

โครงการพระธรรมจาริกมีหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุน ทั้งในด้านการงบประมาณและการประสานงาน คือกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย โดยมีศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขาที่วัดศรีโสธรา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2513 ทำหน้าที่เป็นศูนย์อำนวยความสะดวกของพระธรรมจาริกทั้งหมด พระธรรมจาริกที่ไปปฏิบัติงานในชุมชนชาวเขาในระยะแรกนั้นส่วนใหญ่ถูกคัดเลือกมาจากพระนิสิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อให้ออกไปปฏิบัติศาสนกิจในระยะสั้นๆ ระหว่างปิดการศึกษาภาคฤดูร้อนร่วมกับพระสงฆ์ในท้องถิ่นภาคเหนือที่ทางวัดศรีโสธราคัดเลือกไว้ เมื่อพระธรรมจาริกเข้าไปถึงหมู่บ้านจะพบปะกับผู้นำในหมู่บ้าน เพื่อขอความร่วมมือสร้างอาคารพระธรรมจาริกประจำหมู่บ้าน จากนั้นออกปฏิบัติศาสนกิจ เช่น แนะนำทำวัตรสวดมนต์ ฟีกสมาธิ เทศนาธรรม บรรยายธรรม สันทนาธรรม แนะนำการทำศาสนพิธี การบำเพ็ญกุศลต่างๆ แนะนำให้มีการบวชพระ เลิกนับถือผี ในด้านสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกิจการ

ต่างๆ ในชุมชน สอนภาษาไทย ช่วยเหลือด้านการปฐมพยาบาล แจกยารักษาโรค รักษาผู้ติดฝิ่น และพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น สร้างโรงเรียน สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง ประปาหมู่บ้าน ฝายน้ำล้น ถนน สะพาน ส่งเสริมการปลูกพืชไร่ พืชผัก เลี้ยงสัตว์ และด้านสุขอนามัยต่างๆ

ผลการดำเนินงานของโครงการพระธรรมจาริก หากเปรียบเทียบกับโครงการพระธรรมทูตแล้ว กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จสูงกว่ามาก แม้ว่าจะมีเป้าหมายทางการเมืองเช่นเดียวกัน แต่โครงการพระธรรมจาริกมีความพยายามที่จะพัฒนาเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตของชาวเขา รวมถึงได้ผลในทางการเมือง ศาสนา และการพัฒนามากกว่าโครงการพระธรรมทูต แต่ความสำเร็จในระยะแรกนั้นยังมีลักษณะผิวเผิน เพราะมีอุปสรรคสำคัญในเรื่องภาษา พระธรรมจาริกไม่สามารถสอนและอธิบายให้ชาวเขาเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงหลักธรรมของพุทธศาสนาได้ และการยอมรับพระพุทศศาสนาของชาวเขาก็เป็นไปในรูปแบบพิธีกรรมมากกว่า (Keyes, 1971: 564) เป็นเพราะชาวเขามีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในฐานะเป็นพลเมืองไทย ดังนั้นเมื่อพระธรรมจาริกกลับออกมา วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวเขาก็ยังเป็นอยู่เหมือนเดิม โดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก รวมถึงในการบวชพระภิกษุและสามเณรให้ชาวเขานั้นส่วนมากเป็นการบวชระยะสั้น เมื่อลาสิกขาแล้วก็กลับไปใช้ชีวิตแบบเดิมในชุมชน ซึ่งในบางชุมชนคนเหล่านี้อาจจะถูกเพื่อนบ้านหวาดระแวงว่าเป็นสายลับให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างไรก็ตามระยะหลังมีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้พระธรรมจาริกได้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านชาวเขาเป็นเวลานาน และส่งพระภิกษุสามเณรชาวเขาไปปฏิบัติหน้าที่พระธรรมจาริกในชนเผ่าของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของโครงการพระธรรมจาริกในเชิงของการศาสนาและการพัฒนาชุมชนพอสมควร

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระธรรมจาริกในการสงเคราะห์และพัฒนาสังคมเน้นการแนะนำชาวเขาทั้งด้านอาชีพ การศึกษา สุขอนามัย และการก่อสร้างถาวรวัตถุ บทบาทเหล่านี้ยังคงเป็นการส่งเสริมให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุ

เป้าหมายทางการเมืองมากกว่าการคาดหวังผลในเชิงการพัฒนาอย่างแท้จริง ในปัจจุบันยังมีการส่งพระธรรมจาริกไปปฏิบัติศาสนกิจในหมู่บ้านชาวเขาทั่วภาคเหนือกว่า 200 รูป ซึ่งแบ่งเป็น 40 กลุ่มๆ ละ 5 รูป โดยมี “อาศรมพระธรรมจาริก” มากกว่า 150 แห่ง เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ และอาศรมแต่ละแห่งสามารถเข้าถึงชุมชนชาวเขาได้ 3-7 หมู่บ้าน ภารกิจหลักของพระธรรมจาริกในปัจจุบันนั้น นอกเหนือจากจะต้องเผยแผ่พุทธธรรมแล้วยังต้องปฏิบัติหน้าที่เป็น “พระนักพัฒนา” โดยเฉพาะการส่งเสริมงานด้านอาชีพ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 โครงการพระธรรมจาริกมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาในพื้นที่ชุมชนชาวเขาภาคเหนืออย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจริยธรรม มีความเชื่อมั่น เคารพและหวงแหนในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชนเผ่าตนเอง ตลอดจนมีบทบาทและมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และเตรียมตัวก้าวไปสู่การเป็นผู้นำชุมชนต่อไปในอนาคต (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคเหนือ, 2547)

นอกจากโครงการพระธรรมทูตและโครงการพระธรรมจาริกแล้ว ยังมีอีกโครงการหนึ่งที่ได้เริ่มต้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คือ**โครงการอบรมพระภิกษุสงฆ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น** โครงการนี้ร่วมกันจัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองในปี พ.ศ.2509 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1) เพื่อถวายเป็นความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อให้มีฐานะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของประชาชนได้อย่างแท้จริง

2) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนช่วยพัฒนาชนบทให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3) เพื่อส่งเสริมสามัคคีธรรมในหมู่ประชาชนชาวไทย อันจะช่วยนำมาซึ่งความมั่นคงแก่ชาติและพระพุทธศาสนา (พวง สุวรรณรัฐ, 2513: 37-39)

โครงการอบรมพระภิกษุสงฆ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นนี้ได้จัดส่งพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมออกไปปฏิบัติงาน ซึ่งมีทั้งพระสงฆ์ที่ได้รับคัดเลือกมาจากแต่ละจังหวัดโดยตรงจังหวัดละ 5 รูป และพระสงฆ์ที่สำเร็จปริญญาตรี

จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับศาสนาและการพัฒนาเป็นเวลา 4 เดือนและ 2 เดือนตามลำดับ เมื่อจบหลักสูตรแล้วพระสงฆ์ที่ได้รับการอบรมจะต้องกลับไปจังหวัดเดิม และใช้ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนของตน โครงการนี้เป็นอีกโครงการหนึ่งที่มีมุ่งให้พระสงฆ์ที่เข้ารับการอบรมสามารถกลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตนได้ เช่น จัดอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนและนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ ให้คำแนะนำการพัฒนาชนบทแก่ประชาชน ได้แก่ สุขภาพอนามัย โภชนาการ และการอาชีพบางอย่าง เป็นต้น แต่ด้วยอุปสรรคด้านเงินทุนสนับสนุน โครงการอบรมนี้ต้องยุติไปในปี พ.ศ.2516 (อมรา พงศาพิชญ์, 2541: 188)

หากพิจารณาจากการประเมินผลโครงการนี้ ด้านวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะผลิตพระสงฆ์เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาชนบทระหว่างวัด บ้าน และราชการ กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ดำรงอยู่เพียงระยะเวลาสั้นๆ อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ท้องถิ่นที่ผ่านการอบรมออกไปปฏิบัติงานสามารถส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาชนบทในหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่พระสงฆ์สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนมากยุติบทบาทหลังจากที่เข้าไปทำงานในพื้นที่ไม่นานนัก เพราะต้องการไปศึกษาต่อในระดับปริญญาที่สูงขึ้น เนื่องจากโครงการนี้เน้นที่การพัฒนาชนบท ดังนั้นการฝึกอบรมจึงเน้นในการให้ความรู้และประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่พระสงฆ์ในการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชนบท แต่โครงการที่พระสงฆ์นำไปปฏิบัติงานในพื้นที่ส่วนมากเป็นการพัฒนาทางวัตถุ เช่น การสร้างโรงเรียน สะพาน ถนน บ่อน้ำ ส้วม บ่อเลี้ยงปลา ฯลฯ ภายหลังจึงได้ขยายกิจกรรมไปในรูปแบบการฝึกอาชีพ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี การพัฒนาการเกษตร และวิชาช่างต่างๆ เป็นต้น

แม้ว่าโครงการนี้จะต้องยุติบทบาทไปนานแล้ว แต่ได้ทิ้งมรดกล้ำค่าไว้ให้วงการสังฆพัฒนา คือมีพระสงฆ์หลายรูปสานต่อการทำงานพัฒนาชนบทเรื่อยมา ซึ่งบางกลุ่มยังได้มีการจัดตั้งศูนย์หรือเครือข่ายการพัฒนาเพื่อ

ประสานงานและส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาซึ่งกันและกัน โดยสามารถพบเห็นได้ชัดเจนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในนาม “พระนักพัฒนา” หรือ “พระสงฆ์นักพัฒนา” (พินิจ ลาภธนานนท์, 2529; สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2527) ซึ่งโดยมากดำเนินกิจกรรมการพัฒนาสังคมอย่างค่อนข้างเป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐ โดยคิดว่ากิจกรรมการพัฒนาที่รัฐบาลสนับสนุนเน้นเฉพาะการพัฒนาด้านวัตถุ ส่วนด้านจิตใจขาดการเอาใจใส่ คือประชาชนขาดความตระหนักในปัญหาของตนและขาดความมั่นใจในศักยภาพการพัฒนาตนเอง จนก่อให้เกิดการดูถูกตนเองและอาจคิดว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเรื่องล้าหลังและด้อยพัฒนา พระสงฆ์กลุ่มนี้จึงพยายามผลักดันและชักจูงประชาชนมาร่วมกันดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน โดยมีได้อยู่ภายใต้การกำกับหรือสั่งการจากหน่วยงานรัฐ การดำเนินงานของพระสงฆ์เหล่านี้เป็นไปโดยอิสระทั้งด้านแนวคิด รูปแบบ และกลยุทธ์การพัฒนา ต่อมาการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนาได้ขยายขอบเขตมากขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยทำงานควบคู่กันไปทั้งงานในเชิงสงเคราะห์และพัฒนาสังคม พร้อมทั้งมีการขยายเครือข่ายและได้รับการส่งเสริมจากองค์กรพัฒนาเอกชน

สำหรับการศึกษาคั้งนี้พิจารณาพระสงฆ์นักพัฒนาอยู่ร่วมในกลุ่มพระสังฆาวัตร เพราะพระสังฆาวัตรจะมีความหมายที่กว้างและครอบคลุมงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในส่วนที่เป็นงานสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาสังคมในภาพรวมกล่าวได้ว่าพระสังฆาวัตรเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่เห็นความทุกข์ยากของประชาชน จึงได้ก้าวออกจากวัดมาส่งเสริมให้ประชาชนทำกิจกรรมเพื่อขจัดทุกข์และแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสังฆาวัตรจะได้รับการยอมรับจากสังคมและคณะสงฆ์เพียงไร ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาของประชาชนและกระแสการพัฒนาสังคมในแต่ละช่วงเวลา ปัจจุบันการแสดงบทบาทของพระสังฆาวัตรมีลักษณะที่หลากหลายมากขึ้นและมีลักษณะที่เป็นทางการมากขึ้น ได้รับการ

สนับสนุนจากองค์กรสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และจากหน่วยงานราชการ อันอาจ
จะมองอีกแง่หนึ่งได้ว่าสังคมได้เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทสำคัญใน
เชิงพุทธศาสนาเพื่อสังคมมากขึ้น

ในอดีตพระสังคหวัตถุบางรูปพยายามรักษาบทบาทการเป็นผู้นำทาง
สังคม โดยเริ่มจากการให้ความรู้ด้านการพัฒนาแก่ประชาชน ผ่านการเทศน์
และการอบรมในทุกโอกาส เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงานพัฒนาชุมชนในด้าน
ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโภชนาการ ปัญหาความยากจน ปัญหาของชุมชน
และแนวทางในการทำงานร่วมกันเพื่อสาธารณประโยชน์ ตัวอย่างเช่นการเทศน์
ของพระครูพิพิธประชานาถ (นาน สุทนต์โล) ตำนานของพระสงฆ์นักพัฒนา
รูปหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

“...ความยากจนเป็นปัญหาที่มีให้เห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน
พระสงฆ์ควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เพราะเรามีผ้ากาสาว
พัสดุปลูกศรัทธาไว้เป็นฐานสำคัญอยู่แล้ว และที่พระสงฆ์
เราต้องอยู่ด้วยการสนับสนุนปัจจัยสี่จากชาวบ้าน จึงควรเป็น
ที่พึ่งของชาวบ้านในการสงเคราะห์ โดยเฉพาะในปัญหาด้าน
ปากท้อง ต้องช่วยกันพัฒนาอาชีพให้ชาวบ้านมีกินมีใช้ไป
พร้อมกับการพัฒนาศีลธรรมจริยธรรม พระสงฆ์จะต้องทำงาน
ร่วมกับผู้นำชุมชนสร้างประโยชน์ต่อชุมชน ให้สมกับที่ชาว
บ้านเกื้อกูลสนับสนุนพระเถระเราตลอดมา... พระสงฆ์ควรเป็น
ผู้รับฟังความเห็นของชาวบ้านในทุกเรื่องทุกปัญหา จึงจะ
สามารถชักนำชาวบ้านพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น
โดยไม่ต้องรอการพัฒนาจากภาครัฐ พระสงฆ์เราต้อง
ไม่ลืมว่าเราจะอยู่ได้ด้วยดี ก็เพราะชาวบ้านและชุมชนอยู่รอด
ด้วยดีเช่นกัน”

(พระครูพิพิธประชานาถ, สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2546)

อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษ 2520 และ 2530 นั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ไว้วางใจให้พระสังคหวัตรเข้ามามีบทบาททางสังคม เพราะมองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก อันทำให้กระทบต่อความศรัทธาที่มีต่อสถาบันสงฆ์ ที่ถูกคาดหวังให้อยู่เหนือกิจกรรมของทางโลก เมื่อพระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมสังคหวัตระ จึงอาจจะทำให้พระสงฆ์ถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางที่ไม่เหมาะสม เพราะกิจกรรมดังกล่าวแม้จะช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรง แต่ประชาชนก็มองว่าไม่ใช่กิจที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ รวมทั้งยังมีการเพ่งเล็งจากราชการและกล่าวหาพระสงฆ์ที่ทำงานพัฒนาว่าเป็น “พระคอมมิวนิสต์” ยิ่งทำให้ประชาชนเกิดความระแวงแคลงใจ พระสังคหวัตรต้องพยายามชี้แจงและแสดงความบริสุทธิ์ใจให้ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐได้เห็นว่าภารกิจที่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก ก็เพราะเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะช่วยเหลือและเป็นที่ยังให้ประชาชน การที่พระสังคหวัตรมาช่วยประชาชนก็คือการทำภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อทำประโยชน์ช่วยเหลือเรื่องปากท้องของประชาชนให้อยู่ดีกินดี จึงเป็นที่ยอมรับจากประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนมากขึ้น

กิจกรรมของพระสังคหวัตรในอดีตมักจะเป็นการพยายามแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน トラบใดที่การบริการและการพัฒนาจากรัฐยังไม่ทั่วถึงพระสังคหวัตรก็ต้องรับภาระในกิจการแทบทุกด้านในชุมชน ทั้งในการสอนหนังสือ การส่งเสริมอาชีพ การรักษาโรค การให้คำแนะนำต่อปัญหาต่างๆ เมื่อการพัฒนาของรัฐเข้าไปถึงพระสังคหวัตรก็เริ่มผ่อนคลายกิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ลง จุดเด่นในการทำงานของพระสังคหวัตรคือมีความเป็นอิสระจากการครอบงำของภาครัฐ พระสังคหวัตรใช้ความศรัทธาจากประชาชนมาเป็นสื่อสร้างการร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ และประชาชน พระสังคหวัตรได้นำเอาหลักธรรมคำสอนต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ โดยเฉพาะในเรื่องการทำความดีและการทำบุญเพื่อสังคม ซึ่งช่วยโน้มนำให้ประชาชนมาร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมพร้อมกับถือเป็นการทำความดีและการทำบุญไปด้วย แต่ก็มีผู้นำชุมชนและประชาชนบาง

ส่วนโดยเฉพาะกับผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์ไม่ชอบการทำงานของพระสังคหวัดร และได้มีการแสดงปฏิกิริยาต่อต้านการทำงานของพระสังคหวัดร โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 2520 ถึง 2530 ซึ่งอยู่ในช่วงของกระแสการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาสู่สังคมสมัยใหม่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย

อีกประการหนึ่งการจะแสดงบทบาท
สาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์จะต้อง
ฝึกปฏิบัติให้มีคุณสมบัติพื้นฐานบาง
ประการ โดยเฉพาะการเป็นผู้รู้จัก
ประมาณตน เป็นผู้สันโดษ สร้างเสริม
สติปัญญา และมีความเพียรเป็น
ที่ตั้ง เพื่อการเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ใน
หลักธรรมอย่างเหมาะสม และอุทิศ
ตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมตาม
แนวทางของพระพุทธองค์

บทที่ 4

งานสาธารณสุข
สงเคราะห์
ของคณะสงฆ์
ในปัจจุบัน

ปัจจุบันความศรัทธาและเชื่อมั่นในพุทธศาสนาของคนไทยลดลง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาตามประเพณีหรือตามทะเบียนราษฎร โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา เข้าใจเพียงว่าเรื่องของศาสนาเกี่ยวกับพิธีกรรม หน้าที่สำคัญของพระสงฆ์คือเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น สวดศพ ทำบุญบ้าน สะเดาะเคราะห์ รดน้ำมนต์ เจิมป้าย เจิมรถ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ศรัทธาของประชาชนต่อพุทธศาสนาจึงไม่มั่นคงและอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ผิดพลาด ละเลยการศึกษาและปฏิบัติธรรม ไม่รู้จักวิถีของชาวพุทธที่แท้จริง พระสงฆ์เองถูกทำลายจากสังคมว่าหมกมุ่นในลาภยศ แข่งขันกันแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นบรรพชิต ส่งเสริมให้ประชาชนนับถือเครื่องรางของขลังแทนหลักธรรมของพระพุทธเจ้า บางวัดเปิดเป็นตลาดซื้อขายพระเครื่องและเครื่องรางของขลังในรูปลักษณะต่างๆ บางวัดเปิดให้เช่าใช้บริเวณวัดเป็นตลาดสดหรือเป็นที่จอดรถเพื่อหารายได้ จนแทบจะหาบรรยากาศของการเป็นวัดวาอารามที่เหมาะสมไม่ได้ นี่คือการกระทำที่บั่นทอนศรัทธาของพระสงฆ์และสภาพของวัดในกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมสมัยใหม่

4.1 บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

บทบาทด้านสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบันยังคงมีความเด่นชัดในสังคมชนบท เพราะพระสงฆ์ยังคงมีสถานะเป็นผู้นำของชุมชน แต่ในสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีแนวโน้มในเชิงการลดทอนบทบาทความเป็นผู้นำด้านสังคมของพระสงฆ์ที่เคยมีมาแต่อดีตลงอย่างมาก พระสงฆ์ส่วนหนึ่งถูกลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมสะกดให้เห็นเงินทองและโภคทรัพย์เป็นสิ่งสำคัญ วัดถูกตั้งคำถามว่ากลายเป็นหน่วยธุรกิจที่เรียกกันว่า “พุทธพาณิชย์” และ “บุญพาณิชย์” มอมเมาประชาชนเพื่อผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ด้วยการมีบทบาทเป็นเกจอาจารย์ผลิตเครื่องรางของขลัง เป่าเสกเลขมนต์ ทำนายโชคชะตา หรือใบ้หวย แทนที่จะเป็นพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา และอบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ไม่หลงมัวเมากับการพึ่งพาหรือรอคอยความช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้พุทธศาสนิกชนไม่สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติอย่างพุทธแท้ได้ แต่กลับลุ่มหลงมกมายในความเป็นพุทธเทียมจากพระสงฆ์ผู้ไม่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยและจารีตปฏิบัติที่เหมาะสมในวิถีของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เหล่านี้มีส่วนในการทำลายความภูมิใจในศาสนธรรม ปลอ่ยให้ผลประโยชน์จากเงินตราเข้ามาแทนที่อุดมการณ์พุทธศาสนา จนกระทั่งพุทธศาสนาในสังคมไทยมีแนวโน้มกลมกลืนไปกับลัทธิบริโภคนิยม คือ

1) เน้นคุณค่าแบบวัตถุนิยม ด้วยการสร้างวัตถุมงคลเพื่อสนองความเชื่อของประชาชนในลักษณะทำมาค้าขึ้น โชคดี หรือมีเมตตามหานิยม ซึ่งล้วนเป็นเรื่องมกมายที่ชักนำให้ประชาชนพึ่งตนเองไม่ได้ หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นคนที่ไม่มีความวิริยะอุตสาหะ และไม่เข้าใจในเหตุปัจจัยของปัญหาหรือทุกข์

2) เน้นบุญพาณิชย์ การทำบุญถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งสามารถซื้อเงินซื้อ โดยไม่ต้องรักษาศีลปฏิบัติธรรมหรือเพียรพยายามทำความดี วัดและ

พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยจึงพยายามให้บริการทำบุญ ทั้งด้วยการถวายสังฆทาน และการบริจาคเงินในหลากหลายรูปแบบที่พุทธศาสนิกชนสามารถทำได้ง่าย และสามารถคาดหวังจะได้รับผลที่เป็นรูปธรรม คือได้ขึ้นสวรรค์หรือไปสู่ภพภูมิที่ดีในชาติหน้าหรือในช่วงชีวิตหลังความตาย

3) สร้างเงื่อนไขที่กระตุ้นความต้องการร่วมกิจกรรมทางศาสนาในเชิงบริโภคร มากกว่าความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ทำให้เกิดความอยากที่จะเข้าร่วมอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่จัดขึ้นในโรงแรมหรือสถานฝึกอบรมที่สะดวกสบายมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นวิถีพุทธที่เหมาะสมหรือไม่ รวมถึงมีการแยกย่อยความสำเร็จออกเป็นหลายขั้น

พระสงฆ์บางรูปมีชื่อเสียงมากในฐานะเป็นเกจิอาจารย์ชื่อดัง ผลิตวัตถุ มงคลของตนเองออกขาย ทั้งรูป เหยียด ผ้ายันต์ ตะกรุด และอื่นๆ สามารถขายได้เงินจำนวนมาก มุ่งสร้างความลุ่มหลงมกมายให้พุทธศาสนิกชนยึดติดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พระภิกษุบางรูปสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ตนเองจนสามารถเขกบอล เป่าน้ำหมาก สาดน้ำมนต์ ให้คนเชื่อว่าจะพ้นโรค พ้นภัย มีโชคลาภ แต่โดยความเป็นจริงแล้วใครคือบุคคลที่จะได้รับโชคลาภร่ำรวยก่อน ย่อมมองเห็นกันได้ชัดเจน ทั้งพระสงฆ์และบรรดาลูกศิษย์หรือคนใกล้ชิด ในขณะที่ประชาชนผู้มกมายต้องสูญเสียเงินทองและเสื่อมปัญญา เสื่อมศักยภาพในการพึ่งตนเอง มุ่งหวังและรอคอยความสำเร็จและความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะบันดาลให้ และกลายเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้หากพิจารณาโดยความเป็นธรรมแล้ว เราคงต้องยอมรับว่าการตบมือข้างเดียวนั้นย่อมไม่ดัง จึงไม่สามารถจะตำหนิพระสงฆ์ฝ่ายเดียว เพราะความนิยมในวัตถุมงคลและผลประโยชน์จากความมกมายของบรรดาผู้ที่เรียกตนเองว่าชาวพุทธนั่นเองที่มีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์เหล่านี้แสวงหาผลประโยชน์จากพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์ อย่างไรก็ตามมีพระสังฆาธิการส่วนหนึ่งให้ความเห็นในเชิงสนับสนุนการทำวัตถุมงคลว่า

ถ้าหากได้เงินจากสิ่งเหล่านี้แล้วนำเงินรายได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมก็พอจะอนุโมทนาได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์กลุ่มนี้มักสร้างวัดถมุงกลมาเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวกมากกว่า เมื่อมีส่วนเหลือจากการแบ่งปันจนมากพอแล้วจึงจะบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ จึงเกิดคำถามว่าลักษณะเช่นนี้ควรจะนับเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของงานสาธารณสงเคราะห์วิฤพุทธหรือไม่

บทบาทเชิงพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์ล้วนมีส่วนสำคัญให้พระพุทธศาสนาและสังคมไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤต เพราะกำลังสอนคนไทยให้เบียดเบียนออกจากหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นระบบผลประโยชน์ คนจำนวนมากไปวัดไม่ได้ตั้งใจจะไปฟังธรรมหรือศึกษาธรรม แต่จะไปปรับเครื่องรางของขลัง การที่คนไทยยังคงหมกมุ่นและฝากความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการของพุทธศาสนาที่ว่าทุกสิ่งมีเกิดมีดับไปตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เป็นไป ใครต้องการอะไรต้องทำให้เกิดสิ่งนั้นตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง อันประกอบไปด้วยความพยายาม ความไม่ประมาท และการฝึกฝนพัฒนาด้วยตนเองอยู่เสมอ (พระธรรมปิฎก, 2539ข) ปัญหาเช่นนี้ถือเป็นวิกฤตของพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ไม่พยายามอบรมสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจในหลักพุทธธรรมและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต จนกระทั่งไม่สามารถจะหาหนทางปลดทุกข์และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ต้องเอาชีวิตไปฝากไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งหลาย นิยมที่จะดำเนินชีวิตในลักษณะที่อยู่ในวังวนของกระแสพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์ แต่ละเลยแนวทางที่เรียบง่ายบนพื้นฐานเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ (Buddhist Economy) ซึ่งยึดถือหลักเศรษฐศาสตร์มีขมิมาปฏิบัติ คือมีความพอดีพอประมาณไม่ว่าในการทำงาน การบริโภค การแจกจ่าย และการผลิต รวมทั้งต้องไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อคนในสังคมยึดถือหลักดังกล่าว จะสามารถทำให้กิจกรรมในทางเศรษฐกิจทุกอย่างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตลอดเวลา (พระธรรมปิฎก, 2539ก)

ประเวศ วะสี (2542: 35) ได้เสนอแนะให้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ซึ่งเน้น 3 แนวทางคือ (1) เศรษฐกิจแบบเอื้ออาทรบนรากฐานเศรษฐกิจแบ่งปันและการช่วยเหลือพึ่งพากัน (2) แนวทางการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และ (3) แนวทางการพัฒนาจิตใจเพื่อยกระดับจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น หากสามารถพัฒนาหรือดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานทั้ง 3 แนวทางนี้ได้ จะนำไปสู่การมีครอบครัวอบอุ่นและชุมชนเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง เกิดชุมชนเข้มแข็งที่มีระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ต้องพึ่งพิงภายนอก และเน้นการนำธรรมไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม อันเป็นแนวทางที่จะช่วยสร้างเสริมให้วัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม มากกว่าที่วัดและพระสงฆ์จะเน้นบทบาทด้านพิธีกรรม หรือการแสวงหาผลประโยชน์ตามแนวทางพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์

หากกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ในการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน พระสงฆ์จะต้องสามารถช่วยคลี่คลายความทุกข์ยากของคนในสังคมได้ พระสงฆ์จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทโดยต้องสนใจถึงปัญหาในการดำรงชีวิตของคนในสังคม และตระหนักถึงพันธกิจในการช่วยเหลือและพัฒนาสังคม การปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับงานสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันนั้น สิ่งหนึ่งที่พระสงฆ์ต้องตระหนักก็คือ ธรรมที่พระสงฆ์จะนำมาเผยแผ่นั้นจะต้องสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคม การเผยแผ่ธรรมตามใจนึกของผู้สอนนั้นได้ผลน้อยกว่าการเอาปัญหาของฆราวาสเป็นตัวตั้ง ประเด็นที่พระสงฆ์ต้องตระหนักคือปัญหาของฆราวาสในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากอดีตมาก มีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งยังมีปัจจัยใหม่ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น ทุกปัญหาที่มีความซับซ้อนมากกว่าในอดีต ธรรมที่สอนจึงควรจะช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ที่จะจัดการกับสภาวะปัญหาได้อย่างรู้เท่าทัน (อภิญญา เพื่อองฟูสกุล, 2541: 7-10) พระสงฆ์จะต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อการจัดการ

ปัญหาให้เหมาะแก่กาลสมัย เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่พระสงฆ์จะต้องทำ เพราะแสดงถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ (2546) นำเสนอแนวทางการประยุกต์สาระคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อใช้ในกิจกรรมทางสังคม ว่าควรจะพยายามสร้างสรรค์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกรอบของศีลธรรมและจริยธรรม ให้สามารถชี้แนะในการพัฒนาสังคมบนพื้นฐานสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน คือ กาย จิต สังคม และปัญญา การพัฒนาสังคมจึงไม่ใช่แค่เพียงการโยนเงินล้านเข้าไปในหมู่บ้าน หรือการขึ้นทะเบียนคนจนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจเฉพาะกลุ่ม เพราะนั่นเป็นเพียงการตีค่าของการพัฒนาคนด้วยแวนของทุนนิยม ที่ยังคงเอาตัวเงินเป็นฐานในการพัฒนา แต่มีประเด็นคำถามที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบันคือ องค์กรสงฆ์ควรจะทำอย่างไรให้กระบวนการสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธได้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเราได้พบข่าวของพระสังฆคหัตถ์ที่ทำงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาของผู้ทุกข์ยากและช่วยเหลือชุมชนเพิ่มขึ้น พระสงฆ์เหล่านี้ส่วนใหญ่เข้ามาทำงานด้วยความเป็นผู้มีจิตอาสาของท่านเองมากกว่าจะมาจากการริเริ่มขององค์กรสงฆ์ และมีไว้เพราะเพื่อสนองนโยบายของรัฐ พระสังฆคหัตถ์ได้พบเห็นความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนจึงได้เริ่มช่วยเหลือด้วยกิจกรรมพื้นๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงดูเด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน ต่อมาก็ขยายไปสู่การช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เช่น โครงการฝึกอาชีพ ธนาคารข้าว ธนาคารควาย สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ บ้างก็สงเคราะห์ประชาชนทางด้านสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน ยาสมุนไพร การดูแลรักษาผู้ป่วยเอดส์ หรือการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ขณะที่พระสงฆ์หลายรูปส่งเสริมประชาชนในเรื่องเกษตรผสมผสานหรือเกษตรอินทรีย์ พระสังฆคหัตถ์เหล่านี้ได้ทำให้สังคมไทยตระหนักว่าพระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทเฉพาะพิธีกรรมอย่างที่เห็นกันโดยทั่วไป แต่ยังมีศักยภาพในการร่วมช่วยเหลือสงเคราะห์และพัฒนาสังคม ในประเด็นนี้

พระสังคหวัตร์ได้พยายามให้คำอธิบายถึงเหตุผลถึงการเข้ามามีบทบาทด้าน
สาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

1) พระสงฆ์ควรเข้าร่วมทำงานสาธารณสงเคราะห์ เพราะถือเป็นหน้าที่
โดยตรงของพระสงฆ์ พระสงฆ์ควรจะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือประชาชน
ที่เดือดร้อนทุกข์ยากและประสบปัญหาต่างๆ เช่น เป็นผู้ด้อยโอกาสหรือไม่ได้รับ
ความเป็นธรรมทางสังคม เป็นผู้ประสบสาธารณภัย เป็นต้น

2) พระสงฆ์ควรร่วมมือกับประชาชนในการพัฒนาสังคม เพราะหากจะ
รอกการพัฒนาโดยหน่วยงานของรัฐคงยากที่จะทั่วถึง เพราะข้าราชการซึ่งเป็น
คนจากภายนอกชุมชนยังไม่เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่าง
แท้จริง เมื่อเปรียบเทียบกับพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง

3) พระสงฆ์ควรคิดว่าทางธรรมและทางโลกมีเงื่อนไขในการปฏิบัติร่วมกัน
มิใช่จะแยกกันได้เด็ดขาด พระสงฆ์จึงควรจะใช้ธรรมช่วยชี้ทางในการสาธารณ
สงเคราะห์ให้แก่ประชาชนและชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและสามารถ
ช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ และช่วยกันแก้ไข้ปัญหาของชุมชน

4) การที่พระสงฆ์ออกไปสงเคราะห์และพัฒนาสังคมไม่ถือว่าเป็นการ
ผิดพระธรรมวินัย ตรงกันข้ามกลับถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า
แม้ว่าประชาชนไม่ยอมให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถือว่างานสาธารณสงเคราะห์
ไม่ใช่กิจธุระของพระสงฆ์ แต่พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือประชาชนมิใช่แต่เพียงด้าน
จิตใจ แต่ต้องรวมถึงด้านการครองชีพครองเรือนอีกด้วย (พระเทพสิทธิมงคล,
สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2562)

ทั้งนี้พระสังคหวัตร์พยายามจะมีบทบาทช่วยขจัดความทุกข์หรือปัญหา
ของสังคม และช่วยเสริมสร้างวิถีสังคมที่มีสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ แต่
พระสังคหวัตร์จะแสดงบทบาทสาธารณสงเคราะห์ที่มากนักน้อยเพียงใดนั้นล้วน
ขึ้นอยู่กับตัวพระสงฆ์เอง ไม่ได้มีกรอบบังคับการทำหน้าที่ที่ชัดเจน เราจึงมี
โอกาสพบเห็นทั้งพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ไม่สนใจกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เลย
พระสงฆ์ที่ทำงานตามคำสั่งการขององค์กรสงฆ์ และพระสงฆ์ที่มีจิตอาสาและ

กระตือรือร้นที่จะทำงานสาธารณสงเคราะห์อย่างอิสระ ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่ควรจะนำมาทบทวนบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้หากพระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทสังฆธุระและงานสาธารณสงเคราะห์ กลุ่มพระสังฆคหวัตรก็จะสามารถฟื้นฟูคณะสงฆ์ให้กลับมาเป็นกลุ่มพลังทางการพัฒนาที่สำคัญของสังคมไทย โดยเน้นจิตอาสาในการทำงานตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในแนวทางที่เหมาะสม

4.2 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

โดยหลักการงานสาธารณสงเคราะห์มีเป้าหมายหลักคือการช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ และหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยต้องการให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมช่วยเหลือเกื้อกูลและเผื่อแผ่แบ่งปันกัน ไม่ใช่เป็นเพียงโครงการหรือกิจกรรมหนึ่งที่ตั้งต่อการช่วยเหลือให้ประชาชน อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของคนในสังคมอาจจะมีระดับแตกต่างกัน เช่น บางคนเพียงร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของ บางคนที่ยากจนก็ร่วมบริจาคแรงงาน บางคนมีศักยภาพและมีความรู้ความสามารถก็มาร่วมกันคิดแผนงานและกิจกรรม เป็นต้น การทำงานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทยจึงมักจะมีเรื่องของ การบริจาคและการเสียสละเข้ามาเป็นเงื่อนไข และพระสงฆ์สามารถเข้ามาเป็นสื่อหรือมีบทบาทร่วมอย่างสำคัญได้

พระสังฆคหวัตรยอมรับว่าเป็นโอกาสดีที่ในปัจจุบันคนไทยนิยมทำบุญ ทั้งด้วยการบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่พระสงฆ์หรือให้ทานแก่ผู้ยากไร้ พระสังฆคหวัตรจึงเสนอว่าเรื่องการทำบุญนั้นไม่ควรจำกัดวงอยู่เฉพาะการใส่บาตร เลี้ยงพระ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรือบริจาคเงินให้กับวัดหรือพระสงฆ์ แต่ควรส่งเสริมให้

ญาติโยมร่วมทำบุญด้วยการช่วยเหลือกัน ใส่ใจปัญหาท้องถิ่นและร่วมกันดูแล
สาธารณประโยชน์ หรืออาจจะบริจาคเงินหรือสิ่งของให้แก่ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน
โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องผ่านวัดหรือพระสงฆ์ แต่ที่สำคัญคือการมีจิตสำนึก
ของการแบ่งปันและเสียสละ หากคาดหวังหรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนจาก
การทำบุญ การทำบุญก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม
รวมถึงทุกคนไม่ควรจะทำการบุญด้วยการบริจาคจนกระทั่งขัดสนหรือประสบปัญหา
ตามมา การทำบุญเช่นนี้จะเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ พระสังฆวฑฒนพยายามสอน
ให้ญาติโยมร่วมกันทำบุญโดยใช้ปัญญา และควบคู่ไปกับการถือศีลและปฏิบัติ
ธรรม โดยให้ลดละการเอาใจเอาเปรียบหรือเบียดเบียนคนอื่น เน้นช่วยเหลือ
เพื่อแม่แบ่งปันกัน การทำดังนี้จึงจะถือว่าเป็นการทำบุญเพื่อสังคม

ประเด็นเรื่องการทำบุญเพื่อสังคมของคนไทยในอดีตนั้น กล่าวได้ว่า
ยังขาดความชัดเจนในเชิงรูปธรรม เพราะมักจะเป็นการปฏิบัติไปตามวิถีของ
วัฒนธรรมท้องถิ่น จนกระทั่งราวทศวรรษ 2530 ได้มีหน่วยงานภาครัฐและ
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม
ภายใต้นิยามของการพัฒนาสังคม จนเกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นมากมาย เช่น
กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ และอื่นๆ โดยมีพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นแกนนำชักจูง
ประชาชนมารวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาปากท้องของคนในชุมชน โดยที่ทุกคนไม่รู้
ด้วยซ้ำว่านั่นคือการทำบุญเพื่อสังคมรูปแบบหนึ่ง และเป็นการทำบุญในลักษณะ
ที่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นและชุมชน ในปัจจุบัน
การทำบุญเพียงแค่บริจาคเงินหรือสิ่งของคงไม่พอที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสังคมได้
คนในชุมชนควรจะร่วมมือกันทำบุญเพื่อแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ
คนในชุมชน อันเป็นการทำบุญเพื่อสังคมแฝงนัยของการสาธารณสงเคราะห์
ที่เน้นให้ทุกคนมีความเอื้อเพื่อแบ่งปันและช่วยเหลือกันในชุมชน ไม่เอาใจเอา
เปรียบกัน ชุมชนก็จะอยู่ร่วมกันด้วยดีและสังคมมีความมั่นคง

ในประเด็นเรื่องการทำบุญเพื่อสังคมนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต, 2562: 1-4) ได้นำเสนอสาระที่มีความชัดเจนไว้ในหนังสือ “ทำบุญพื้นฐาน คือ ทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์” โดยนำเสนอเรื่องราวของบุญกรหนุ่มชื่อนายมฆะแห่งบ้านมจลคาม ซึ่งเริ่มต้นพยายามทำพื้นที่ทำงานของตนเองให้เป็นที่สะอาดเรียบร้อย ไม่มีขยะ ไม่มีของรกรุงรัง รมรื่นมีบรรยากาศดี คือทำให้เป็นรมณีย์ ต่อมามีคนอื่นชอบก็มาแย่งพื้นที่นั้นไป มฆะก็ย้ายไปทำพื้นที่อื่นให้เป็นรมณีย์อีก ก็มีคนมาแย่งไปอีก มฆะไม่เคยโกรธ และย้ายไปทำที่อื่นเรื่อยๆ พร้อมกับคิดว่า “คนเหล่านี้ได้รับความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการกระทำของเรา การกระทำของเราต้องเป็นกรรมที่เป็น “บุญ” ซึ่งจะให้ความสุขแก่เราด้วย” มฆะจึงได้ขยายพื้นที่รมณีย์ออกไปยังถนนหนทางและสถานที่สาธารณะ จนกลายเป็นตัวอย่างให้หมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมกันทำงานจิตอาสาไปด้วยกัน กระทั่งเพิ่มเป็น 33 คน ที่มารวมตัวช่วยกันทำงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ นอกจากพัฒนาทางเข้าออกหมู่บ้านแล้ว ยังสร้างศาลา ชุดสระน้ำ และขยายงานออกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้นอกจากการทำงานเพื่อส่วนรวมแล้ว มฆะยังได้แนะนำชักชวนชาวบ้านให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน และถือศีล 5 เว้นการเบียดเบียน ละเลิกสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย เช่น สุรา สิ่งเสพติด และการพนัน จนชาวบ้านอวยทานรักษาศีลกันทั้งหมู่บ้าน การทำบุญของบุญกรหนุ่มชื่อนายมฆะนี้ก็คือ “งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ” นั่นเอง

จากเรื่องราวที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าบุญเพื่อสังคมที่บุญกรมาร่วมกันทำด้วยจิตอาสาของทุกคน เป็นการเริ่มต้นจากคนเพียงคนเดียวชื่อนายมฆะ โดยไม่ต้องรอให้มีคนมาร่วมกันทำงานจำนวนมาก โดยไม่เคยเรียกร้องให้ใครมาช่วยกันทำงาน และที่สำคัญคือการทำบุญนี้เป็นการทำบุญพื้นฐานด้วยการสร้างสรรค์ชุมชน และร่วมกันพัฒนาชุมชน ให้เป็นที่สัปปายะมีความสบายและมั่นคงปลอดภัย อยู่ร่วมกันด้วยความสุขไม่ต้องพึ่งพิงอภัยมุข เพื่อการมีชีวิตที่ดีงาม มีสังคมที่ดี และมีสภาพแวดล้อมเป็นรมณีย์ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง การปฏิบัติธรรมที่อธิบายความได้ว่าเป็นการเอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้มา

ทำตามในการเป็นอยู่ ดำเนินชีวิต ทำกิจการงาน ทำมาหากิน ทั้งหมดนี้เป็นการปฏิบัติธรรม เพื่อให้มีจิตใจดี มีความเพียร มีสติ สมาธิ และใช้ปัญญาในการแก้ไข ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ชุมชนให้เป็นรมณีย์ การปฏิบัติธรรมจึงไม่ใช่เพียงการไปฝึกจิตใจด้วยการนั่งวิปัสสนากรรมฐาน แต่ต้องให้มีผลออกมาเป็นจริงในชีวิต ที่เป็นอยู่ประจำวันหรือเป็นวิถีชีวิตและวิถีสังคม

ในอดีตพระเจ้าสังคหวัตรพยายามชักชวนชาวบ้านมาร่วมกันปลูกป่า ทำสวน ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพาน สร้างศาลา เพื่อประโยชน์แก่คนทั้งหลาย นั่นคือเป็นการทำบุญเพื่อสังคม ซึ่งเป็นงานที่ทำด้วยฉันทะโดยมุ่งมั่นจะทำชุมชนให้ดี เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยมีความคิดพื้นฐานว่าชาวบ้านจะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะพัฒนาจิตใจ หรือจะพัฒนาปัญญาให้ได้ผล ก็ต้องให้เขามีความเป็นอยู่ที่เหมาะสม สร้างสรรค์ชุมชนให้ดีทั้งด้านวัตถุและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นสภาพที่เกื้อหนุนชีวิต ด้วยการทำบุญเพื่อสังคมอย่างในกลุ่มบุญกรของหนุ่มมฆะทำร่วมกัน ในขณะที่เวลานี้คนไทยทั่วไปไม่ว่าจะมองหรือทำอะไร ก็มักจะยึดติดกับกิเลสตัณหาตามกระแสบริโภคนิยม คิดแต่จะเสพแต่ไม่คิดสร้างสรรค์ คิดแต่อยากจะได้แต่ไม่รู้ จักการเผื่อแผ่แบ่งปัน ขาดฉันทะในการทำบุญเพื่อส่วนรวม มุ่งการทำบุญโดยหวังผลบุญตอบแทนของตนเองในชาตินี้หรือชาติหน้า เป็นการทำบุญเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์เฉพาะตนมากกว่าที่จะคิดเสียสละ หรือมีจิตอาสาสร้างหมู่บ้าน หรือชุมชนหรือสังคมให้เป็นรมณีย์

การทำบุญให้สังคมเป็นรมณีย์ตามคำอธิบายของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) เป็นการชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้วเราสามารถปฏิบัติธรรมได้ท่ามกลางกิจกรรมทางโลก หรือใช้กิจกรรมทางโลกเป็นสื่อส่งเสริมธรรม และการใช้ธรรมมาเป็นสื่อส่งเสริมกิจกรรมทางโลก ดังตัวอย่างในปัจจุบัน เช่น พระสุบิน ปณีโต ผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทั่วจังหวัดตราด ได้พยายามชี้ให้ประชาชนเห็นว่าการนำเงินมารวมกัน เพื่อให้เพื่อนบ้านที่กำลังเดือดร้อนมีโอกาสกู้เอาไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและครอบครัวนั้น เป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ขณะเดียวกันการร่วมกิจกรรมดังกล่าวประชาชนยังได้

มีโอกาสปฏิบัติธรรม โดยทุกคนที่ร่วมโครงการต้องถือเอาศีล 5 เป็นหลักปฏิบัติ โดยเคร่งครัด และฝึกฝนตนเองในเรื่องของความซื่อสัตย์และความไว้วางใจกัน อันเป็นธรรมที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชน ในทำนองเดียวกัน พระครูพิพัฒนโชติ ที่ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นผู้นำจัดตั้ง ธนาคารชีวิต ซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา ก็ได้ใช้ธรรมเป็นเครื่องประสานกลุ่ม โดยเฉพาะยึดถือธรรมในหมวดมงคล 38 มาเป็นวินัยและหลักการของกลุ่ม โดยมีการประชุมพบปะและร่วมทำกิจกรรม รวมทั้งการกุ้มและฝากเงินกันในวันพระหลังจากการทำบุญและประกอบพิธีทางศาสนาแล้ว ทำให้วันพระมีความหมายทั้งทางโลกและทางธรรม (พระไพศาล วิสาโล, 2545) ดังนั้นรูปแบบของงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่สำคัญก็คือการกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมของชุมชน บนพื้นฐานการปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมสงเคราะห์และพัฒนาสังคม และพยายามประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้ในชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังที่พระครูพิพัฒนโชตินามมงคล 38 มาเป็นข้อบังคับแก่สมาชิกธนาคารชีวิต หรือกรณีพระสุบิน ปณีโต นำศีล 5 มาเป็นข้อบังคับแก่สมาชิกในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นวิธีที่พระสังฆคหวัตรแต่ละท่านพยายามประยุกต์พุทธธรรมมาทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ จนเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

นอกจากนี้พระสังฆคหวัตรยังได้พยายามปรับเปลี่ยนแนวทางดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจากเดิมที่พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทนำมาเป็นการทำงานในเชิงบูรณาการ การปรับเปลี่ยนเช่นนี้มีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากพระสังฆคหวัตรในอดีตท่านเป็นทั้งผู้ตัดสินใจและผู้บริหาร โดยประชาชนเป็นเพียงผู้สนองงานหรือเป็นผู้รับประโยชน์จากโครงการเท่านั้น จุดอ่อนของการเป็นผู้มีบทบาทนำในลักษณะนี้ทำให้โครงการทั้งหลายขึ้นอยู่กับพระสังฆคหวัตรรูปนั้นเพียงผู้เดียว โดยที่ประชาชนยังไม่สามารถพัฒนาศักยภาพเพื่อการพัฒนาตนเองได้ ผลที่ปรากฏเด่นชัดในหลายชุมชนที่มีพระสังฆคหวัตรเป็นผู้นำในการสาธารณสงเคราะห์คือ เมื่อพระสังฆคหวัตรรูปนั้นจากไปหรือวางมือจากการ

ทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ โครงการและกิจกรรมต่างๆ ก็มักจะสิ้นสุดลงไปด้วย เพราะประชาชนไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมด้วยตนเองได้ ในระยะหลังการทำงานของพระสังคหัตถ์จึงได้พยายามส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน และสนับสนุนให้รวมกลุ่มกันทำงานเองมากขึ้น โดยประชาชนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพที่จะสามารถเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง พระสังคหัตถ์กลุ่มนี้ได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้นำมาเป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม ให้คำปรึกษาและให้ข้อคิดและหลักธรรมในการดำเนินงาน หรือช่วยประสานให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ พระครูพิทักษ์นันทคุณแห่งจังหวัดน่าน ท่านเป็นผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มอหังเมืองน่าน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากประชาชน ภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยพระสงฆ์เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น การรวมกลุ่มในลักษณะนี้นอกจากจะแบ่งเบาภาระของพระสังคหัตถ์แล้ว ยังเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับประชาชน เพราะกระบวนการกลุ่มเอื้อให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความเห็นและประสบการณ์ ตลอดจนสามารถเรียนรู้จากกันและกันได้มากขึ้น การเรียนรู้ดังกล่าวจะสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนในการแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชน ลักษณะเช่นนี้เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของการปรับเปลี่ยนบทบาทที่สำคัญของพระสังคหัตถ์

จากการสัมภาษณ์พระสังคหัตถ์จำนวน 87 รูป ในพื้นที่ 42 จังหวัด ซึ่งมีข้อมูลเบื้องต้นว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง พบว่าในปัจจุบันพระสังคหัตถ์ได้ปรับประยุกต์การทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธให้มีความหลากหลายในกิจกรรม เพื่อให้พระสงฆ์สามารถใช้ศักยภาพและความรู้ความสามารถที่จะทำงานให้สอดคล้องกับการแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลายไปตามเงื่อนไขของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ความหลากหลายของกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธสามารถจำแนกรูปแบบได้ตามกรอบ 4 หลักการสำคัญ คือ สงเคราะห์ช่วยเหลือ สนับสนุนเกื้อกูล มีส่วนร่วมพัฒนา และบูรณาการเครือข่าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตาราง การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิฑูรศ ของพระสังฆาตฺส

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์
ตามสายบังคับ บัญชา	สงเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> • นำข้าวสารอาหารแห้ง สิ่งของและเงินช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน ผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ทางสังคม และเด็กบนดอย • มอบถุงยังชีพและเงินทุนช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย อัคคีภัย อุบัติภัย • เยี่ยมเยียนให้กำลังใจ มอบสิ่งของและเงินช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยติดบ้าน ผู้ป่วยระยะสุดท้าย
	เกื้อกูล	<ul style="list-style-type: none"> • สนับสนุนหน่วยงานราชการในการดูแลผู้ไร้ที่พึ่งและช่วยเหลือประชาชน • สนับสนุนหน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ (เช่น โครงการสังฆประชา-เคราะห์) • โครงการทอดผ้าป่ามหากุศลเพื่อจัดหาครุภัณฑ์ทางการแพทย์ ให้โรงพยาบาล
	พัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> • ขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์
	บูรณาการ	<ul style="list-style-type: none"> • ส่งเสริมสุขภาวะร่วมกับหน่วยงาน สาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น • การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ • โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 • โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)
งานจิตอาสา	สงเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> • นำข้าวสารอาหารแห้ง สิ่งของและเงินช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน ผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และเด็กบนดอย • โครงการทอดผ้าป่าโซล่าเซลล์ให้กับวัดและชุมชนห่างไกลที่ขาดแคลนไฟฟ้า • สร้างหรือซ่อมแซมที่พักอาศัยให้แก่ผู้ยากไร้ • แจกจ่ายพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ให้เกษตรกรรายจน • เปิดสอนพิมพ์ดีดและคอมพิวเตอร์ฟรีให้แก่ประชาชนและเยาวชน • จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้เด็กออทิสติกและครอบครัว • เยี่ยมเยียนให้กำลังใจ มอบสิ่งของและเงินช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยติดบ้าน ผู้ป่วยระยะสุดท้าย

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์
		<ul style="list-style-type: none"> • หมอพื้นบ้านช่วยรักษาชาวบ้านด้วยแพทย์แผนโบราณ และสมุนไพร • โครงการ “คลังยาสามัญประจำบ้านเพื่อพยาบาลพระภิกษุสามเณรอาพาธ” • สร้างและปรับปรุงอาคารโรงพยาบาลให้เพียงพอต่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วย • สงเคราะห์ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อ HIV-AIDs • โครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ บ้านพักผู้ป่วยเอดส์ในระยะสุดท้าย • ให้บริการจัดงานศพฟรี และลดค่าใช้จ่ายจัดงานศพ • จัดตั้งกลุ่ม/ชมรม เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุบัติเหตุ และภัยพิบัติต่างๆ • จัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว เพื่ออนุเคราะห์ผู้ประสบภัยนำท่วม
	<p>แกู้กูล</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรและยาพื้นบ้านโรงพยาบาลสมุนไพร และนวดเพื่อสุขภาพ • ศูนย์กีฬาเพื่อความสามัคคี ลดปัญหา ยาเสพติด ลดอาชญากรรมในชุมชน • ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อช่วยเหลือและอุปถัมภ์เด็กในชุมชน • ศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการทางสติปัญญาแบบครบวงจร

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์
		<ul style="list-style-type: none"> • ศูนย์แพทย์และการเรียนรู้เพื่อดูแลผู้สูงอายุ เตรียมพร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ • จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ สถานะบริหารผู้สูงอายุ ตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุ • อุปลั๊กมีโรงเรียนแพทย์แผนไทย เพื่อผลิตบุคลากรด้านแพทย์แผนไทยในการดูแลเด็กและผู้ป่วยโรคเอดส์ • สร้างห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลข่าวสารของชุมชน • จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สาระ ธรรม และบันเทิง • ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน • ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิตร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร • ศูนย์เรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรม • สนับสนุนการสร้างอาชีพและรายได้เสริมของคนในชุมชน • ศูนย์เรียนรู้และสร้างแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน • ให้ใช้พื้นที่ลานวัดจัดเป็นตลาดชุมชน เพื่อช่วยเหลือคนยากจน • สนับสนุนการปกป้องผืนป่าโดยใช้ธรรม ตั้งกลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า • กิจกรรมการสำรวจป่า การจัดทำแผนที่ เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์
	พัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> • จัดสรรที่ดินธรณีสงฆ์ให้ประชาชน เพาะปลูกพืชผลเกษตรกรรมอินทรีย์ • จัดทำกิจกรรมรายได้เสริมเพื่อการพึ่งตนเอง (เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงโค-กระบือ) • จัดตั้งโรงสีชุมชน โรงปุ๋ยอินทรีย์ • นำสิ่งของเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ดอกไม้ พวงหรีด เก้าอี้ เป็นต้น • พัฒนาอาชีพเพื่อผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง • พัฒนากิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกสาธารณะ และพัฒนาชุมชน • ให้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา เช่น ระบบฝาย ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน • ให้ความรู้และสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อผลิตไฟฟ้า เครื่องสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ รถไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ • โครงการธนาคารต้นไม้ภาคประชาชน • โครงการธนาคารข้าวสำหรับประชาชน • ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน หรือ สหกรณ์ร้านค้าชุมชน • จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์
		<ul style="list-style-type: none"> • พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น • พัฒนาคูณภาพชีวิตและสุขภาวะของครอบครัวผู้มีรายได้น้อย • พัฒนาแหล่งน้ำ ปรับปรุงอ่างเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน • ก่อสร้างหรือซ่อมแซมถนนและสะพานเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างชุมชน • ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับเป็นป่าสมบูรณ์ ผลักดันให้ชาวบ้านร่วมปลูกป่า • ประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น บวชป่า ถวายผ้าป่าต้นไม้ ทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ถวายผ้าป่าพันธุ์ปลา • พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการดับไฟป่า • รณรงค์สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กลุ่มเด็กและเยาวชน
	บูรณาการ	<ul style="list-style-type: none"> • ความร่วมมือในเชิง “บวร” กับหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน • ประสานงานหน่วยงานรัฐเพื่อจัดทำโครงการสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน • จัดตั้งหน่วยบริการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน รับผิดชอบต่อเด็ก คนชรา

การดำเนินงาน	รูปแบบ	กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์
		<ul style="list-style-type: none"> • จัดตั้งกองทุน/มูลนิธิเพื่อช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ เช่น ก่อสร้างอาคารโรงพยาบาล จัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาล • จัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ • โครงการชุมชนคุณธรรม และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน • กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนเกณฑ์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข • เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา • เครือข่ายอนุรักษ์ป่าไม้ เครือข่ายวนเกษตร • เครือข่ายนักวิทยุเฝ้าระวังและช่วยเหลือผู้ประสบภัย • เครือข่ายพระอาสาสมัคร

ที่มา : ข้อมูลการสำรวจงานภาคสนาม

1) สงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นกิจกรรมที่พระสังฆาธิการให้ความช่วยเหลือทางตรงในแบบให้เปล่า ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ประชาชนทั้งในยามปกติที่เป็นการช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และเด็กบนดอย และสงเคราะห์ตามโอกาสหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น การประสงฆ์พิบัติและสาธารณภัย โดยมีแนวทางการดำเนินงานโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางรวมในการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทั้งการรับบริจาคเงินหรือสิ่งของ และนำไปแจกจ่ายโดยตรงให้ถึงมือผู้เดือดร้อนหรือประสงฆ์ ทั้งในรูปแบบถุงยังชีพ ข้าวสาร อาหารแห้ง หรือเงินช่วยเหลือ รวมถึงการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทุกย่างที่ไม่สามารถดูแลตนเองหรือพึ่งตนเองได้ เช่น ผู้ป่วยติดบ้าน ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว อย่างไรก็ตามการสงเคราะห์ช่วยเหลือควรจะมีการวางแผนและกำหนดขอบเขตการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวทางของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือของคณะสงฆ์สามารถดำเนินการได้ทันต่อสถานการณ์ และตรงกับสภาพปัญหาหรือความต้องการของประชาชน ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ช่วยเหลือจำแนกได้เป็น 5 กลุ่มคือ

(1) ผู้ยากไร้ หรือคนที่ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนจากปัญหาในการดำเนินชีวิต หรือต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แร้นแค้นหรือไม่เหมาะสมในเชิงสุขภาพ เช่น อยู่ในถิ่นทุรกันดาร อยู่ในสลัม หรืออยู่ในพื้นที่มีมลภาวะ อันส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี และต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ พระสังฆาธิการส่วนหนึ่งจึงจัดกิจกรรมเพื่อรับบริจาคเงินทองและสิ่งของจากผู้มีจิตศรัทธา เพื่อนำไปช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้ เช่น คณะสงฆ์และคณะพระธรรมจาริกที่นำสิ่งของและเครื่องอุปโภคบริโภคไปให้แก่ชุมชนชาวเขาที่อยู่ห่างไกลในพื้นที่หลายจังหวัดของภาคเหนือ สร้างที่พักให้ผู้ยากไร้ การทอดผ้าป่าโซล่าเซลล์ให้กับวัดและชุมชนที่อยู่ห่างไกลและขาดแคลนไฟฟ้า หรือการแจกจ่ายพันธุ์พืช ปุ๋ย หรือยาปราบศัตรูพืชให้แก่เกษตรกรยากจน เป็นต้น

(2) ผู้ด้อยโอกาสในสังคม หรือผู้ที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากหน่วยงานใดหรือจากญาติพี่น้อง ได้แก่ ผู้พิการ เด็กพิเศษ คนชราที่ถูกทอดทิ้ง หรือชนกลุ่มน้อย ซึ่งส่วนมากมีเงื่อนไขที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่คนเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้ในระยะสั้น แต่จะเป็นการช่วยลดความทุกข์ยากหรือเดือดร้อนของผู้ด้อยโอกาสได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะสิ่งที่ควรจะทำเป็นการอย่างยั่งยืนคือการจัดสวัสดิการหรือกิจกรรมในระยะยาว เพื่อเพิ่มโอกาสในการดูแลช่วยเหลือตนเองของพวกเขา หรือช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี ตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือเด็กออทิสติกของพระครูจันทลีลากร แห่งวัดห้วยหมู จังหวัดราชบุรี ที่จัดกิจกรรมช่วยเสริมพัฒนาการและศักยภาพในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ หรือในกรณีการจัดหาที่พักและสวัสดิการให้แก่คนชรา เด็กพิการ หรือเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

(3) ผู้ป่วย เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ป่วยใกล้ตายและผู้ป่วยติดเตียงหรือติดบ้าน ทั้งในแนวทางการเสริมกำลังใจแก่ผู้ป่วยโดยใช้ธรรมเป็นสื่อในการเตรียมตัวและเตรียมใจสำหรับวิถีแห่งความตาย ซึ่งช่วยให้ผู้ป่วยเหล่านี้มีความสงบทางจิตใจ ลดความทุกข์และความหวาดกลัวกับสิ่งที่กำลังจะเผชิญได้ รวมถึงการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลและดูแลผู้ป่วย ทั้งการรักษาด้วยยาสมุนไพรหรือแพทย์แผนไทย ตัวอย่างเช่นกรณีที่พระสงฆ์วัดสง่างาม จังหวัดปราจีนบุรี ต้มยาสมุนไพรแจกให้กับผู้ป่วยโรคมะเร็งและเบาหวาน ความดัน สำหรับการรักษาพยาบาลแบบแพทย์แผนปัจจุบัน มักจะเป็นการออกไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วยในโรงพยาบาล การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง หรือการรับบริจาคเพื่อนำเงินไปซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่สถานพยาบาลที่ขาดแคลน รวมถึงการสงเคราะห์ดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ในรูปแบบต่างๆ

(4) ผู้วายชนม์ ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ และเมื่อเสียชีวิตแล้วชาวพุทธทุกคนจะต้องประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนา สำหรับคนทั่วไปการจัดพิธีศพอาจไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของครอบครัว แต่ในกรณีของครอบครัวยากจน หรือการเสียชีวิตแบบกระทันหันหรือจากอุบัติเหตุและสาธารณภัย

ครอบครัวของผู้เสียชีวิตอาจเกิดปัญหาในการจัดพิธีศพ หรือกรรมของศพไร้ญาติ วัดหลายแห่งได้จัดให้บริการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทั้งการจัดหาโลงศพฟรี หรือการจัดพิธีกรรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรืออำนวยความสะดวกในรูปแบบต่างๆ เพื่อลดปัญหาความทุกข์และความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต

(5) ผู้ประสบภัย เมื่อเกิดภัยพิบัติหรือสาธารณภัยไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย ผู้ประสบภัยส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือแบบเฉพาะ หน้าเร่งด่วน หรือมีความเดือดร้อนจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีเฉพาะ การสาธารณสงเคราะห์ในแนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ที่ประสบภัย สามารถรอดพ้นจากสถานการณ์ยากลำบาก หรือมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ช่วยเหลือเช่นนี้ มักจะไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้วัดและพระสงฆ์ สามารถช่วยเหลือได้ดี เช่น การทุนจากการรับบริจาค หรือการใช้วัดเป็นที่ พักพิงของผู้ประสบภัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งมูลนิธิหรือกลุ่ม หรือชมรม เพื่อเป็นเครือข่ายประสานงานช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุหรือ ภัยพิบัติในทุกรูปแบบ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทั่วถึง และ ตรงตามความต้องการของผู้ประสบภัย

2) สนับสนุนเกื้อกูล หมายถึงการที่พระสงฆ์ให้การสนับสนุนชุมชนหรือ หน่วยงาน/องค์กรสาธารณะที่ต้องการความช่วยเหลือ เข้ามาขอความร่วมมือ หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของวัด เป้าหมายของการดำเนินงานคือการตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของประชาชน รวมถึงวัดและพระสงฆ์อาจ จะเข้าไปให้การสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กรที่มีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อ ช่วยเหลือสังคม กล่าวได้ว่าแนวทางการสนับสนุนเกื้อกูลนี้เป็นการส่งเสริมหรือ อำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่นที่มีการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ อยู่ก่อนแล้ว เพื่อใช้ทรัพยากรของวัดหรือศักยภาพของพระสงฆ์จัดกิจกรรม ตัวอย่างเช่น วัดให้ใช้สถานที่จัดกิจกรรมสร้างงานหรือส่งเสริมอาชีพที่เป็นรายได้

เสริม การจัดตั้งห้องสมุด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ และอื่นๆ การใช้วัดเป็นแหล่งจัดหาทุนเพื่อช่วยเหลือราชการในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อการกุศล หรือ การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของชุมชน และท้องถิ่น เป็นต้น การดำเนินงานในลักษณะนี้เป็นการทำกิจกรรมเพื่อการ สนับสนุนกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ดำเนินการอยู่แล้ว หรือประสานงาน ในการทำกิจกรรมใหม่ อย่างไรก็ตามเพื่อให้แนวทางการสนับสนุนเกื้อกูลของ คณะสงฆ์มีความชัดเจนและคล่องตัวในการร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ได้อย่างเหมาะสม จึงควรมีการกำหนดขอบเขตหรือวางแผนการทำงานร่วมกัน ในระยะยาว เพื่อยกระดับการทำกิจกรรมสาธารณสุขให้เป็งานงสำคัญ ของคณะสงฆ์ในแต่ละท้องถิ่น และสามารถสนับสนุนหน่วยงานอื่นให้ดำเนินงาน ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในแนวทางเดียวกัน โดยมีกิจกรรมที่พบเห็นได้มาก คือ

(1) สนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐหรือกลุ่ม/องค์กรชุมชนเข้ามาจัด กิจกรรม เพื่อให้บริการหรือช่วยเหลือประชาชนในการแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุง วิธีการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี เช่น สนับสนุน การจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ (โรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุ กิจกรรมเสริมอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุ) การจัดบริการตรวจสุขภาพหรือให้ บริการด้านสุขอนามัยแก่พระสงฆ์และประชาชนในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ สมุนไพรและยาพื้นบ้าน ศูนย์อบรมเด็กและเยาวชนในหลากหลายรูปแบบ ศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ เป็นต้น

(2) สนับสนุนการฝึกอบรมหรือให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่คนใน ชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ตามความต้องการของคนในชุมชน (ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ห้องสมุด ชุมชน) โดยมากเป็นการอนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดจัดกิจกรรม ทั้งที่เป็นการจัด กิจกรรมเป็นครั้งคราวหรือตามโอกาส และการจัดกิจกรรมประจำที่มีการสร้าง อาคารสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรม เช่น การจัดตั้งห้องเรียนของศูนย์การศึกษา

นอกโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมสายใยชุมชน เป็นต้น รวมถึงการใช้พื้นที่วัดจัดตั้งสถานีวิทย์ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารระ ธรรม และบันเทิง

(3) สนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมเศรษฐกิจของชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมด้านอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้หรือลดรายจ่ายให้แก่ประชาชน เช่น อบรมเศรษฐกิจพอเพียง อบรมกิจกรรมเกษตรยั่งยืน อบรมเกษตรอินทรีย์ อบรมส่งเสริมสัมมาชีพ การจัดกิจกรรมเหล่านี้ อาจเป็นการฝึกอบรมเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวิทยาการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจหรือการตลาดในปัจจุบัน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และสร้างแปลงสาธิตเกษตรผสมผสานเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงการสนับสนุนให้คณะกรรมการชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาใช้ลานวัดในการจัดตั้งตลาดนัดหรือตลาดชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนนำสินค้าออกมาขายเพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัว

(4) สนับสนุนให้หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เช่น สนับสนุนการปกป้องผืนป่าโดยใช้ธรรมะ กิจกรรมบวชป่า กิจกรรมการสำรวจป่าและจัดทำแผนที่เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน ตั้งกลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า) การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมลดละเลิกอบายมุข (เช่น โครงการปลอดเหล้า การรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติด การรณรงค์ลดอุบัติเหตุทางถนน) การสืบสานและอนุรักษ์แพทย์แผนไทย เป็นต้น

3) มีส่วนร่วมพัฒนา หมายถึงการที่พระสังฆคหวัตรมีบทบาทในแนวทางที่เน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในลักษณะการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมหรือกระตุ้นให้พระสงฆ์และประชาชนได้ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมกันปรึกษาหารือวางแผนงานเพื่อการแก้ไขปัญหา ร่วมกันแสวงหาทรัพยากรการจัดการร่วมดำเนินการหรือบริหารจัดการโครงการให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์ ตลอดจนร่วมกันติดตามประเมินผลงาน การดำเนินกิจกรรมของพระสังฆคหวัตรตาม

แนวทางนี้เป็นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดสาธารณประโยชน์ เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน ทำประปาชุมชน ถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น รวมถึงการรวมกลุ่มทำงานในหลากหลายกิจกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมการพัฒนาในชุมชนตามแนวทาง “บวร” (บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน) โดยที่พระสังฆคหวัตรจะมีบทบาทหลักในการช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมาร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และส่งเสริมประยูภคต์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมระยะยาว ทั้งการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ โดยมีกิจกรรมที่พบมาก คือ

(1) การทำงานพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น พระสังฆคหวัตรจัดสรรที่ดินธรรมิสงฆ์เพื่อให้ครอบครัวยากจนหรือผู้ยากไร้ได้นำไปทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงตนเอง โดยมีเงื่อนไขให้ทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ จัดตั้งโรงสีชุมชน โรงปุ๋ยอินทรีย์ จัดทำกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสสามารถพึ่งตนเองได้ อาทิ เพาะเห็ดตาง จักสาน ทอผ้า หรือการนำสิ่งของเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

(2) การพัฒนาศักยภาพผู้นำการพัฒนาชุมชน เช่น ผู้นำเกษตรกร ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำกลุ่มเยาวชน การดำเนินกิจกรรมมักจะเริ่มต้นที่การพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะและพัฒนาชุมชน มุ่งผลักดันการทำงานในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ เช่น โครงการธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ ธนาคารต้นไม้ ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การพัฒนาพร้อมกับประชาชน และเป็นโอกาสในการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและพร้อมจะเสียสละการทำงานพัฒนาเพื่อชุมชน เพื่อให้ทั้งผู้นำและประชาชนร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีวิถีชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม

(3) การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการพัฒนา เช่น การจัดอบรมเรื่องธนาคารน้ำใต้ดินโดยพระนิเทศศาสนคุณ ของสถาบันน่านิเทศศาสนคุณของวัดบุญเรืองสุวรรณาราม จังหวัดหนองคาย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำ

ความรู้ไปแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร หรือ การให้ความรู้และสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทนติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อผลิต ไฟฟ้าใช้สำหรับเครื่องสูบน้ำหรือรถไฟฟ้างานแสงอาทิตย์ โดยพระพงศกร สหธาธิโก วัดสมหวังวนาราม สุราษฎร์ธานี เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มีเป้าหมาย ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนทั้งในเขตเมือง และชนบท

(4) ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น มากกว่าคล้อย ตามการพัฒนาภายใต้ระบบบริโคนิยม เป็นการพัฒนาที่พระสังคหวัดรุ่มง ส่งเสริมให้ประชาชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมชุมชนที่มีศักยภาพ มาร่วมกันผลักดันกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างรายได้ แต่เน้นการดำรงรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นสืบไป เช่น การร่วมพัฒนาสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล การจัดงานบุญและงานประเพณี ท้องถิ่น หรือการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่น เป็นต้น

(5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของประชาชนและชุมชน ทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญา เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานการ ตอบสนองความต้องการจำเป็นและการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น การพัฒนา แหล่งน้ำหรือปรับปรุงอ่างเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน ก่อสร้างถนนและ สะพานเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างชุมชน การร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ อนามัย การดำเนินกิจกรรมของพระสังคหวัดรุ่มงส่วนมากเน้นการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตและสุขภาวะของทุกคนในชุมชน แต่ในบางพื้นที่การจัดกิจกรรมอาจมุ่งเน้น ผลการพัฒนาเฉพาะให้กับครอบครัวผู้มีรายได้น้อย หรือครอบครัวที่ขาดแคลน

(6) การพัฒนาโครงการ/กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติ ทั้งกิจกรรมในลักษณะการร่วมรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์โดยตรง หรือ ร่วมกันรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กลุ่มเด็กและ เยาวชนหรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ตัวอย่างเช่น การผลักดันให้ชาวบ้านร่วม

ปลูกป่าหรือฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับเป็นผืนป่าสมบูรณ์ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการดับไฟป่า รวมถึงการประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น บวชป่า ทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ หรือถวายผ้าป่าต้นไม้ การปลูกป่าในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

4) บูรณาการเครือข่าย เป็นการผลักดันกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่เริ่มจากพระสังฆาธิการได้ร่วมกับคณะสงฆ์หรือประชาชนทำงานจนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ และกลายเป็นความร่วมมือทั้งในเชิงนโยบายและโครงการหรือกิจกรรม จึงร่วมกันทำงานเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันผลักดันการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเครือข่ายร่วมส่งเสริมและสนับสนุนทั้งในการดำเนินกิจกรรม บุคลากร เทคโนโลยี หรืองบประมาณ เพื่อเป้าหมายการประยุกต์แนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคมในกิจกรรมการสงเคราะห์ เกื้อกูล และพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางพลังบวร (บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน/ราชการ) หรือภายใต้ความร่วมมือกันของคณะสงฆ์ ประชาชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์อื่น การดำเนินกิจกรรมในเชิงบูรณาการเครือข่ายจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) เครือข่ายคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินงานเชิงบูรณาการทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินงานที่เป็นทางการมักจะเป็นงานที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือพระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการบริหารจัดการกิจกรรมผ่านสายการบังคับบัญชา ซึ่งจะได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์ในทุกระดับพื้นที่ เพราะส่วนมากจะมีหนังสือคำสั่งหรือขอความร่วมมือมาจากมหาเถรสมาคม เช่น โครงการขับเคลื่อนธรรมเนียมบุญสุขภาพพระสงฆ์ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น ส่วนในลักษณะที่ไม่เป็นทางการเป็นการรวมตัวของพระสงฆ์จิตอาสาที่ต้องการทำงานร่วมกันตามอุดมการณ์ของกลุ่ม มีเป้าหมายส่งเสริมการประยุกต์หลักการพุทธศาสนาเพื่อสังคมให้มีความเป็นรูปธรรม และสามารถดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์

วิถีพุทธได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เช่น เครือข่ายพระอาสาศीलานธรรม เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นต้น

(2) เครือข่ายราชการ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ซึ่งที่พบมากได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล เป็นต้น โดยมีหลายกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมสุขภาพาร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ร่วมกับราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการชุมชนคุณธรรมและศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ประสานงานกับหลายหน่วยงานรัฐเพื่อจัดทำโครงการสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน จัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนเกณฑ์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

(3) เครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการดำเนินงานที่คณะสงฆ์ร่วมมือกับกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชนหรือชุมชน และ/หรือองค์กรพัฒนาเอกชนจากภายนอกชุมชน เป็นการสร้างเครือข่ายงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มุ่งหวังให้ร่วมกันคิดและดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมสาธารณสุขประโยชน์ เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ป่าไม้ เครือข่ายวนเกษตร เครือข่ายนักวิทยุเฝ้าระวังและช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น รวมถึงยังมุ่งเน้นประโยชน์อีกประการหนึ่งคือ การส่งเสริมให้มีจิตอาสาทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาส ร่วมกันสร้างแนวร่วมในการช่วยเหลือสังคมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดตั้งกองทุน/มูลนิธิเพื่อสาธารณสุขประโยชน์ (ก่อสร้างอาคารโรงพยาบาล จัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์) หรือจัดตั้งหน่วยบริการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน (รับอุปการะเด็กกำพร้า คนชรา) เป็นต้น

พระสังคหวัดรในปัจจุบันยังคงมีบทบาทครอบคลุมทั้ง 4 หลักการดังกล่าวข้างต้น และสามารถสร้างเสริมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างสม่ำเสมอ โดยพระสังคหวัดรยังคงถือว่าเป็นหน้าที่ที่ท่านต้องช่วยเหลือและแบ่งเบาปัญหาของประชาชน โดยพยายามบูรณาการให้ทุกภาคีเครือข่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฆราวาสร่วมกันทำงานสาธารณสงเคราะห์สำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายและกิจกรรมพัฒนาสังคมทุกด้าน เช่น การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาสาธารณสุขปโภค การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร และการพัฒนาสาธารณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น โดยมีเงื่อนไขเพื่อการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เดือดร้อนหรือทุกข์ยาก และในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมจะต้องมีส่วนร่วมในการรักษาศีลหรือปฏิบัติธรรมบนพื้นฐานการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและสามารถสร้างสังคมที่มีทั้งคุณภาพและคุณธรรม ประเด็นนี้นับว่าเป็นจุดเด่นในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ตัวอย่างพระสังคหวัดรที่มีกิจกรรมโดดเด่น เช่น พระครูสุวรรธมโพธิวรธรรม (มนัส ชันติธัมโม) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทองและเจ้าคณะตำบลลาด จังหวัดจันทบุรี ท่านช่วยผลักดันกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งได้รวมตัวกันอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 ถึงปัจจุบันมีเงินสะสมหลายร้อยล้านบาท ท่านเริ่มทำงานโดยมีความมุ่งหวังที่จะช่วยเหลือชุมชนให้พึ่งตนเองได้และเป็นสังคมเอื้ออาทรฉันทนิยามิตร ใช้หลักพุทธธรรมชักจูงคนในชุมชนให้มาร่วมแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือกันและกัน โดยมีมาตรการนำเงินของกลุ่มไปช่วยเหลือเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ แก้ปัญหาหนี้สินดอกเบี้ยสูง ช่วยค่ารักษาพยาบาลแก่ผู้เจ็บป่วย ค่าฌาปนกิจสงเคราะห์ ให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นการพึ่งพากันในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมถึงการประสานร่วมกับภาคีเครือข่ายคณะสงฆ์ เช่น เครือข่ายพระธรรมทายาท เครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม และบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ เพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์

วิถีพุทธสามารถขยายตัวออกไปได้อย่างกว้างขวาง มั่นคง และยั่งยืน

จากข้อมูลกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในตารางข้างต้น ยังสามารถจำแนกลักษณะการทำกิจกรรมได้เป็นอีก 2 ลักษณะ คือ งานสาธารณสงเคราะห์ตามนโยบายคณะสงฆ์ และงานสาธารณสงเคราะห์จิตอาสา

1) งานสาธารณสงเคราะห์ตามนโยบายคณะสงฆ์

การทำงานตามนโยบายหรือสายการบังคับบัญชาของคณะสงฆ์ เป็นการ ทำงานตามบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ซึ่งถือว่างานสาธารณสงเคราะห์ เป็นบทบาทสำคัญ 1 ใน 6 ด้าน ที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ แต่เมื่อถามถึง รายละเอียดเกี่ยวกับการทำงานสาธารณสงเคราะห์พบว่าพระสังฆาธิการส่วน มากมีความเข้าใจที่ไม่ชัดเจน มักจะมองงานศึกษาสงเคราะห์เป็นส่วนหนึ่ง ของงานสาธารณสงเคราะห์ โดยมากพระสงฆ์จะทำงานด้านศึกษาสงเคราะห์ มากกว่า โดยทำงานควบคู่ไปกับการสอนศีลธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เมื่อพบเห็นเด็กยากจนหรือโรงเรียนขาดแคลนก็จะให้ความช่วยเหลือด้านทุน การศึกษาหรืออุปกรณ์การศึกษาไปตามกำลังความสามารถ และมองว่านี่คือ งานสาธารณสงเคราะห์ ดังที่พระสังฆาธิการรูปหนึ่งกล่าวว่า “...พระสงฆ์เรา ไม่รู้ชัดเจนว่าสาธารณสงเคราะห์ในความหมายของมหาเถรสมาคมคืออะไร เราต้องตีความและทำความเข้าใจกันเอง นโยบายหรือแนวทางการทำงาน สาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมก็ไม่มีคำแนะนำหรือข้อกำหนดลงมา พวกเราจึงต้องมากำหนดและคิดงานกันเอง และทำกันไปตามศักยภาพและกำลัง ความสามารถของแต่ละรูป หรือแต่ละกลุ่ม” (พระมหาศิลาป ชาญโชติ, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2562)

พระสงฆ์ที่จะเข้าใจงานสาธารณสงเคราะห์ที่แท้จริงมักจะเป็น พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอที่รับผิดชอบโดยตรงในงานสาธารณ สงเคราะห์ของระดับจังหวัด เพราะได้รับรู้และปฏิบัติงานจริงตามขอบข่าย หน้าที่และความรับผิดชอบ แม้โดยหลักการพระสังฆาธิการทุกรูปจะต้องรับ

ผิดชอบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ แต่อาจจะไม่มีความกดดันหรือไม่มีความสนใจการทำงานจึงมักจะทำตามโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ต้องคิดว่าทำอะไร เพื่ออะไร และอย่างไร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมและงานสาธารณสุขสงเคราะห์จึงไม่ชัดเจน จะทำงานกันอย่างจริงจังก็เมื่อมีเอกสารที่เป็นคำสั่งหรือการขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ลงมา ก็จะร่วมกันทำงานครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตามยังมีพระสงฆ์ที่ทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามนโยบายของคณะสงฆ์และตามสายการบังคับบัญชา แต่สามารถรวมกลุ่มกันทำงานได้อย่างแข็งขันโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา ดังเช่นกรณีโครงการสังฆประชาชนุเคราะห์ ซึ่งเกิดขึ้นจากดำริของพระพรหมกวี (ประกอบ ธมมเสฏฐโธ) เจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตร เจ้าคณะภาค 13 ที่ได้ประกอบศาสนกิจในที่ต่างๆ และเห็นความเดือดร้อนของชาวพุทธผู้ยากไร้ ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ทำกิน จึงมอบนโยบายให้คณะสงฆ์ภาค 13 ประกอบด้วยคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ดำเนินโครงการสังฆประชาชนุเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนในเรื่องการทำมาหากิน ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล และทุนการศึกษา โดยให้แต่ละจังหวัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลกองทุนดังกล่าว มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธาน เพื่อพิจารณาจัดสรรทุนให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ทั้งที่คณะสงฆ์ไปสำรวจเองและที่มีผู้ทำหนังสือแจ้งเข้ามา สำหรับแนวคิดการทำงานโครงการสังฆประชาชนุเคราะห์ของพระพรหมกวี มาจากแนวทางในการดำเนินงานของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตัวอย่างผลงานของโครงการสังฆประชาชนุเคราะห์ เช่น ในปี พ.ศ.2560 จังหวัดชลบุรีมีโครงการช่วยเหลือแก่ผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย ผู้ป่วยติดเตียง และมอบเงินทุนการศึกษาให้นักเรียนยากจน เน้นการดำเนินงานในลักษณะประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานปกครองอำเภอและจังหวัด สภากาชาดไทย เป็นต้น หรือในกรณีของจังหวัดระยอง พระเทพสิทธิเวที เจ้าคณะจังหวัดระยองได้ทำ

โครงการสร้างบ้านสงเคราะห์ประชาชนเคราะห์ เพื่อมอบแก่ผู้เดือดร้อน ใช้งบประมาณของคณะสงฆ์จัดสร้างบ้านจำนวน 5 หลังในพื้นที่วัดอรุณรังสี ตำบลชากพง อำเภอกลาง จังหวัดระยอง โดยมีพระครูรังสีพรหมคุณ เจ้าอาวาสวัดอรุณรังสี เป็นผู้ดำเนินการสร้างบ้านชุดแรกสำเร็จในปี พ.ศ.2562

2) งานสาธารณสงเคราะห์จิตอาสา

พระสังฆาธิการที่ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสา ส่วนมากเป็นพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบล ที่มีความสนใจและทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ในลักษณะที่ร่วมกันคิดและร่วมกันทำด้วยความสมัครใจ หรือทำตามสิ่งที่กลุ่มหรือเครือข่ายเห็นเหมาะสม ทำงานโดยไม่ได้สนใจว่าเป็นงานตามหน้าที่หรือความรับผิดชอบในฐานะพระสังฆาธิการ แต่ทำงานเพราะต้องการจะช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน พระสังฆาธิการกลุ่มนี้ทำงานโดยยึดถือพุทธพจน์ที่ได้ทรงแนะนำให้พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคัม และให้การอนุเคราะห์แก่สังคัมตามควรแก่คุณธรรมของผู้อยู่ในสมณเพศ ดังนั้นเมื่อพบว่าประชาชนประสบปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อนหรือประสบภัย พระสังฆาธิการจึงตัดสินใจช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์

พระสงฆ์จิตอาสาที่มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในงานสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธ โดยมีแรงจูงใจอยู่ 3 ประการ คือ (1) การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ประชาชนถวาย (2) สภาวะปัญหาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์โดยตรง และ (3) ในแง่คุณธรรมพระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้คนที่ให้พ้นจากความทุกข์ โดยเมตตาธรรมและกรุณาธรรม อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการมีจิตอาสาในกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ (พระครูวิสุทฺธิวิมฺลคุณ, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562) แรงจูงใจดังกล่าวได้กระตุ้นให้พระสงฆ์ตระหนักถึงการมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคัม จึงได้ร่วมทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสา ด้วย

การชักชวนให้ประชาชนมาร่วมบริจาคหรือร่วมทำกิจกรรม โดยถือว่าเป็นการ
ทำบุญร่วมกับพระสงฆ์ การบริจาคเงินและสิ่งของให้แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากอย่าง
แท้จริงจะได้รับบุญกุศลสูง เป็นการทำบุญเพื่อสังคมและการทำความดีเพื่อ
สังคม กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสาเช่นนี้กำลังเป็นที่ยอมรับจากคนใน
สังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น เพราะเห็นว่าจะส่งผลดีต่อสาธารณสุขและถือว่าเป็น
เป็นกิจกรรมที่ได้บุญมาก ไม่ต่างจากการทำบุญเพื่อทำนุบำรุงวัดและสนับสนุน
พระสงฆ์ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม

พระสังฆาตฺรที่ทำงานด้วยจิตอาสาส่วนมากให้ความสำคัญกับแนวคิดที่
ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีเมตตากรุณาและคุณงามความดีอยู่แล้วในจิตใจ เพียงแต่ว่า
ควรทำอย่างไรที่จะนำคุณธรรมดังกล่าวออกมาสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม เพื่อ
เป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้ทำความดี เห็นและเข้าใจถึงความทุกข์ยากของ
คนอื่น และมีส่วนช่วยเหลือให้พวกเขาได้พ้นทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ยากไร้ ผู้ด้อย
โอกาส คนป่วย คนชรา คนพิการ หรือผู้ประสบภัย พระสงฆ์จิตอาสา มักจะเริ่มต้น
ทำงานสาธารณสงเคราะห์จากการนำเงินและสิ่งของบริจาคที่ญาติโยมนำมา
ถวายสังฆทานไปเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก ทั้งในโรงพยาบาลหรือ
โรงเรียนและชุมชนในถิ่นทุรกันดาร พร้อมทั้งให้คำสอนและแนะนำหลักธรรมใน
การดำรงชีวิต พระสงฆ์จิตอาสาทำงานโดยเสียสละตนเองทั้งเวลาและทรัพย์สิน
ในรูปแบบค่าใช้จ่ายในการทำงาน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อยินดีช่วยเหลือส่วนรวม เน้น
การทำงานเชิงประสานเชื่อมโยงอาสาสมัครให้เกิดเครือข่ายงานสาธารณ
สงเคราะห์ทั้งในหมู่พระสงฆ์และฆราวาส โดยเน้นการทำความดีและสร้างสรรค์
สาธารณประโยชน์ จึงเกิดความเข้มแข็งในความร่วมมือของเหล่าอาสาสมัครที่ร่วม
เป็นเครือข่ายสาธารณสงเคราะห์จิตอาสา ทำงานช่วยเหลือให้ทุกคนพ้นทุกข์และ
อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นการทำความดีเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่
ตกทุกข์ได้ยาก ไม่ใช่การทำความดีด้วยการทำบุญเพื่อประโยชน์ของปัจเจกบุคคล
แต่เป็นการทำบุญเพื่อสังคม ในปัจจุบันเราจึงได้เห็นข่าวพระสงฆ์จิตอาสา
ออกไปให้ความช่วยเหลือทั้งในโรงพยาบาล ในชุมชนคนยากจน และสถานที่

ที่ประสบภัยพิบัติ พร้อมจะเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์
ซึ่งในความเป็นจริงแล้วยังมีพระสงฆ์จิตอาสาอีกจำนวนมากที่ทำงานช่วยเหลือ
ผู้ทุกข์ยากอย่างเจียมๆ โดยไม่สนใจจะประกาศให้สาธารณชนได้รับรู้ รวมถึงมี
พระสังฆาธิการจำนวนหนึ่งที่ทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธควบคู่กันไปทั้ง
การทำงานตามนโยบายคณะสงฆ์หรือตามสายการบังคับบัญชาและการทำงาน
เชิงจิตอาสา ซึ่งสามารถเสริมให้ประสบความสำเร็จควบคู่กันไปทั้ง 2 ลักษณะ
ดังกล่าว

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเราได้พบข่าวของพระสังฆวัตรที่ทำงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาของผู้ทุกข์ยากและช่วยเหลือชุมชนเพิ่มขึ้น พระสงฆ์เหล่านี้ส่วนใหญ่เข้ามาทำงานด้วยความเป็นผู้มีจิตอาสาของท่านเองมากกว่าจะมาจากการริเริ่มขององค์กรสงฆ์ และมีใช้เพราะเพื่อสนองนโยบายของรัฐ พระสังฆวัตรได้พบเห็นความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนจึงได้เริ่มช่วยเหลือด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงดูเด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน

บทที่ 5

**อนาคต
งานสาธารณ
สงเคราะห์
ของคณะสงฆ์ไทย**

การก่อกำเนิด สาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธของพระสังคหวัตรจากอดีตถึงปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในสังคมไทยได้ดี ในอดีตบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์มีลักษณะที่กลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในเชิงการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในทางศาสนาและสังคม ในขณะที่สังคมไทยปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนและวัดกับชุมชนเปลี่ยนไป ประชาชนห่างเหินจากวัดและหลักธรรมทางพุทธศาสนา เมื่อเกิดปัญหาในชีวิตจึงไม่มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และไม่คิดว่าพระสงฆ์จะสามารถช่วยเหลืออะไรได้ ในส่วนของพระสงฆ์เองถูกท้าทายด้วยความคิดว่าสร้างผลงานรูปแบบอื่น ไม่สนใจบทบาทด้านสังคหธุระและงานสาธารณสงเคราะห์ แม้จะมีพระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่ไม่ว่าจะเรียกเป็นพระสังคหวัตรหรือพระสงฆ์นักพัฒนา ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม แต่ก็เพียงส่วนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังต่างคนต่างทำงาน ขาดความชัดเจนในระบบการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อบูรณาการกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีการจัดองค์กรที่เป็นรูปธรรม จึงกล่าวได้ว่างานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธในปัจจุบันมีการบริหารจัดการหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ ภายใต้องค์กรปกครองคณะสงฆ์ การพัฒนาหรือ

สร้างเครือข่ายงานสาธารณสุขสงเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นจะขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสนใจ และความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการแต่ละรูป พระสังฆาธิการที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยที่จะมีการจัดตั้งองค์กรที่เป็นแกนกลางในการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งในเบื้องต้นนี้ มีผู้เห็นด้วยกับชื่อ “สถาบันสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธ” สถาบันนี้จะจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการทำงานร่วมกันของคณะสงฆ์ ประชาชน อาสาสมัคร หรือภาคีเครือข่าย และเป็นองค์กรที่ถูกต้องคาดว่าจะเป็ศูนย์กลางการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธในอนาคต

5.1 แนวทางการขับเคลื่อนสถาบันสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธ

จากการศึกษาข้อมูลสนามพบว่าพระสังฆาธิการส่วนมากเห็นด้วยที่จะให้มีการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งสำหรับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เนื่องจากฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมไม่มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ในการรับผิดชอบงานโดยตรง รวมถึงไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนการทำงาน การจัดตั้งสถาบันสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธขึ้นมาจะเป็นส่วนสำคัญรองรับการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยจะเป็นสื่อบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้ สถาบันนี้จะเป็แกนกลางในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และแนวทางการทำงานที่พระสังฆาธิการทุกรูปจะได้ยึดถือปฏิบัติ แต่ในการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมควรจะให้แต่ละจังหวัดกำหนดกันเอง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยสถาบันสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธควรจะมีสำนักงานและคณะทำงานอยู่ในระดับจังหวัดด้วย เพื่อการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถิปุทธในระดับท้องถิ่น รวมถึงการประสานงานระหว่างพระสังฆาธิการในแต่ละพื้นที่กับมหาเถร

สมาคม เพื่อสนับสนุนการทำงานตามนโยบายและแผนงานของมหาเถรสมาคม

การจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธถูกคาดหวังจะช่วยให้ พุทธศาสนิกชนเห็นถึงความสำคัญในบทบาทสังคหะระของพระสงฆ์ และความ เข้าใจว่าพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายเพียงแค่หลักธรรมและพิธีกรรม แต่เป็น เรื่องที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม รวมถึงความเข้าใจที่ว่าบทบาทด้าน สังคหะระของพระสงฆ์มีความสำคัญเช่นเดียวกับบทบาทด้านคันถธุระและ วิปัสสนาธุระ แต่ต้องมีการฟื้นฟูวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสถาบันสังคมาอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถทดแทนการครอบงำของบริโณคนิยม และวัตถุนิยมได้ บทบาทสังคหะระและสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงจะช่วย ลดทอนความทุกข์ของประชาชนได้ การรื้อฟื้นบทบาทสังคหะระจึงเป็นสิ่งที่ ควรจะทำ เพราะเมื่อพระสงฆ์ร่วมมีบทบาททางสังคมมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับ ประชาชนก็จะมาร่วมมือกับพระสงฆ์ในกิจกรรมทั้งทางโลกและทางธรรม (พระเทพสิทธิมงคล, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2562) พระสังคหวัตรก็จะ สามารถช่วยเหลือและพัฒนาสังคมไทยให้มีสุขภาวะที่ดีขึ้นได้ โดยในเบื้องต้น พระสงฆ์จะต้องฟื้นฟูศักยภาพและความเข้าใจบทบาทหน้าที่ใน 2 ด้าน คือ

1) หน้าที่สำหรับตนเอง พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษาพุทธธรรม ให้รู้ และเข้าใจหลักธรรมคำสอนเพื่อให้สามารถนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ กับงานสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาและความ ต้องการของประชาชน รวมทั้งยังควรประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ประชาชนได้นำไปเป็นแบบอย่างการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน และ เกิดศรัทธาให้มาร่วมกันทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธและร่วมกันสร้างเสริม สังคมที่ดีได้ต่อไป

2) หน้าที่ที่พระสงฆ์มีต่อคฤหัสถ์ จำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ

2.1) ให้การศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิต คือการสอน หลักธรรมที่จะช่วยให้เด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้ความเข้าใจและ สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิต หลุดพ้นจากทุกข์ทางกาย

และทางจิตใจ รวมถึงได้รับการอบรมสั่งสอนแนะนำเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีตามหลักศีลธรรมจริยธรรม ไม่เบียดเบียนกันและกัน และร่วมกันสร้างชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์

2.2) ให้การสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์ คือสนับสนุนและอนุเคราะห์แก่ประชาชนด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม โดยให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ทั้งด้านจิตใจคือการให้คำแนะนำปรึกษาเพื่อให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานศีลธรรมจริยธรรมอันดีงาม และการช่วยเหลือสงเคราะห์ทางกายด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในสิ่งที่ประชาชนขาดแคลนหรือต้องการความช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาทุกข์และปัญหาเดือดร้อนต่างๆ รวมถึงการแนะนำให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชนและสังคมอีกด้วย (พระครูพิพิธสุตาร, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2561)

ด้วยเหตุนี้การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงไม่ใช่เพียงการเข้าไปสงเคราะห์หรือพัฒนาสังคมโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ควรเริ่มต้นจากการที่พระสงฆ์ศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีและสามารถสอนหรือให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมให้แก่ประชาชนได้ พระสงฆ์ก็จะพร้อมทำงานช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นได้ โดยไม่หลงหรือยึดติดกับตำแหน่งหรือทรัพย์สินและลาภยศ อันจะนำไปสู่การสร้างจิตอาสาในงานสาธารณสงเคราะห์ได้ อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาข้อมูลสนามมีความชัดเจนว่าพระสงฆ์ส่วนมากไม่ได้สนใจทำงานสาธารณสงเคราะห์ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งทำงานสาธารณสงเคราะห์ตามหน้าที่และความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายตามสถานะหรือตำแหน่ง ซึ่งก็คือการทำงานตามคำสั่งหรือตามสายการบังคับบัญชา รวมถึงมีอาสาสมัครจำนวนไม่น้อยที่ร่วมทำงานโดยขาดจิตอาสา เพียงแต่ต้องกรร่วมทำบุญในกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้นจึงเป็นความคาดหวังว่าการจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม จะเป็นองค์กรที่สร้างความชัดเจนในการบริหารจัดการโครงการหรือกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

เพื่อสนองนโยบายและแผนปฏิบัติงานของมหาเถรสมาคม ไปพร้อมกับการเป็นองค์กรที่จะช่วยสร้างเสริมอุดมการณ์จิตอาสาในการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ทั้งแก่พระสงฆ์และอาสาสมัครได้ในอนาคต ดังนี้

1) การจัดระบบบริหารจัดการสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

การจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ มหาเถรสมาคมจะต้องมีการกำหนดโครงสร้าง นโยบาย แผนงาน และระบบบริหารจัดการที่ดี ไม่ใช่มีเพียงสำนักงานแต่ไม่มีโครงการหรือกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงควรจะนำเสนอรายละเอียดนโยบายและแผนปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ต่อพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะกับเจ้าอาวาสทุกวัด เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้การจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ไม่เพียงเป็นการเป็นองค์กรที่เป็นทางการของคณะสงฆ์ แต่รวมถึงการเสริมสร้างศรัทธาของประชาชน เพื่อให้การทำงานสาธารณสงเคราะห์ที่ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง (พระครูสถิตญาณปยุต, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2562) โดยควรมีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการของสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ดังนี้

(1) สถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และแผนงานให้ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนผู้สนใจจะได้พิจารณาและตัดสินใจเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทำงานสาธารณสงเคราะห์ได้ตามความถนัด ศักยภาพ และความเหมาะสมกับโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ รวมถึงอาสาสมัครจะมีความเข้าใจที่ชัดเจนว่าจะเข้ามาร่วมทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์อะไรแก่ชุมชนและสังคม ความชัดเจนของประเด็นเหล่านี้จะทำให้ประชาชนและหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ถึงแนวทางและเป้าหมายของสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อการตัดสินใจมาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในเชิงปัจเจกบุคคล หรือนำองค์กรหรือหน่วยงานมาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายการทำงานจิตอาสา

(2) สถาบันสาธารณสงเคราะห์วิฤตพุทธควรจะต้องเสริมสร้างความเชื่อและศรัทธาในอุดมการณ์สาธารณสงเคราะห์วิฤตพุทธ เพื่อให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนเห็นว่่างานสาธารณสงเคราะห์วิฤตพุทธมีเป้าหมายที่จะช่วยเหลือสังคมอย่างไร และมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างไร โดยต้องสื่อสารให้คนในสังคมได้รับรู้และเข้าใจ และปราศจากข้อสงสัยในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการบริจาคเงินและสิ่งของ โดยเฉพาะการอธิบายถึงอุดมการณ์และเป้าหมายขององค์กรที่สอดคล้องกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิฤตพุทธ

(3) การสร้างความไว้วางใจในการรับบริจาคไม่ว่าจะเป็นเงินหรือสิ่งของ รวมถึงมีการบริหารจัดการเงินบริจาค และมีการจัดสรรการใช้จ่ายเงินบริจาคให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค ความไว้วางใจจะช่วยให้อาสาสมัครทุกคนร่วมใจกันทำงานจิตอาสาด้วยความมุ่งมั่นและเต็มใจ ในปัจจุบันองค์กรด้านสาธารณสงเคราะห์หลายแห่งขาดความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงินบริจาค ทำให้ผู้บริจาคขาดความมั่นใจและเสื่อมศรัทธา การบริหารจัดการเงินบริจาคจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่สถาบันสาธารณสงเคราะห์วิฤตพุทธจะต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส ไม่ควรใช้เงินผิดประเภท

(4) การรับบริจาคไม่ควรดำเนินการในลักษณะที่สะท้อนถึงความเป็นพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์ เช่น การสร้างวัดถมุงคมาเพื่อแลกเปลี่ยนกับการรับบริจาค หรือเน้นการรับบริจาคโดยอ้างถึงการสะสมบุญเพื่อให้ขึ้นสวรรค์ การรับบริจาคควรมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ จากสำนึกความเสียสละและจากศรัทธาที่แท้จริงของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ไม่จำเป็นต้องชวนขายในการรับบริจาคเพื่อให้มีเงินสนับสนุนหรือสิ่งของจำนวนมากจึงจะทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ เพราะอาจทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธา และพุทธศาสนิกชนหันหลังให้กับกิจกรรมของคณะสงฆ์

(5) การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของอาสาสมัคร เพื่อให้ทุกคนมีแรงบันดาลใจในการทำงานจิตอาสา ทำงานด้วยความเอื้ออาทรและ

อุทิศตน ซึ่งเน้นการเรียนรู้และฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นสำนึกและความตระหนักในการทำงานจิตอาสาที่เสียสละเพื่อสังคมอย่างแท้จริง อาสาสมัครควรจะมีความตั้งใจและพร้อมลงมือทำงานทุกประเภท เพื่อช่วยเหลือผู้มิทุกข์ให้พ้นทุกข์ ตั้งแต่เรื่องง่ายๆ เช่น งานรวบรวมเงินหรือสิ่งของบริจาค งานคัดแยกและบรรจุสิ่งของที่ จะนำไปช่วยเหลือแก่ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน งานทำความสะอาดหรือปรับปรุงพื้นที่ที่ประสบภัย เป็นต้น

(6) การมีระบบพี่เลี้ยงอาสาสมัคร โดยให้อาสาสมัครใหม่ได้เรียนรู้จากกับอาสาสมัครรุ่นพี่ ซึ่งเป็นวิธีการฝึกฝนและการสนับสนุนงานที่ดี ก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาภาวะผู้นำของอาสาสมัครรุ่นพี่ที่ได้รับการยอมรับในความสามารถ โดยอาสาสมัครพี่เลี้ยงจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับอาสาสมัครรุ่นน้อง โดยทำหน้าที่ทั้งการเอาใจใส่ดูแล การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน การใช้ชีวิต และการมีส่วนร่วมในทีมงานอาสาสมัครทุกประเภทกิจกรรม

(7) การจัดกิจกรรมอาสาสมัครในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โดยเริ่มต้นจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม การทำความดี จิตอาสา การให้ และการเสียสละ เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนมีความตระหนักในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ โดยให้นักเรียนและนักศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงได้ด้วยตนเอง โดยพระสงฆ์และครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะหรือตั้งคำถามให้เด็กและเยาวชนได้คิด เพื่อการพัฒนาความเป็นผู้มีจิตอาสาในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตั้งแต่เยาว์วัย และเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการร่วมงานสาธารณสงเคราะห์ในอนาคต

การทำงานของสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธควรจะมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง เน้นการทำงานที่มีรากฐานการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา และศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมั่นคงในการทำงานอาสาสมัคร และสามารถผลักดันกิจกรรมงานสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธบนพื้นฐานด้านความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และภาคีเครือข่ายจิตอาสาทั้งหลาย

2) การผลักดันงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามนโยบายคณะสงฆ์

แม้ว่าในปัจจุบันฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ โครงการ และกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา แต่ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นคือ พระสังฆาธิการในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ และไม่ทราบรายละเอียดของแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้พระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลมีความเข้าใจร่วมกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามนโยบายของมหาเถรสมาคม จึงควรจะร่วมกันพิจารณาถึงแนวทางในการลดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในอดีตและปัจจุบัน เพื่อขยายงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในอนาคต ดังนี้

1) พยายามลดเงื่อนไขการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานระดับจังหวัดในลักษณะที่เป็นฝ่ายตาม เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น ที่ผ่านมางานสาธารณสุขสงเคราะห์ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์มีลักษณะเป็นการสนับสนุนหน่วยงานเหล่านี้ โดยพระสังฆาธิการไม่ได้คิดโครงการหรือกิจกรรมเอง เช่น โครงการชุมชนคุณธรรม เป็นเพียงการให้ความร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่เข้ามาขอความร่วมมือทำกิจกรรม รวมถึงบางวัดมีการจัดกิจกรรมชุมชนคุณธรรมที่โดดเด่นอยู่แล้ว ทางฝ่ายราชการก็มาขอให้เข้าร่วมโครงการเพื่อบูรณาการกิจกรรมและกลายเป็นงานของหน่วยงานนั้นไปในที่สุด เหล่านี้มีเหตุปัจจัยประการหนึ่งมาจากความไม่ชัดเจนในนโยบายและแผนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการในระดับพื้นที่จึงสนใจและให้ความสำคัญกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์น้อยกว่าบทบาทด้านอื่น

2) การทำงานสงเคราะห์และพัฒนาสังคมควรมุ่งไปสู่การแก้ไขที่เหตุปัจจัยของปัญหาและความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนและชุมชน ดังที่

พระครูศีลวราภรณ์ วัดโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ได้กล่าวถึงเหตุผลในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านและพัฒนาชุมชนของท่านว่า “เหตุผลที่เข้ามาทำกิจกรรมช่วยเหลือชาวบ้านเนื่องจากเห็นว่าชาวบ้านมีปัญหาหลายประการ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการทำนา เนื่องจากภาวะฝนแล้งและขาดแหล่งน้ำที่จะใช้เพื่อการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภค ชาวบ้านมีความลำบากและยากจน ชาวบ้านส่วนใหญ่ชอบกินเหล้าและเล่นการพนัน ไม่สนใจความอดอยากขัดสนของครอบครัว การแก้ปัญหาจึงไม่ใช่การสงเคราะห์ด้วยการนำเงินหรือสิ่งของไปให้ แต่ต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้ขาดละเล็กละบายมุข แล้วหันมาตระหนักถึงการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ ทั้งการเกษตรและอาชีพเสริมอื่นๆ โดยพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมตามศักยภาพและโอกาส โดยใช้พุทธธรรมเป็นหลักนำ” (พระครูศีลวราภรณ์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2554) พระสงฆ์ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับญาติโยมที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ จึงควรเข้ามามีบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อช่วยแก้ปัญหาให้กับประชาชนตามเหตุปัจจัย แต่ที่ผ่านมาหลายกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เป็นเพียงการบรรเทาปัญหาของประชาชน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือตรงกับเหตุปัจจัยได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น การนำเงินและสิ่งของบริจาคไปช่วยเหลือสงเคราะห์ครอบครัวยากจนโดยไม่ทราบว่าเป็นผู้ที่ชอบกินเหล้าหรือเล่นการพนัน

3) การทำงานสาธารณสงเคราะห์ไม่ควรสร้างภาระด้านงบประมาณแก่พระสังฆาธิการ หากมีโครงการหรือกิจกรรมส่งการลงไปไปยังพระสังฆาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมควรให้คำแนะนำในเรื่องการใช้งบประมาณในโครงการหรือกิจกรรมนั้นด้วย มิเช่นนั้นจะกลายเป็นการสร้างภาระให้แก่พระสังฆาธิการในระดับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น โครงการสังฆประชาชนุเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค 13 ในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด แม้ว่าในภาพรวมจะประสบความสำเร็จตามนโยบายขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการ

ดำเนินงาน จนกลายเป็นภาระของคณะสงฆ์ที่จะต้องแสวงหาเงินทุนสนับสนุน จากญาติโยมที่ศรัทธา ต้องร่วมกันจัดตั้งกองทุนสังฆประชาญเคราะห์ เพื่อดำเนิน กิจกรรม ทั้งการช่วยเหลือซ่อมแซมบ้านให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือประชาชนที่ถู กไฟไหม้หรือถูกน้ำท่วม ผู้ป่วยติดเตียงที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และ มอบเงินทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนยากจน การลดข้อจำกัดนั้นอาจมีการ พิจารณาการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจาก “กองทุนวัดช่วยวัด” โดยให้ คณะสงฆ์สามารถนำเงินทุนวัดช่วยวัดของแต่ละจังหวัดไปเป็นสมทบเพื่อการ ทำงานสาธารณสงเคราะห์ของจังหวัดนั้นๆ โดยอาจมีการพิจารณาการใช้กองทุน สำหรับแต่ละโครงการหรือกิจกรรมไปตามความจำเป็นของแต่ละกรณี

ที่ผ่านมาพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ต้องการจะทำงานสาธารณสงเคราะห์ ให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคม แต่มหาเถรสมาคมเองกลับไม่ได้ ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร รวมถึงขาดการชี้แจงนโยบายและข้อกำหนดการ ทำงานที่ชัดเจนเพื่อให้พระสังฆาธิการได้รับทราบและนำไปปฏิบัติ การทำงาน สาธารณสงเคราะห์จึงมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล หรือเฉพาะกลุ่มหรือเครือข่าย ย่อยที่รวมตัวกันทำงานตามความถนัด โดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้กับประชาชนและชุมชน รวมถึงเป็นการทำงานตาม ศักยภาพและความสามารถของพระสังฆาธิการแต่ละรูปและแต่ละกลุ่มเป็นหลัก จึงไม่สามารถคาดหวังผลลัพธ์และผลกระทบจากการทำงานสาธารณสงเคราะห์ ได้ในเชิงการแก้ไขปัญหาที่เหตุปัจจัย และส่งผลให้เป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์ กับเฉพาะบางกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะพื้นที่ หรือเฉพาะเวลา เพราะไม่มีข้อกำหนด ที่เป็นกรอบการทำงานและแผนงานที่ชัดเจนจากองค์กรปกครองคณะสงฆ์

แนวทางการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมควรมีความ ชัดเจนในเชิงนโยบาย ทั้งการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในองค์ความรู้และแนวคิด การทำงานของพระสังฆาธิการ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน โดยเฉพาะความสับสน ระหว่างบทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ และที่สำคัญ องค์ความรู้หรือข้อกำหนดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นควรเผยแพร่สู่

เจ้าอาวาสทุกวัด เพื่อให้ทราบว่าจะขอบเขตไหนที่จะต้องประสานหรือขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองคณะสงฆ์หรือหน่วยงานราชการ และขอบเขตไหนบ้างที่พระสังฆาธิการควรจะทำเนื่งกิจกรรมเอง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะเป็นการทำงานภายใต้กรอบหรือขอบเขตที่ไม่ผิดระเบียบของมหาเถรสมาคมและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

ดังนั้นการจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงถูกคาดหวังจากพระสังฆาธิการว่าจะช่วยให้เกิดความชัดเจน และช่วยลดข้อจำกัดในการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธในระดับท้องถิ่นและชุมชนได้ เพราะไม่มีพระสังฆาธิการรูปใดที่ต้องการจะทำงานในลักษณะที่ขัดต่อนโยบายของมหาเถรสมาคม หรือขัดต่อพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการทำงานลักษณะที่จะต้องรบกวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธาหน่วยงานหรือหนึ่งองค์กรที่เป็นภาคีเครือข่ายมากจนเกินไป การจัดตั้งสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ จะช่วยสร้างระบบการทำงานและสร้างความมั่นใจในการทำงานของพระสังฆาธิการ พุทธศาสนิกชน และภาคีเครือข่ายว่าจะไม่ส่งผลกระทบต่อศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นใจของประชาชนผู้มีจิตอาสาในการเข้ามามีกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ว่าจะบรรลุเป้าหมายเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

3) งานสาธารณสงเคราะห์จิตอาสา

จากการศึกษาข้อมูลสนามพบว่าการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการส่วนใหญ่เน้นความเป็นจิตอาสาตามหลักเมตตาธรรม ความเป็นผู้มีจิตอาสามีส่วนสัมพันธ์กับความเป็นผู้มีเมตตา ที่มุ่งเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น กล่าวคือทั้งพระสงฆ์และฆราวาสต้องร่วมกันสร้างสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความเป็นธรรมทางสังคม นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

เชิงจิตอาสาของพระสังคหวัดรัยยังเป็นการช่วยพยุงสถานะของพระสงฆ์และพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมถอยไปตามกระแสบริโภคนิยมและทุนนิยม เพราะเป็นแนวทางที่สะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับ แต่ยังเป็นผู้ให้และเป็นที่ยิ่งของประชาชนได้

แม้ว่าการทำงานสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสา ควรจะมีความอิสระในการดำเนินการ แต่ในอนาคตควรมีแนวทางการทำงานที่ไม่ขัดแย้งกับนโยบายของสถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธ และควรมีการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาวะปัญหาและความต้องการของประชาชน หากพระสังคหวัดธาตุจิตอาสาที่พร้อมจะทำงานเพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ หรือขาดความรู้ความสามารถในงานสาธารณสงเคราะห์ ก็จะไม่สามารถดำรงสถานะเป็นผู้นำทางสังคมได้ ขณะเดียวกันหากพระสังคหวัดวางเฉยไม่นำพาต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ก็จะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา สภาพการณ์เช่นนี้พระสังคหวัดจึงไม่ควรวางเฉยหรือละเลยต่อปัญหาของชุมชน แต่ควรจะพยายามฟื้นฟูบทบาทการลงมือปฏิบัติงานอย่างจริงจังและจริงใจในรูปแบบจิตอาสา ไม่ใช่การทำงานเพราะถือว่าเป็นหน้าที่หรือเป็นความรับผิดชอบตามสมณศักดิ์หรือตำแหน่ง (พระครูอมรชัยคุณ, สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2561) อย่างไรก็ตามการทำงานของพระสังคหวัดรัยในอนาคตควรร่วมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนที่จะลงมือทำ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจและรับผิดชอบในงานนั้นเองด้วย ที่จริงแล้วประชาชนพร้อมจะร่วมทำงานของพระสังคหวัดมากกว่าการทำงานร่วมกับภาครัฐ เพราะนับแต่อดีตมาประชาชนมองว่าพระสงฆ์ทำงานแบบไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงไว้วางใจว่าพระสงฆ์จะสามารถให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของประชาชนและชุมชนได้ แต่พระสังคหวัดรัยในอนาคตจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่จะสามารถให้คำแนะนำและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อน รวมถึงมีความพยายาม

เสริมสร้างจิตอาสาและคุณธรรมให้กับอาสาสมัครมาร่วมกันทำงานอย่างเสียสละ และทุ่มเทด้วยความเต็มใจ กิจกรรมต่างๆ จึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

การเสริมสร้างจิตอาสาในการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธ ควรจะมีการปลูกฝังคุณธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์ทำงานจิตอาสาและ เหตุปัจจัยของปัญหา เพื่อช่วยสร้างจิตสำนึกที่ดีงามในการมีส่วนร่วมทำงานเพื่อ สาธารณประโยชน์ แม้ว่ากรบิจาการเงินหรือสิ่งของเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในงาน จิตอาสา เพราะวัตถุประสงค์ในการบริจาคนั้นการให้เพื่อลดความเห็นแก่ตัว แต่ควรเสริมเรื่องหลักธรรมและหลักการในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์หรือการ เสียสละเพื่อผู้อื่น ให้กับทั้งพระสงฆ์และอาสาสมัครด้วย เพราะเงินบริจาคใน แต่ละปีที่พุทธศาสนิกชนให้แก่วัดและพระสงฆ์นั้นมีจำนวนมาก แต่น่าเสียดาย ที่เงินส่วนใหญ่ถูกนำไปสร้างโบสถ์หรือวิหารขนาดใหญ่ มากกว่าจะนำมาสร้าง กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ คนไทยส่วนมากยังเชื่อว่าการทำบุญกับพระสงฆ์ และวัดจะช่วยส่งผลบุญให้มาก แต่หากไปให้ทานหรือทำบุญกับคนยากคนจน คนเหล่านี้ไม่ใช่คนมีบุญ จึงสู้ทำบุญกับพระสงฆ์และวัดไม่ได้ ทั้งนี้ตามหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเชื่อว่าการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความ ทุกข์คือภารกิจสำคัญของชาวพุทธ อย่างไรก็ตามกระบวนการเสริมสร้างจิตอาสา และคุณธรรมจะทำได้ต้องมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการคัดกรองอาสาสมัคร การประสานงาน การติดตามผลที่ดี ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะช่วยสร้างกำลังใจคน หรือทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม (พระครูสถิตญาณปยุต, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2562) การขับเคลื่อนองค์กรและเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ ล้วนอาศัยคุณธรรมและการทำความดีเป็นแรงบันดาลใจ โดยมีพระสงฆ์ จิตอาสาเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับพุทธศาสนิกชนและองค์กรจากทุกภาคส่วน ที่เข้ามาร่วมกิจกรรม

ประเด็นที่น่าสนใจคือควรจะทำอย่างไรเพื่อให้สามารถดึงเอาคุณธรรม และความดีจากพระสงฆ์จิตอาสาและอาสาสมัครแต่ละคนออกมา เพื่อให้ เกิดพลังในการทำงานสาธารณประโยชน์ พร้อมกับการบริหารจัดการให้การ

ทำความดีนั้นยังคงอยู่และพัฒนาให้เพิ่มพูนขึ้น ทั้งนี้หากเป็นเพียงการระดมเงิน บริจาคนั้นคงจะไม่ใช่เรื่องยุ่งยากมากนัก แต่การทำงานของพระสงฆ์จิตอาสา เป็นทั้งการจัดการบุคลากร การจัดการทรัพยากร การจัดการความรู้ และการจัดการความดี ซึ่งในอนาคตควรจะดำเนินการปลูกฝังความมีเมตตากรุณา และการทำความดีผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการร่วม กิจกรรมช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้เดือดร้อน ผู้ด้อยโอกาส หรือคนที่ไม่สามารถดูแล ตนเองได้ โดยกระบวนการเรียนรู้ที่พระสงฆ์จิตอาสาจะดำเนินการควร ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1) มีศรัทธาในความดีของผู้อื่น พระสงฆ์จิตอาสาเชื่อมั่นว่าทุกคนมีความ เมตตากรุณาอยู่แล้วในจิตใจ แต่ละคนล้วนต้องการทำความดี เราจึงควรมอง ให้เห็นความดีของเขาหรืออย่างน้อยก็ต้องเชื่อว่าเขามีความดีงามเป็นพื้นฐาน การมีความศรัทธาในความดีของผู้อื่นย่อมทำให้เราเกิดการยอมรับและเปิด โอกาสให้ผู้อื่นมาร่วมทำความดี และนำไปสู่การมีจิตอาสาาร่วมกันทำงาน เพื่อประโยชน์สาธารณะ

2) เปิดโอกาสให้เขาได้ทำความดี เมื่อคนเราได้ร่วมทำความดีย่อมเกิด ความรู้สึกภาคภูมิใจ เพราะได้ตอบสนองความใฝ่ดีในส่วนลึก ขณะเดียวกันก็ ทำให้ความใฝ่ดีมีพลังมากขึ้น และเลือกที่จะทำความดีแทนที่จะทำความชั่ว พระสงฆ์จิตอาสาควรพยายามเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ทำความดี โดยเริ่มตั้งแต่ การร่วมให้ทานหรือบริจาควันละเล็กน้อยบนพื้นฐานการทำบุญเพื่อสังคม เพื่อเป็นการบ่มเพาะจิตเมตตาที่จะให้แก่ผู้อื่น และมีโอกาสสัมผัสกับความปิติ จากการทำความดีเพื่อสังคม ก็จะช่วยทำให้จิตใจใฝ่ดีเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

3) การเห็นความทุกข์ของผู้อื่น ความทุกข์ยากลำบากของเพื่อนมนุษย์ สามารถกระตุ้นเมตตากรุณาในใจเราให้เกิดพลังที่อยากทำความดีเพื่อช่วยให้ เขาพ้นทุกข์ได้ ดังนั้นกิจกรรมส่วนหนึ่งของพระสงฆ์จิตอาสาคือการออกไปสัมผัส กับผู้ทุกข์ยาก ตั้งแต่คนชรา คนป่วย คนพิการ ไปจนถึงผู้ประสบภัย นอกจากนี้ จะไปเพื่อให้ความช่วยเหลือแล้ว ยังมีโอกาสให้ได้รับฟังปัญหาของผู้ทุกข์ยาก

อันเป็นการเรียนรู้ให้เกิดสำนึกที่จะร่วมช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากสืบต่อไป

4) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำความดีเพื่อสังคม การได้รับรู้เรื่องราวของคนที่ทำความดี ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำความดี พระสงฆ์จิตอาสาจึงควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนนี้ให้มาก ใช้วิธีการสนทนาพูดคุยกับอาสาสมัครและภาคีเครือข่าย ทั้งในช่วงระหว่างการไปร่วมกิจกรรม และในเชิงการประเมินผลภายหลังการทำกิจกรรมเสร็จสิ้น เพื่อดึงพลังคุณธรรมของเหล่าอาสาสมัครออกมาเป็นกำลังเสริมให้ทุกคนมีจิตอาสาร่วมกันทำงานสืบไป

5) การมีเมตตาต่อผู้อื่น พระสงฆ์จิตอาสาเชื่อว่าการมีเมตตาต่อผู้อื่น นอกจากจะช่วยสร้างความรู้สึกที่เป็นกุศลในใจตนแล้ว ยังสามารถน้อมนำคุณธรรมออกมาจากใจของผู้นั้นได้ด้วย พระสงฆ์จิตอาสาจึงพยายามเจริญเมตตาควบคู่ไปกับการทำงาน โดยคาดหวังที่จะช่วยขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ทุกด้าน และเป็นแรงบันดาลใจในการเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยยึดถือแนวทาง “เมตตาธรรม คำจุนโลก”

กระบวนการสร้างจิตอาสาควรมุ่งเน้นที่การทำความดีเพื่อสังคม เป็นการร่วมกันทำความดีเพื่อที่จะบรรเทาทุกข์แก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ พระสงฆ์จิตอาสาควรจะมีสามารถในการจัดการความดีของปัจเจกบุคคลไปสู่การร่วมทำความดีเพื่อสังคม สถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจะเข้ามาช่วยเสริมสร้างจิตอาสาให้แก่พระสังฆาธิการและอาสาสมัครด้วยการเสริมการทำความดีเพื่อสังคม หรือการทำบุญเพื่อสังคม และช่วยกระตุ้นให้การทำความดีเพื่อสังคมค่อยๆ ขยายจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งและสู่สังคมโดยรวม โดยเน้นส่งเสริมคุณธรรมในการทำงานจิตอาสา ดังนี้

1) การเสริมสร้างคุณธรรมด้วยการทำงาน เป็นวิธีที่พระสงฆ์จิตอาสาให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นการเพิ่มพูนจิตสำนึกเสียสละ คุณธรรม และวิถีของการทำความดี ผ่านกระบวนการเรียนรู้การทำงานทีละขั้นทีละตอน ทั้งจากการทำงานและจากประสบการณ์จริง เช่น เยี่ยมเยือนสงเคราะห์คนชรา ผู้ป่วย

ระยะสุดท้าย ผู้ป่วยติดเตียง และช่วยเหลือผู้ประสพภัย งานเหล่านี้จะช่วยให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้การทำความดี การได้เห็นผู้ตกทุกข์ได้ยากยิ้มแย้มเมื่อได้รับการช่วยเหลือ ย่อมทำให้เกิดปีติสุขและส่งเสริมให้อยากทำความดีมากขึ้น

2) การเสริมสร้างคุณธรรมโดยอาศัยกัลยาณมิตร พระสงฆ์จิตอาสามีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกลุ่มกัลยาณมิตรขึ้นมา ทั้งการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างอาสาสมัครกับพระสงฆ์จิตอาสา การแลกเปลี่ยนกันถึงแรงบันดาลใจที่มาร่วมทำงานจิตอาสา ความประทับใจในการทำงาน และความสุขหรือทุกข์ของอาสาสมัครที่ทำงานด้วยกัน กระบวนการเหล่านี้จะมีผลในเชิงกระตุ้นให้ทุกคนสามารถเรียนรู้การทำความดีของกันและกัน และอาศัยความดีของคนในกลุ่มมาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงคุณธรรมในใจของแต่ละคนได้

3) การส่งเสริมคุณธรรมด้วยบทเรียนของผู้ทำความดี การส่งเสริมคุณธรรมของพระสงฆ์จิตอาสาและอาสาสมัครไม่ได้เน้นการเทศน์หรือการสอนธรรม แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านบทเรียนจากกิจกรรมการทำความดี การถอดบทเรียนกิจกรรมที่พึงประสงค์จะช่วยให้เหล่าอาสาสมัครได้เรียนรู้เพื่อเข้าใจถึงคุณธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองในอนาคต แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

4) การส่งเสริมคุณธรรมด้วยสื่อ การเสริมสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมอาจทำได้โดยใช้สื่อ ทั้งสื่อประเภทหนังสือ วิดีทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ ที่บอกเล่าเรื่องราวและบทเรียนที่เป็นแรงบันดาลใจในการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อการทำงานสาธารณสงเคราะห์ให้แก่พระสงฆ์และอาสาสมัคร เพื่อโน้มน้าวผู้ชมให้เสียสละและร่วมกันทำความดี การส่งเสริมคุณธรรมผ่านสื่อจะช่วยกระตุ้นความเป็นจิตอาสาได้อย่างกว้างขวางในทุกกลุ่มอายุ ทุกเพศ ทุกอาชีพ และทุกสถานภาพเศรษฐกิจสังคม

5.2 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธ

จากการสัมภาษณ์ พระสังฆาธิการได้เสนอแนะการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธในอนาคต โดยมี 3 ประเด็นหลัก คือ การจัดการความรู้ การสร้างเสริมอาสาสมัครจิตอาสา และการบูรณาการงานสาธารณสงเคราะห์ตามแนวทางพลัง “บวร” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยและการจัดการความรู้

การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธแม้ว่าจะไม่ใช่งานใหม่ของฝ่ายคณะสงฆ์ และมีสถานะเป็นบทบาทสำคัญด้านหนึ่งของพระสังฆาธิการตามระเบียบของมหาเถรสมาคม แต่มีพระสังฆาธิการจำนวนไม่น้อยที่ไม่ค่อยเข้าใจงานสาธารณสงเคราะห์ชัดเจนนัก ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในเชิงวิชาการผ่านงานวิจัยและการจัดการความรู้ย่อมมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งต่อคณะสงฆ์ ประชาชน และอาสาสมัครที่จะเข้ามาร่วมทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ดังนี้

(1) การศึกษาวิจัยและจัดการความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อสร้างองค์ความรู้สำหรับการทำงานของพระสงฆ์และภาคีเครือข่าย

(1.1) การศึกษาบทบาทของพุทธศาสนากับการส่งเสริมงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทย โดยมีเป้าหมายเชิงวิชาการเพื่อเข้าใจสถานการณ์ปัญหาและเงื่อนไขหรือกลไกการทำงานสาธารณสงเคราะห์ทั้งจากอดีตและปัจจุบัน ซึ่งอาจช่วยให้เห็นแนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธในอนาคต โดยเน้นแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่ว่า พุทธศาสนามีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมหนึ่งที่สำคัญต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมไทย

(1.2) การศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงการทำงานสาธารณสุข
สภาวะของคณะสงฆ์ไทยนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่การทำงานของ
ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หน่วยงาน องค์กร และภาคีเครือข่าย เพื่อนำเอาผลการ
วิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อการกำหนดแผนงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธทั้งใน
ระยะสั้นและระยะยาวต่อไป เพราะที่ผ่านมามีการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของ
คณะสงฆ์ไทยมีภาพที่ไม่ชัดเจนว่าควรจะเป็นการทำงานร่วมกันในเชิงบูรณาการ
ระหว่างคณะสงฆ์และภาคีเครือข่ายอย่างไร

(1.3) การศึกษาแนวทางการใช้หรือประยุกต์หลักธรรม เพื่อ
การทำงานจิตอาสาสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน
รวมถึงนักเรียนและนักศึกษา เพื่อสร้างสำนึกจิตอาสาในการทำงานอาสาสมัคร
ตลอดจนแนวคิดและแนวทางการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อเป็นการ
กระตุ้นและสร้างจิตอาสาให้กับเด็กและเยาวชน และเพื่อให้เติบโตเป็นคนดีและ
เป็นอาสาสมัครที่จะเข้าร่วมทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์

(2) รวบรวมและจัดระบบฐานข้อมูลอาสาสมัครสาธารณสุขสงเคราะห์
ของคณะสงฆ์และภาคีเครือข่าย ทั้งที่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนา
เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสอง
แห่ง และภาคประชาสังคม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์แนวทางการทำงานสาธารณสุข
สงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่มีความ
เหมาะสมต่อศักยภาพและความพร้อมต่อการทำงานร่วมกันของคณะสงฆ์และ
ภาคีเครือข่าย รวมถึงสอดคล้องกับเหตุปัจจัยของปัญหาและความต้องการ
ของประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน และให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงาน
จิตอาสาภายใต้การดูแลของสถาบันสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ เช่น การสร้าง
เสริมแรงจูงใจอาสาสมัคร การดูแลอาสาสมัคร การบริหารงานอาสาสมัคร
 เป็นต้น พร้อมทั้งใช้ฐานข้อมูลในการประสานหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง
พระสังฆาธิการและอาสาสมัครจากต่างพื้นที่และต่างภูมิภาค

(3) การถอดบทเรียน เพื่อค้นหาบุคคลต้นแบบการทำงานสาธารณสุข สงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อเชิดชูเกียรติ และนำมาเผยแพร่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม ซึ่งอาจทำเป็นหนังสือ แผ่นซีดี การเล่าเรื่องราวการทำงานดี และการมีจิตอาสา ในการปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้คณะสงฆ์และบุคคล ที่สนใจจะเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครได้เรียนรู้และทำความเข้าใจ เพราะเรื่องราวการทำงานที่น่าประทับใจจะช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการอาสาทำความดีร่วมกัน ต่อไป ในปัจจุบันทางฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมมีการยกย่อง และให้เกียรติแก่พระสงฆ์และบุคคลหรือองค์กรที่มีบทบาทโดดเด่นในการทำงาน ช่วยเหลือสังคม โดยให้รางวัล “เพชรงามการสาธารณสุขสงเคราะห์” มาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2560 แต่ที่ผ่านมากการได้รับรางวัลนี้ยังไม่ค่อยเป็นที่รับรู้ต่อคณะสงฆ์ มากนัก เพราะยังไม่ทราบรายละเอียดและเงื่อนไขการพิจารณา จึงควรจะมี มาตรการเสริมในการให้การยกย่องที่จะได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์ด้วยกัน ตัวอย่างเช่นการเปิดโอกาสให้ออกมาเผยแพร่การทำงานหรือสื่อสารต่อสังคม ผ่านเรื่องราวการทำงานดีที่ได้รับรางวัล

(4) จัดให้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบการทำงานและวิธีการ บริหารจัดการงานอาสาสมัครสาธารณสุขสงเคราะห์ ระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงาน ของรัฐหรือองค์กรอาสาสมัครต่างๆ เพื่อพัฒนางานอาสาสมัครร่วมกัน เช่น การศึกษาดูงาน การจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น การที่อาสาสมัครได้มีโอกาสไป ศึกษาดูงานสาธารณสุขสงเคราะห์หรือร่วมประชุมสัมมนาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง อาจเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับทั้งคณะสงฆ์ ประชาชน และ อาสาสมัครของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้เข้าใจและมาร่วมทำงานสาธารณสุข สงเคราะห์วิถีพุทธมากขึ้นในอนาคต

(5) การสื่อสารข้อมูลและความรู้สู่สังคม เพื่อสนับสนุนการทำงาน สาธารณสุขสงเคราะห์ และเพื่อสร้างความตระหนักและสำนึกจิตอาสาอย่าง ต่อเนื่อง โดยเครื่องมือที่มีคุณภาพมากในการสื่อสารคือวิทยุ โทรทัศน์ และ สื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้การจะสร้างสื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารควรจะต้องเริ่มต้น

ด้วยสื่อที่องค์กรสงฆ์มีอยู่ คือสถานีวิทยุโทรทัศน์โลกพระพุทธศาสนา เฉลิมพระเกียรติฯ หรือที่รู้จักกันในนาม WBTV และใช้เครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา ตลอดจนเว็บไซต์และเฟสบุ๊กของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์และภาคีเครือข่าย นอกจากนี้ยังอาจดำเนินการผ่านช่องทางอื่น ได้แก่ วารสาร หนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ สื่อเหล่านี้จะสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และคำแนะนำแก่อสาสมัครได้อย่างกว้างขวาง

การจัดการความรู้ที่จะสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในระยะสั้น เพื่อประโยชน์ต่อการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ คือการถอดบทเรียนการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการที่โดดเด่น ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยจำแนกตามหลักการและแนวทางการทำงานที่แตกต่างกัน ทั้งการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ เพื่อนำบทเรียนไปสื่อสารและสร้างเสริมบทบาทสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอนาคต และที่สำคัญมากคือบทเรียนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจะสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาสามารถนำหลักธรรมมาชี้แนะสังคมให้พ้นวิกฤตได้ ตัวอย่างเช่น พระครูพิทักษ์นันทคุณ จังหวัดน่าน ที่นำหลักธรรมไปกระตุ้นให้ชุมชนสำนึกรักและดูแลป่าชุมชน พระครูพิพิธประชานาถ จังหวัดสุรินทร์ ที่เคยใช้หลักธรรมไปกระตุ้นให้ประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2) ข้อเสนอแนะแนวทางสร้างจิตอาสาในงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

หากพิจารณาการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันของพระสังฆาธิการ พบว่าการขับเคลื่อนงานจะประสบความสำเร็จได้นั้น ทรัพยากรบุคคลคือองค์ประกอบสำคัญที่สุด ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส ซึ่งควรจะเชื่อมโยงกันภายใต้ความเป็นผู้มีจิตอาสา เพราะจะช่วยเสริมให้ร่วมกันทำงานสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างมั่นคง จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการพบว่า มีประเด็นที่เป็นเงื่อนไขในการทำงานสาธารณสงเคราะห์เชิงจิตอาสาร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และประชาชน ดังนี้

(1) การสร้างอาสาสมัครจิตอาสา ที่ผ่านมาพระสงฆ์และอาสาสมัครที่มาร่วมกันทำงานสาธารณสงเคราะห์นั้นส่วนมากเป็นการมีส่วนร่วมแบบชั่วคราวหรือตามวาระและโอกาส ไม่มีระบบสมาชิกและความต่อเนื่องของการทำงาน การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ควรจะสร้างเสริมความเป็นจิตอาสา พร้อมกับมีการจัดระบบการบริหารจัดการอาสาสมัครที่ชัดเจน โดยอาจเริ่มดำเนินการในกลุ่มผู้มีฐานะพอเลี้ยงตัวเองได้ หรือข้าราชการเกษียณที่อยากทำงานอาสาสมัคร อาจมีรูปแบบการลงทะเบียนโดยสมัครใจ ระบุความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ พร้อมทั้งจัดทำฐานข้อมูลและระบบการบริหารจัดการให้สามารถระดมอาสาสมัครได้ ทั้งในยามปกติและยามฉุกเฉิน ครอบคลุมในทุกพื้นที่และทุกภูมิภาค อีกทั้งอาจร่วมมือกับสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาเพื่อจัดทำเครือข่ายต้นแบบเพื่อพัฒนา “ต้นกล้าจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ” ตั้งแต่ระดับเยาวชนร่วมด้วย

(2) การประสานความร่วมมือกับอาสาสมัครจิตอาสา ควรจะเน้นการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ ไม่ทำงานโดยคาดหวังผลตอบแทนหรือตำแหน่ง และทำกิจกรรมที่มีความเหมาะสมต่อศักยภาพและความรู้ความสามารถของพระสังฆาตฺร โดยไม่จำเป็นต้องมุ่งทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ได้จำนวนมาก หรือช่วยเหลือคนจำนวนมาก แต่ควรมีการทำงานโดยเน้นให้การช่วยเหลือผู้ยากไร้ขาดแคลนให้ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง อาสาสมัครและเครือข่ายที่ร่วมกันทำงานจะมีความศรัทธาต่อพระสังฆาตฺรมากขึ้น รวมทั้งการทำงานจะดำเนินไปโดยไม่จำเป็นต้องรอมงบประมาณ แต่ใช้ศรัทธาเป็นรากฐานสำคัญในการทำงานจิตอาสาาร่วมกัน

(3) การขยายงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ให้ลุ่มสู่พระสังฆาธิการในระดับท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โดยมหาเถรสมาคมควรมอบอำนาจการตัดสินใจ ดำเนินนโยบายและมาตรการในการบริหารงานและจัดการงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ให้แก่พระสังฆาธิการในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบล เพื่อให้มีอำนาจการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมสาธารณ

สงเคราะห์อย่างอิสระ ไม่ควรรวมศูนย์การตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง งานจิตอาสา
สาธารณสงเคราะห์ควรบริหารจัดการโดยให้เจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลมี
ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน มิให้เกิดช่องว่าง
ระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน/ราชการ

(4) การสนับสนุนงานจิตอาสาอย่างเหมาะสม ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์
ของมหาเถรสมาคมควรให้ความรู้และคำแนะนำแก่พระสังฆาธิการในทุกระดับ
รวมทั้งช่วยเสริมความมั่นใจแก่พระสังฆาธิการในการร่วมวางแผนและดำเนิน
งานกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน มีวิสัยทัศน์
ที่สามารถปรับเข้ากับสถานการณ์ปัญหาได้ดี ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนและ
สนับสนุนการปฏิบัติงานที่เน้นการทำงานเชิงจิตอาสามากกว่าการสั่งการตาม
สายการบังคับบัญชา รวมถึงสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการได้รับข้อมูล
ข่าวสารที่เท่าเทียมกัน

(5) การพัฒนาอย่างเป็นระบบ ควรเริ่มจากการวิเคราะห์จุดอ่อน
จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของการทำงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ เพื่อ
จะสามารถนำไปกำหนดแผนยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น และ
สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และบริบทเชิงพื้นที่ โดย
เน้นเป้าหมายการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ มุ่งช่วยเหลือประชาชนด้วย
ความเป็นธรรม เสมอภาค โปร่งใส และตรวจสอบได้ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า
แนวทางการบริหารจัดการกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่ดีคือการทำงาน
แบบบูรณาการ เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และทุกภาคีเครือข่าย

(6) การสร้างแบบอย่างงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ กิจกรรม
สาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ที่ดำเนินการในปัจจุบันมีหลายกิจกรรมที่มี
ความเป็นไปได้จะใช้เป็นห้องเรียนช่วยสร้างเสริมความเป็นจิตอาสา คือ

(6.1) การบริหารผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ได้รับความนิยม คือการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยที่ลูกหลานสามารถนำพ่อแม่หรือปู่ย่า
ตายายไปฝากไว้ในตอนเช้าเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม แล้วตอนเย็นมารับกลับ โดยวัด

หรือหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครคอยดูแลผู้สูงอายุ ทั้งเรื่องอาหาร กิจกรรมกลุ่ม การออกกำลังกาย หรืองานอดิเรก เป็นต้น การบริหารผู้สูงอายุต้องการอาสาสมัครจิตอาสาสามารถร่วมกิจกรรม เพราะในสังคมไทยปัจจุบันความใส่ใจดูแลผู้สูงอายุกำลังมีปัญหามากขึ้น มีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพัง ไม่มีลูกหลานอุปถัมภ์เลี้ยงดู เพราะต้องใช้เวลาทำงานนอกบ้าน สังคมไทยควรเสริมสร้างให้มีอาสาสมัครมาช่วยงานบริหารผู้สูงอายุอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขภาวะที่ดีทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางปัญญา รวมถึงการเปลี่ยนความคิดที่มองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระของลูกหลานและสังคม เพราะผู้สูงอายุคือทุนทางสังคมที่ยังคงมีศักยภาพที่จะร่วมสร้างประโยชน์แก่สังคมได้

(6.2) การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายและผู้ป่วยติดเตียงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่งานสาธารณสุขสงเคราะห์ควรจะทำให้อาสาสมัครจิตอาสาที่ให้การดูแลผู้ป่วยเหล่านี้ด้วยหัวใจของความเป็นผู้มีเมตตากรุณา ในกรณีนี้สังคมไทยได้พยายามผลักดันให้เกิดอาสาสมัครจิตอาสากระจายไปในพื้นที่ต่างๆ ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) การดำเนินงานควรเป็นไปในเชิงบูรณาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยอาจมีแกนนำเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธาสูง รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น โครงการสันติภาวันของพระวิจิตร ธัมมชิตो วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ที่มีเป้าหมายต้องการจะให้การดูแลพระสงฆ์ที่อาพาธระยะสุดท้าย หรือกิจกรรมของกลุ่มพระอาสาชานาสนธรรมที่ร่วมกับโรงพยาบาลหลายแห่งจัดกิจกรรมให้กำลังใจและให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยด้วยธรรม

(6.3) การดูแลและช่วยเหลือผู้ยากไร้อย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะสิ้นสุดปัญหาและความต้องการของผู้นั้น การช่วยเหลือเริ่มตั้งแต่การพูดให้กำลังใจ มอบสิ่งของหรือเงินทอง จนถึงก่อสร้างหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่นำไปช่วยเหลือควรจะมีการตรวจสอบว่ามีความประณีต ไม่ใช่

ของเหลือทิ้งจากที่อื่น เช่น การมอบเสื้อผ้ารองเท้านี้ก็ควรจะมีสภาพที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ การมอบอาหารก็ควรจะมีโภชนาการเหมาะสมต่อการบริโภค ผู้ที่บริจาคควรจะมีกุศลจิตและความตั้งใจเป็นผู้ให้แก่ผู้ที่ต้องการโดยแท้จริง ความประณีตในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากเหล่านั้นจะก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างกัน จนผู้รับความช่วยเหลือสามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือแม้แต่กลับมาเป็นผู้บริจาคให้แก่ผู้ทุกข์ยากคนอื่น อีกประการหนึ่งที่ผู้ทุกข์ยากต้องการ คือการดูแลทางด้านจิตใจ มีคนคอยพูดคุยให้กำลังใจในการดำเนินชีวิต และเผชิญกับทุกข์และปัญหาได้สืบต่อไป

ดังนั้นการสร้างเสริมความเป็นผู้มีจิตอาสาของอาสาสมัครจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ควรจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการเรียนรู้ประสบการณ์ตรง โดยการพาไปเห็นทุกข์ของผู้อื่น เห็นความเจ็บป่วย เห็นความยากไร้ และเห็นความด้อยโอกาสของผู้คน ซึ่งประสบการณ์ตรงและภาพที่ปรากฏจะกระตุ้นให้เกิดสำนึกจิตอาสาขึ้น แล้วจึงเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิสุทธิคุณได้อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามสังคมไทยควรจะสร้างความเข้าใจถึงการเป็นผู้มีจิตอาสาว่าไม่ใช่จิตอาสาเชิงสัญลักษณ์ที่จะต้องมีการแสดง เป็นสำคัญเพราะจิตอาสาที่แท้จริงคือความมุ่งมั่นและเสียสละในการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หากอาสาสมัครมาร่วมทำงานจิตอาสาโดยละทิ้งตำแหน่งหรือสถานภาพใดๆ ออกไปได้ การทำงานจิตอาสาที่จะเข้มแข็ง ที่ผ่านมานงานอาสาสมัครจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์มักจะเป็นการสมัครใจเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หลังจากเสร็จกิจกรรมแล้วมักจะยุติไป ไม่มีความต่อเนื่องในงานอาสาสมัคร ซึ่งต่างจากงานอาสาสมัครของมูลนิธิหรือองค์กร ที่มักจะมีอย่างต่อเนื่องในการทำงาน และมักจะมีการจัดอบรมหรือฝึกฝนการทำงานของอาสาสมัคร เพื่อให้เรียนรู้แนวคิด แนวทางการทำงาน เป้าหมาย และอุดมการณ์ของมูลนิธิหรือองค์กรนั้น

3) ข้อเสนอแนะการบูรณาการภาคีเครือข่าย

หน่วยงานทางการที่ดูแลงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธโดยตรง คือ ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โดยมีหน่วยงานราชการอื่นที่เข้ามาร่วมทำงานหรือให้การสนับสนุนในโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมพัฒนาสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย รูปแบบการทำงานร่วมกันนั้นไม่มีองค์กรกลางที่คอยประสานการทำงาน โดยมากเป็นการทำงานร่วมกันในเชิงภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และงานบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในอนาคตการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธควรเป็นการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับระบบราชการตามแนวทางพลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) ดังนี้

(1) การรณรงค์กิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธผ่านบูรณาการระหว่างคณะสงฆ์ ประชาชน และอาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ โดยการทำงานเชิงจิตอาสาที่มีเป้าหมายการพัฒนาสังคมและการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ยากไร้ เช่น การรณรงค์เรื่องสังคมอยู่เย็นเป็นสุข การผลักดันกิจกรรมการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือการส่งเสริมชุมชนคุณธรรม เป็นต้น กิจกรรมรณรงค์เหล่านี้พระสังฆคหวัตรไม่สามารถดำเนินการเพียงลำพังได้ แต่จะต้องประสานงานหรือร่วมทำงานกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดบูรณาการเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

(2) การจัดกิจกรรมหรือโครงการที่สร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร โดยเชื่อมโยงกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์และการพัฒนาสังคมในแนวทางต่างๆ เช่น การทำงานสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส และการทำงานบรรเทาสาธารณภัยในพื้นที่ประสบภัย การจัดอบรมหรือดูแล

ผู้สูงอายุ เป็นต้น การจัดกิจกรรมเหล่านี้ดำเนินการโดยมุ่งเน้นเป้าหมายหนึ่ง คือการเสริมสร้างจิตอาสาและการเรียนรู้การทำความดีเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์อย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งควรจะประสานงานกับหลายภาคส่วนเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

(3) การส่งเสริมเรื่องการยอมรับและยกย่องหน่วยงานราชการและองค์กรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ที่เข้ามาร่วมหรือเสริมการทำงานสาธารณสงเคราะห์ เช่น การจัดให้รางวัลแก่อาสาสมัครและองค์กรอาสาสมัครที่มีผลงานดีเด่นในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ร่วมกับคณะสงฆ์ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขให้เกิดการประสานการทำงานที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งในเชิงการพัฒนาศักยภาพหรือเสริมจุดอ่อนหรืออุปสรรคในการทำงานของแต่ละฝ่าย โดยเป็นการประสานงานและร่วมกันทำงานเชิงบูรณาการ

(4) การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดระบบบริหารจัดการงานอาสาสมัครร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยจัดให้มีการศึกษาและอบรมเกี่ยวกับการบริหารงานอาสาสมัคร เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการ แนวคิด และรูปแบบการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธ การทำงานด้านสังคหุระและพระพุทธานุสาเพื่อสังคม รวมถึงการไปเรียนรู้ดูงานสาธารณสงเคราะห์ในพื้นที่อื่นๆ พร้อมทั้งมีการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้แนวทางการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคีเครือข่ายอย่างประสานสอดคล้องกัน

(5) การจัดทำหลักสูตรการอบรมร่วมระหว่างภาคีเครือข่าย เพื่อพัฒนาศักยภาพให้พระสงฆ์และอาสาสมัครเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ อุดมการณ์ คุณธรรม และการมีจิตอาสาในการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ และพัฒนาสังคมในแนวทางเดียวกัน รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดระบบฐานข้อมูลการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ทั้งฐานข้อมูลกลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานสาธารณสงเคราะห์ หน่วยงานและองค์กรของภาคราชการ และองค์กร

อาสาสมัคร เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาสนับสนุนการทำงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งงานสังคมสงเคราะห์ในยามปกติ งานบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน และงานพัฒนาสังคม

(6) สนับสนุนระบบบูรณาการภาคีเครือข่ายการทำงานอาสาสมัคร เพื่อมุ่งประสานความร่วมมือและเสริมพลังการทำงานขององค์กรที่ทำงานคล้ายคลึงกัน เนื่องจากองค์กรภาคีเครือข่ายอาสาสมัครในระดับท้องถิ่นส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก หากทำโดยลำพังอาจไม่เห็นผลกระทบต่อสังคมที่มากพอ คณะสงฆ์ควรจะมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กร/มูลนิธิ/เครือข่ายทางพุทธศาสนา เอกชน ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เครือข่ายอาสาสมัครจะมีส่วนอย่างสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาระบบอาสาสมัครให้ตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ไขปัญหาของคนไทย โดยเฉพาะผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ผู้ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ประสบสาธารณภัย

(7) การจัดระบบภาคีเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ในระดับท้องถิ่น และในระดับจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในระดับท้องถิ่นนั้น หากมีการบริหารจัดการงานอาสาสมัครชุมชนอย่างลงตัวในทุกท้องถิ่น จะก่อให้เกิดความเข้มแข็ง ความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างรวดเร็วในยามที่เกิดปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนหรือเกิดอุบัติเหตุ รวมถึงช่วยให้พระสงฆ์ในชุมชนและท้องถิ่นมีความตระหนักในความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์บนพื้นฐานการเป็นจิตอาสา มากกว่าเป็นการทำงานตามหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

ดังนั้นการสร้างเสริมความเป็น
ผู้มีจิตอาสาของอาสาสมัครจึงเป็น
กระบวนการสำคัญที่ควรจะต้อง
ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจาก
การเรียนรู้ประสบการณ์ตรง โดยการ
พาไปเห็นทุกข์ของผู้อื่น เห็นความเจ็บ
ป่วย เห็นความยากไร้ และเห็นความ
ด้อยโอกาสของผู้คน ซึ่งประสบการณ์
ตรงและภาพที่ปรากฏจะกระตุ้นให้
เกิดสำนึกจิตอาสาขึ้น แล้วจึงเสริม
ศักยภาพและความเข้มแข็งผ่าน
กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อ
นำไปสู่การขับเคลื่อนงานสาธารณ
สงเคราะห์วิถีพุทธได้อย่างจริงจัง

บทที่ 6

**งานจิตอาสาเพื่อ
สาธารณสงเคราะห์
วิถีพุทธ**

การจะสะท้อนภาพให้เห็นว่าวัดและพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยในปัจจุบัน พระสงฆ์จะต้องสามารถดำรงบทบาทสังฆคหุระ สามารถช่วยสนับสนุนการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนให้เป็นไปตามครรลองของพุทธศาสนาได้ และสามารถร่วมแสดงบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธได้อย่างเหมาะสมกับเหตุปัจจัยของปัญหา ทั้งนี้ในปัจจุบันบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญต่อการเสริมให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เพราะประชาชนประสบปัญหาและมีความทุกข์ที่หลากหลายรูปแบบจากกระแสบริโภคนิยมและทุนนิยม หากพระสงฆ์ไม่ช่วยเหลือเพื่อการแก้ไขปัญหาทุกข์ของประชาชน พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข และไม่สามารถศึกษาปฏิบัติธรรมได้อย่างไร้กังวล บทบาทสาธารณสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ก็คือการช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนให้มีชีวิตที่หลุดพ้นจากปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อนทั้งหลายจากเหตุปัจจัยทางสังคม และในอนาคตงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธควรจะเป็นไปในแนวทางเพื่อขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ “สังคมแห่งการแบ่งปัน” (พระครูวิบูลปริยัติกิจ, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562) ทั้งพระสงฆ์และประชาชนควรจะอยู่ร่วมกันในลักษณะเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม ผ่าน

แนวร่วมจิตอาสาของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม ให้เป็นไปตามพันธกิจของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม

เพื่อสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ มหาเถรสมาคมควรพยายามสร้างเสริมให้พระสังฆาธิการในทุกระดับ ได้มีความเข้าใจในเป้าหมายของบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่จะสามารถตอบสนองทั้งแผนการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์และแผนการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โดยไม่ใช้วิถีของการทำบุญแบบอามิสบูชามาเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ เพราะการยึดติดกับอามิสบูชาไม่ใช่วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมของพุทธศาสนิกชน อันจะนำไปสู่ความลุ่มหลงมกมายในวิถีปฏิบัติแบบพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์ ที่เป็นแนวทางอกุศลจิตมากกว่ากุศลจิต ซึ่งในท่อนี้ขอยกพระโอวาทวันมาฆบูชาของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม) ที่ได้ประทานแก่พุทธศาสนิกชนเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2531 ว่า “...การปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาของพวกเราทั้งหลาย ส่วนมากยังอยู่ในขั้นอามิสบูชา การปฏิบัติตามพิธีกรรมที่นิยมกันเป็นส่วนมาก เพื่อหวังผลทางความยกย่องสรรเสริญ ให้เป็นที่กล่าวขวัญถึงว่าเป็นคนดีมีศีลธรรมทุกวงการ เพิ่มความไม่ถูกต้องฝ่ายบาปอกุศลภายในจิตใจให้เพิ่มมากขึ้น แทนที่จะเป็นการละบาปบำเพ็ญบุญ กลับจะเป็นการเพิ่มบาปแก่จิตใจให้เพิ่มมากขึ้นเสียอีก การปฏิบัติบำเพ็ญบุญควรทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยความสุจริต ไม่ควรทำบุญด้วยอำนาจของกิเลสมีหวังผลเป็นต้น จึงจะเป็นบุญกุศล เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์สะอาดหมดจด เป็นความสุขจำเริญ โดยแท้จริง” (แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 76 ตอนที่ 3, 2531: 3) การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้อามิสบูชาเป็นเครื่องมือ แต่ใช้คุณธรรม การทำความดี และความเป็นผู้มีจิตอาสา เป็นฐานสำคัญในการทำงานร่วมกันทั้งในฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส

หนังสือเล่มนี้ศึกษาการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ จากการวิจัย เอกสารและการวิจัยภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการจำนวน 87 รูป ในพื้นที่ 42 จังหวัด เพื่อศึกษาการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในอดีตและปัจจุบันให้ชัดเจน พบว่าแม้จะเป็นบทบาทสำคัญด้านหนึ่งใน 6 บทบาทที่กำหนดไว้ในระเบียบของมหาเถรสมาคม แต่พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับการทำกิจกรรมในบทบาทสาธารณสุขสงเคราะห์ สำหรับพระสังฆาธิการที่ทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น หากพิจารณาเปรียบเทียบกระบวนการทำงานระหว่างการทำงานตามสายการบังคับบัญชากับการทำงานเชิงจิตอาสา พบว่ากิจกรรมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ส่วนมากดำเนินการในเชิงจิตอาสา และมีลักษณะการทำงานในเชิงปัจเจกบุคคล โดยมีกลุ่มผู้สนับสนุนเป็นอาสาสมัครจิตอาสาที่เป็นพระสงฆ์ภายในวัด (กลุ่มลูกศิษย์) และญาติโยมใกล้ชิดที่มีความศรัทธาต่อพระสังฆคหวัตร จึงเป็นการรวมกลุ่มทำงานกลุ่มเล็กๆ หรือเป็นเครือข่ายหลวมๆ และไม่มีการจัดตั้งเครือข่ายอย่างเป็นทางการ มีพระสังฆคหวัตรเพียงบางส่วนที่มีความชัดเจนในการรวมกลุ่มกันทำงานอย่างเป็นทางการ โดยใช้เงื่อนไขการทำงานตามสายการบังคับบัญชาเป็นกลไกการประสานความร่วมมือของพระสังฆาธิการ ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งกองทุนสังฆประชาชนุเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค 13 ในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด (พระครูวิบูลปริยัติกิจ, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562) ผลการศึกษาในหนังสือนี้คาดหวังว่าจะช่วยให้เข้าใจอย่างชัดเจนขึ้นถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธที่ควรจะเป็นการแสดงบทบาทตามแนวคิดสังคหุระและพุทธศาสนาเพื่อสังคม

งานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธอาจจำแนกตามกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานได้เป็น 2 ลักษณะคือ การทำงานตามสายบังคับบัญชาและการทำงานที่เป็นจิตอาสา ซึ่งมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ดังนี้

- 1) การทำงานตามสายบังคับบัญชามีความเป็นทางการ สามารถจัดระบบการทำงานได้ชัดเจน สามารถควบคุมการทำงานตามนโยบายของมหาเถร

สมาคมได้ สามารถขยายการทำงานได้อย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับในหมู่ พระสังฆาธิการ แต่อาจจะขาดความยั่งยืน เพราะเมื่อเปลี่ยนตัวผู้บริหารองค์กร ปกครองคณะสงฆ์ ในระดับท้องถิ่น โครงการหรือกิจกรรมนั้นอาจจะถูกยกเลิก ไป หรือผู้บริหารรูปใหม่อาจจะเปลี่ยนแนวทางการทำงานไปตามความชอบหรือ ความถนัดของท่าน โครงการหรือกิจกรรมที่เคยดำเนินการได้ประสบความสำเร็จ ก็อาจจะจบลง ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ โครงการตามสายบังคับบัญชาหลาย โครงการเมื่อสั่งการหรือขอความร่วมมือจากส่วนกลาง หากพระสังฆาธิการผู้รับ นโยบายไม่เห็นด้วย กิจกรรมเหล่านั้นก็จะไม่สามารถขับเคลื่อนได้ เพราะไม่มี งบประมาณสนับสนุน หากพระสังฆาธิการจะดำเนินงานก็ต้องคิดหาวิธีการ ทำงานและงบประมาณมาปฏิบัติเอง ซึ่งก็มักจะเป็นไปในแนวทางการขอรับ บริจาคจากประชาชนผู้มีจิตศรัทธา ดังนั้นเมื่อโครงการหรือกิจกรรมเกิดอุปสรรค ในการดำเนินงานก็จะต้องยุติไป จึงไม่เกิดความยั่งยืนในกระบวนการทำงาน

2) การทำงานเชิงจิตอาสา เป็นแนวทางการทำโครงการหรือกิจกรรมที่ เกิดขึ้นจากความสนใจของพระสังฆาธิการแต่ละรูปในเชิงปัจเจกบุคคล ซึ่งจะมี ข้อดีคือพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจะทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือเพื่อแก้ไขปัญหา หรือเพื่อลดทอนทุกข์ของประชาชน ตามกำลังความสามารถของท่าน และมักจะมีลักษณะการทำงานแบบค่อยเป็นค่อยไปตาม ศักยภาพของท่านและกลุ่มผู้สนับสนุน การทำงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ จึงมีแนวโน้มที่จะยั่งยืนมากกว่าการทำงานตามสายบังคับบัญชา แต่ด้วยเป็นการ ทำงานในเชิงปัจเจกบุคคลและไม่มีความเป็นทางการ ทำให้การประสานเสริม การทำงานสาธารณสงเคราะห์อาจจะยากต่อการบูรณาการร่วมกับหน่วยงาน ราชการหรือองค์กรอื่นที่มีความเป็นทางการ ดังนั้นแนวทางในการบริหารจัดการ งานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ จึงควรมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบจากการ วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของการทำงานจิตอาสาสาธารณ สงเคราะห์ที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถปรับปรุงแนวทางการทำงานได้ตรงประเด็น และสอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และบริบทเชิงพื้นที่

โดยเน้นเป้าหมายการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ มุ่งช่วยเหลือประชาชน ด้วยความเป็นธรรม เสมอภาค โปร่งใส และตรวจสอบได้

การศึกษานี้ยังพบประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งเพื่อการขับเคลื่อน กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธในอนาคต คือการจัดตั้ง “สถาบันสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ” ให้เป็นสำนักงานหรือองค์กรเพื่อการบริหารจัดการของฝ่าย สาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม เพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ ให้ครอบคลุมทั้ง 4 หลักการ คือการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ โดยเน้นการทำงานสาธารณสงเคราะห์ควบคู่กันไป ทั้งเชิงจิตอาสาและตาม คำสั่งการหรือสายการบังคับบัญชา ซึ่งพระสังฆาธิการส่วนมากมีความเห็น ว่าควรจะสนับสนุนการสร้างจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ในหมู่พระสงฆ์และ ภาติเครือข่าย ดังนี้

(1) การสร้างงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธให้มั่นคงควรเติบโตแบบ ค่อยเป็นค่อยไป เพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยต่อยอดจากฐานจิตอาสาของพระสงฆ์ มีการบริหารจัดการที่ดี มีการวางแผนที่ดี ไม่สร้างระบบที่ปิดตัวเองหรืออิสระ มากเกินไป ควรสร้างวิธีการทำงานร่วมกันที่เรียบง่าย แต่มีอุดมการณ์ชัดเจน เช่น การแยกเงินบริจาคออกจากเงินค่าใช้จ่ายการบริหารจัดการวัดอย่างชัดเจน เป็นต้น การจะสร้างจิตอาสาเช่นนี้ต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้และฝึกฝน จากการปฏิบัติจริงให้แก่คณะสงฆ์และอาสาสมัครอย่างเข้มข้น

(2) การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการบริหารจัดการระบบอาสาสมัคร ที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ในระยะเริ่มต้นของการ ทำกิจกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นโครงการใหญ่และใช้คนมาก อาจเป็นกิจกรรม เล็กๆ แต่ควรเป็นกิจกรรมที่จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่คณะสงฆ์และ อาสาสมัคร ให้อุทิศหรือสละสัจได้ถึงการงานที่เน้นการทำหน้าที่เพื่อสังคม ไม่ใช่การทำงานตามหน้าที่หรือความรับผิดชอบ และเป็นกิจกรรมที่สามารถ พัฒนาคุณธรรมของผู้เข้าร่วมได้อย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการมีกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันของคณะสงฆ์และอาสาสมัคร อันเป็นกระบวนการที่จำเป็นสำหรับ งานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์

(3) ควรส่งเสริมหลักการทำงานพุทธศาสนาเพื่อสังคม โดยเน้นการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ตลอดจนมีระบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้การทำความดีเพื่อสังคมและการทำบุญเพื่อสังคม เน้นการปฏิบัติโดยให้พระสงฆ์เริ่มฝึกตนเองเป็นผู้ให้มากกว่าจะรอรับการสนับสนุนจากประชาชนอยู่ในวัด เมื่อพระสงฆ์เริ่มที่ตนเองแล้วจะสามารถขยายผลไปยังคนรอบข้างได้ต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการทว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความดีในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้คนรอบข้างได้เรียนรู้และร่วมทำความดีเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การทำงานที่อยู่บนพื้นฐานของการมีจิตอาสาและคิดเสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน

(4) กระบวนการสร้างพระสงฆ์จิตอาสาควรเน้นการพัฒนาศักยภาพและอุดมการณ์ให้เป็นผู้ที่พร้อมจะเสียสละและทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยหัวใจของความเมตตากรุณา การสร้างจิตอาสาช่วยเหลือสังคมอาจเริ่มด้วยการให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และอาสาสมัคร เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่หวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การยอมรับจากคณะสงฆ์ การนำผลงานไปอ้างอิงเพื่อขอตำแหน่งหรือสมณศักดิ์ เป็นต้น ความเป็นผู้มีจิตอาสาต้องเรียนรู้ถึงความเป็นผู้ให้มากกว่าจะเป็นผู้รับ เพื่อให้มีสำนึกของจิตอาสาและการทำงานดีเพื่อสังคมที่แท้จริง

พระสงฆ์จิตอาสาส่วนมากมองการทำงานสาธารณสงเคราะห์ว่าควรมีระบบการทำงานที่มีความโปร่งใสในเรื่องการใช้จ่ายเงิน เงินบริจาคจะต้องถูกนำไปใช้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการรับบริจาค อย่าให้เกิดความกังวลใจว่างบประมาณสนับสนุนหรือเงินบริจาคถูกใช้จ่ายขาดธรรมาภิบาล โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานสาธารณสงเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการรับบริจาค พระสงฆ์ควรใช้จุดแข็งของความเป็นบรรพชิต คือการได้รับศรัทธาจากญาติโยม เพื่อประสานหรือบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคีเครือข่ายในลักษณะอื่นๆ เพื่อสนับสนุนงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมไทย 3 ประการ คือ

1) คาดหวังให้วัดเป็นศูนย์กลางในการร่วมมือกันจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมบนพื้นฐานการสร้างเสริมให้ประชาชนและพระสงฆ์มีจิตอาสา ร่วมกันช่วยเหลือสังคม สร้างความสามัคคี และมีความคิดริเริ่มที่จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำทางปัญญาและทางจิตวิญญาณ ช่วยสร้างจิตสำนึกการทำงานเพื่อส่วนรวมให้แก่ประชาชนไม่ทำงานเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มพวก โดยยึดถือพุทธธรรมเป็นวิถีปฏิบัติร่วมกัน

2) คาดหวังผลเชิงสาธารณสงเคราะห์ที่ยั่งยืน เพื่อช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง มุ่งให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองให้มากที่สุด ตั้งแต่ความคิดริเริ่ม การวางแผน ดำเนินการ และติดตามประเมินผล โดยคณะสงฆ์และราชการให้ความช่วยเหลือตามเงื่อนไขที่จำเป็น บนพื้นฐานบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนอย่างใกล้ชิด ทำงานอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3) คาดหวังการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และประชาชนในการทำงานบนพื้นฐานพลังบวร การมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน/ชุมชน วัด และโรงเรียน/ราชการ ในบทบาทการร่วมผลักดันกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ในชุมชน เป็นรูปแบบของความพยายามฟื้นฟูบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ และฟื้นฟูความสำคัญของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนดังเช่นที่เคยเป็นมา เพราะการทำงานเชิงจิตอาสาควรจะเป็นการรวมพลังของทุกภาคส่วนในชุมชนและสังคม จึงจะส่งผลต่อสาธารณประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

งานจิตอาสาเพื่อสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ จึงไม่ใช่คิดจะทำเมื่อไรก็ทำได้ และไม่ใช่เป็นการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือเป็นการทำงานไปตามสถานการณ์แบบไฟไหม้ฟาง เมื่อสถานการณ์คลี่คลายแล้วก็จบสิ้นการทำงานร่วมกัน การทำงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ควรจะมีต่อเนื่องและยั่งยืน เพราะปัญหาของประชาชนและสังคมไม่ได้หยุดนิ่งหรือจบสิ้นไป

แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ดังนั้นสถาบันพระพุทธศาสนา ต้องคำนึงถึงบทบาทและวัตรปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ตลอดจนสถานการณ์สังคม เพื่อพัฒนาให้องค์กรสามารถพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงตนเองเข้ากับบริบทของสังคมที่มีพลวัตไปตามยุคสมัยได้

พระสงฆ์จิตอาสาส่วนมากมองการทำงานสาธารณสงเคราะห์ว่า ควรมีระบบการทำงานที่มีความโปร่งใสในเรื่องการใช้จ่ายเงิน เงินบริจาคจะต้องถูกนำไปใช้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการรับบริจาค อย่าให้เกิดความกังวลใจว่างบประมาณสนับสนุนหรือเงินบริจาคถูกใช้จ่ายขาดธรรมาภิบาล โดยไม่ส่งผลต่อการทำงานสาธารณสงเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการรับบริจาค

บทที่ 7

**ธรรมสรรค์สร้าง
สู่แนวทางปฏิบัติ
เพื่อสังคม**

ดังกักกล่าวไว้ในชื่อก่อนหน้านี้ ในขณะที่พุทธศาสนาเถรวาทยึดแนวปฏิบัติเพื่อบรรลुพระอรหันต์ และพุทธศาสนามหายานยึดแนวปฏิบัติตามแบบพระโพธิสัตว์คือดำเนินทางเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกก่อน แต่ก็ไม่ได้ทิ้งความตั้งมั่นเพื่อบรรลुโพธิญาณ ฐานแห่งจิตที่สำคัญในเรื่องนี้คือจิตที่มีเมตตากรุณาหรือจิตที่คิดและปรารถนาดี จิตที่เอ็นดูสงสารสัตว์อื่น ความคิดหรือจิตที่เป็นฝ่ายดีนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นกุศลจิต และเมื่อมีความมุ่งมาดปรารถนาจะทำเพื่อคนอื่น สัตว์อื่นก็เรียกว่า กุศลฉันทะ คือเพียรพยายามทำสร้างกุศลหรือความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ส่วนที่ทำดีแล้วก็รักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญไปพร้อมกันนั้นก็เพียรพยายามป้องกันมิให้สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นมาบั่นทอนจิตใจ หรือเมื่อสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นก็ตั้งใจสละละทิ้งเสีย

การที่พระสงฆ์ได้ทำงานในรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชน ชุมชน สังคม ย่อมเป็นผลมาจากจิตที่ตรงงามดีงามเป็นหลัก พระพุทธศาสนา ซึ่งในที่นี่อาจยกชุดคุณธรรมสำคัญเพียง 2 หลักมาเพื่อพิจารณาได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ที่เป็นส่วนคุณธรรมด้านใน หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นคุณธรรมภาคปฏิบัติหรือการแสดงออก แล้วกลายเป็นหน้าที่ด้านการให้การสงเคราะห์ หรือเป็นวัตรสำหรับปฏิบัติของพระสงฆ์

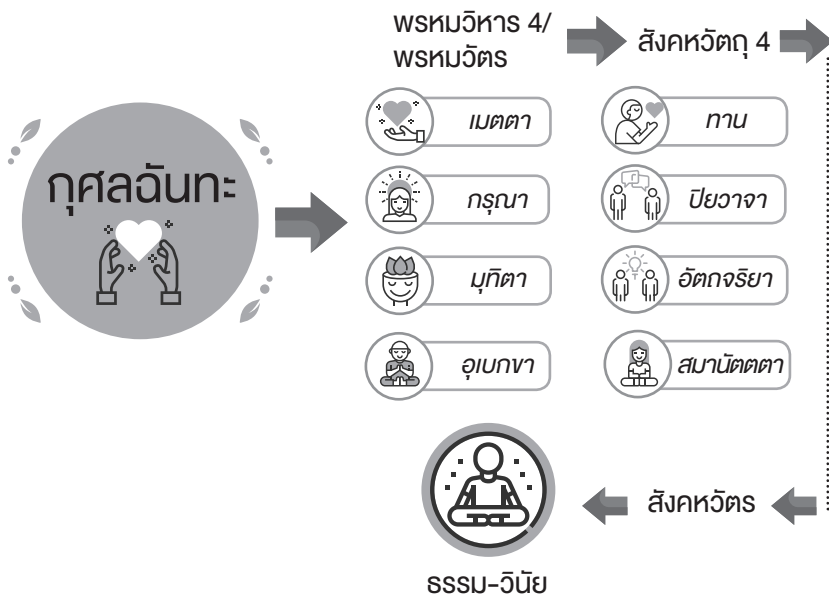
ในหลักพรหมวิหาร 4 นั้น คุณธรรมคือความเมตตา ซึ่งเป็นข้อแรก หมายถึงการมีน้ำใจที่ใฝ่ประโยชน์สุขแก่คน คุณธรรมข้อที่สองคือกรุณา หมายถึงการรับรู้ความทุกข์ที่คนอื่นประสบอยู่และต้องการดับทุกข์เดือดร้อน ให้ คุณธรรมสองข้อแรกนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงสภาพจิตที่ติงามตงาม สวยงาม ส่วนพรหมวิหารข้อว่าด้วยมูทิตา ก็คือจิตที่ต้องการและแสดงออกเมื่อผู้อื่นมีความสุข ความสำเร็จในชีวิต และอุเบกขา ก็คือสภาพจิตที่ปรารถนาและอยากเห็นคนอื่นตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี ความถูกต้อง กล่าวโดยรวม พรหมวิหาร เป็นคุณธรรมหนุนให้เกิดความนึกคิดที่ชอบ (สัมมาสังกัปป) ความคิดเสียสละ ความคิดที่ไม่มีความละโลก ความคิดไม่เบียดเบียน และตั้งใจทำให้เกิดสิ่งที่ดีๆ (ฉันทะ) คือเต็มใจที่จะสละ ยินดีที่จะให้ มีจิตใจพร้อมสละออก (จาคเจตนา) จึงเกิดเป็นการกระทำที่เป็นไปเพื่อการสงเคราะห์ และเมื่อสภาพจิตเต็มอิมด้วยเมตตากรุณาแล้ว จึงแปรสภาพเป็นการกระทำในรูปแบบต่างๆ คือแปรเป็นการให้ (ทาน) แปรเป็นการพูดการแนะนำ (ปิยวาจา) การบำเพ็ญประโยชน์ (อตถจริยา) และการนำตัวเองเข้าไปประสานสมานกับชุมชนสังคมเพื่อก่อประโยชน์สุข (สมานัตตตา)

จุดตั้งต้นของพรหมวิหาร 4 คือความคิดอยากจะทำให้เกิดความต้องการที่จะทำให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ประสบทุกข์ภัยได้ประสบประโยชน์สุข พรหมวิหาร จึงเป็นฐานมั่นที่สำคัญในจิตใจของบุคคลที่ประเสริฐ

บุคคลที่พร้อมจะหยิบยื่นช่วยเหลือสัตว์ผู้ประสบทุกข์ยาก เรียกว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ เพราะเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติประดุจพระพรหมหรือผู้ประเสริฐ หมายถึงมีพรหมวิหารเป็นเครื่องนำทางชีวิต และมีได้แสดงความสามารถไว้ แต่ภายในจิตใจเท่านั้น ยังได้ลงมือดำเนินการ ปฏิบัติการในรูปของสังคหัตถุ มีทาน เป็นต้น จึงอาจเรียกว่าจากคุณธรรมแบบ “พรหมวิหาร” สู่การปฏิบัติที่เรียกว่า “สังคหัตถุ” และมีได้ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากหลักพระธรรมหรือพระวินัย การให้การสงเคราะห์ที่ไม่ได้ผิดไปจากหลักพระธรรมวินัยนี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “สังคหัตถุ” หรือการปฏิบัติหน้าที่สงเคราะห์ที่ตั้งอยู่บน

พื้นฐานแห่งพระธรรมวินัยนั่นเอง

พรหมวิหารที่เป็นคุณธรรมหนุนนำในจิตใจของพระสงฆ์นักสงเคราะห์ อาจเรียกว่าเป็น “พรหมวัตร” คือเป็นหน้าที่พึงปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติลงมือ กระทำตามแนวทางของสังคหวัตถุ 4 ก็เรียกว่าเป็น “สังคหวัตถุ” และหน้าที่พึงปฏิบัติด้านการสงเคราะห์ที่ตั้งอยู่บนหลักการคือธรรมและวินัย ก็สามารถเรียก ได้ว่าเป็น “สังคหวัตร” ได้ในที่สุด อาจพิจารณาจากแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงหลักฉันท์จุดตั้งต้นของคุณธรรม

ที่มา : ปรับปรุงจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2562: 32)

จากแผนภาพที่แสดงไว้ คุณธรรมหรือธรรมะจึงเป็นเครื่องนำทาง
สร้างสรรค์ไปสู่การปฏิบัติเพื่อสังคมได้อย่างเหมาะสมงดงาม โดยคุณธรรมที่
ผลักดันหนุนนำให้เกิดการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นคือกุศลฉันทะ ปรรารถนา
หรือต้องการทำในสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการทำให้ดีนั้นมีอยู่ในจิตที่มีเมตตา มีกรุณา
มีมุทิตา และมีอุเบกขา ดังกล่าวแล้ว สภาพจิตเช่นนี้เป็นสภาพจิตที่สูงส่ง เป็น
สภาพจิตที่มีอยู่ในบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงคือเป็นผู้ใหญ่คือมีพรหมวิหาร
ธรรม คนที่จะเป็นผู้นำ เป็นผู้ควรแก่การนับถือจะสังเกตได้จากการมีคุณธรรม
ทั้ง 4 นั้น เช่น มีอยู่ในบิดา-มารดา มีอยู่ในพระราชามหากษัตริย์ บุคคลที่ได้
ชื่อว่าเป็นพ่อแม่ ย่อมดูแลช่วยเหลือลูกๆ ไม่ว่าในยามทุกข์หรือสุข เช่นเดียวกัน
กับพระมหากษัตริย์ที่จะต้องปกป้องคุ้มครองอาณาประชาราษฎร์ รับรู้ถึงทุกข์
ยากของไพร่ฟ้าประชาชน พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนก็ย่อม
รู้สึกถึงความสุข-ทุกข์ของประชาชนด้วยและให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์แบบ
พ่อแม่ดูแลลูกด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์เช่นเดียวกัน

បរណាបុករូប

เอกสารภาษาไทย

- โครงการพระธรรมจาริก. (2538), *30 ปี พระธรรมจาริก*. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2545), “พุทธศาสนากับสังคมไทย : ข้อพิจารณาว่าด้วยการปฏิรูปพระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน” *รวมบทความและรายงานพิเศษ ศาสนาและปรัชญา*. นครปฐม: ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 54-100.
- ดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ์. (2547), “พระธรรมทูตเฉพาะกิจ บุคไต้ปลอดขวัญ” *ภิกษุสามเณร มติชน*. ปีที่ 27 ฉบับที่ 9575. 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2547. หน้า 33.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). “อนาคตขององค์กรสงฆ์” ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ. *มองอนาคต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, หน้า 114-151.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2542). *การเมืองไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน
- บุหลง ศรีกนก. (2558), “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส / พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ” *ฐานข้อมูลนามานุกรมวรรณคดีไทย*. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก http://www.sac.or.th/databases/thailitdir/cre_det.php?cr_id=152 สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2562.
- ประเวศ วะสี. (2530), *พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะรักษาได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประเวศ วะสี. (2542), *ธรรมิกสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2539ก), *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2539ข), *สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสสายศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในศาสนาประจำชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2542), *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- พระไพศาล วิสาโล. (2544), “โลก” กับ “ธรรม” แยกจากกันไม่ได้ ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <https://www.visalo.org/article/matchon254409.htm> เข้าถึงเมื่อ 10 มิถุนายน 2562.
- พระไพศาล วิสาโล. (2545), *สังฆะเพื่อสังคม*. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <http://www.budnet.info/budVision/budV49.php> เข้าถึงเมื่อ 10 มิถุนายน 2562.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546), *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตรี-สฤณีวงศ์.
- พระมหาตณัฏฐ์ อุบัติคุณ (ศรีจันทร์) และอำนาจ บัวศิริ. (2558), “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข : ศึกษากรณีวัดปัญญานันทารามอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์* มจร. 3(1), มกราคม – มิถุนายน 2558, หน้า 23-36.
- พระมหาณรงค์ จิตตโสภณ, (2532), *พระพุทธศาสนากับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุเทพ สุวรรณ. (2546), *แนวความคิดพัฒนาสังคมแนวพุทธ*. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์.

- พ่วง สุวารณรัฐ. (2513), “ทัศนะเกี่ยวกับโครงการอบรมพระภิกษุสงฆ์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น” รายงานกิจการโครงการอบรมพระภิกษุสงฆ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น. พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2529), *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พีร์ พงศ์พิพัฒน์พันธุ์. (2558), “พุทธศาสนาเพื่อสังคมในโลกตะวันตก” *สยามรัฐออนไลน์*. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamrath.co.th/web> เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2561.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546), *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สง่า พิมพ์พงษ์. (2551), *คู่มือพระธรรมทูต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2562), *ทำบุญพื้นฐาน คือ ทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- สมบุญรณ์ สุขสำราญ. (2527), *พุทธศาสนา พระสงฆ์ กับวิถีชีวิตสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2546), *พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ.2325-2352)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สำนักงานภาคเหนือ. (2547), *หลักแห่งพุทธและการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนชาวเขา*. ออนไลน์, เข้าถึงได้จาก <http://www.agri.cmu.ac.th/trfn/Announce/reportdetails.asp?ID=59> เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2561.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2541), “ศาสนทัศน์ของชุมชนเมืองสมัยใหม่ ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย”. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*. 5 (มกราคม-เมษายน), หน้า 4-88.

อมรา พงศาพิชญ์. (2541), *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Keyes, C.F. (1971), 'Buddhism and national integration in Thailand,' *Journal of Asian Studies*, 30 (3, May), pp. 551–567.

Mulder, N.J.A. (1973), *Monks, Merit, and Motivation: An Exploratory Study of the Social Functions of Buddhism in Thailand in Process of Guided Social Change*. Detroit: Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University.

Reynolds, F.E. (2004), "Buddhism as Universal Religion and as Civic Religion: Some Observations on a Tour of Buddhist Centers in Central Thailand" in Chris Baker (ed.) *The Society of Siam: Selected Articles on the Siam Society's Century*. Bangkok: The Siam Society, pp.164-175.

Somboon Suksamran. (1977), *Political Buddhism in Southeast Asia: The Role of the Sangha in Modernization of Thailand*, London: C. Hurst & Co.

เอกสารชั้นต้น

- แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 1, 2456.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 3, 2458.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 4, 2459.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 5, 2460.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 7, 2462.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 8, 2463.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 76 ตอนที่ 3, 25 มีนาคม 2531.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 86 ตอนที่ 2, 25 กุมภาพันธ์ 2541.
แถลงการณ์คณะสงฆ์, เล่ม 92 ตอนที่ 11, 25 พฤศจิกายน 2547.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

- พระครูจันทสีรากร, วัดห้วยหม อ.เมือง จ.ราชบุรี, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2561.
พระครูพิพิธประชานาถ, วัดสามัคคี อ.เมือง จ.สุรินทร์, สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2546.
พระครูพิพิธสุตาธกร, วัดสวนดอก อ.เมือง จ.เชียงใหม่, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2561.
พระครูวิสุทธีวิฑูมิตคุณ, วัดเขาแก้ว อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562.
พระครูศีลวราภรณ์, วัดโนนเมือง อ.ขามสะแกแสง จ.นครราชสีมา, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2554.
พระครูสถิตญาณปัญต, วัดพรุใหญ่ อ.ปะทิว จ.ชุมพร, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2562.
พระครูอมรชัยคุณ, อาศรมธรรมทายาท อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา, สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2561.
พระชยานันทมณี, วัดพระธาตุแช่แห้ง อ.ภูเพียง จ.น่าน, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2562.
พระเทพสิทธิมงคล, วัดโตไปทาราม อ.เมือง จ.ระนอง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2562.
พระมหาศิลป์ชัยโชติ, วัดดอนทรายแก้ว อ.เมือง จ.ชุมพร, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2562.
สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์, วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2562.

เกี่ยวกับผู้เขียน

ปิ๋จ ลากรนานนท์ สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และ สังคมวิทยา มหบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา) หลังจากนั้นสำเร็จการศึกษาที่ The University of Hull, UK (M.A. in South-East Asian Studies และ Ph.D. in South-East Asian Studies) ตามลำดับ ภายหลังสำเร็จการศึกษาเข้าเป็นนักวิจัย และ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีผลงานวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อาทิ การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการในการขับเคลื่อนการสร้างสุขภาวะองค์กรวม โดยผลักดันให้คณะสงฆ์ของไทยได้เข้ามามีบทบาทต่อประเด็นการพัฒนาสุขภาวะในมิติสาธารณสงเคราะห์

วุฒินันท์ ก้นทะเตียน สำเร็จการศึกษาปริญญาธรรม 9 ประโยค ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดในแผนกบาลีศึกษาของคณะสงฆ์ไทย อีกทั้งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ) ต่อด้วยมหาวิทยาลัยมหิดล (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ) และกลับมาสำเร็จการศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชามานุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีผลงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระไตรปิฎกและการพัฒนาสุขภาวะ ภูมิสถาปัตยกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา และยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่อีกด้วย

ກາດພນວກ

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๗/๒๕๕๙

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่ ๑๘๗/๒๕๕๙

เรื่อง เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม

ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๗/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า พระพรหมวชิรญาณ ประธานกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้มีลิขิต ที่ ๐๑/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙ แจ้งว่า ในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เรื่อง รายงานผลการระดมความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาภารกิจงานคณะสงฆ์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และได้มีมติมอบผู้แทนมหาเถรสมาคม เป็นประธานกรรมการ ๗ ฝ่าย เพื่อให้ขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยให้ประธานกรรมการในแต่ละฝ่ายไปรวบรวมรายชื่อคณะกรรมการเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา

บัดนี้ ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้พิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมแล้ว ประกอบด้วย

๑. พระพรหมวชิรญาณ	วัดยานนาวา	ประธานกรรมการ
๒. พระพรหมเมธาจารย์	วัดบูรณศิริมตยาราม	รองประธานกรรมการ
๓. พระพรหมจริยาจารย์	วัดกะพังสุรินทร์/ตรัง	กรรมการ
๔. พระธรรมเสนาhurst	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ/พิษณุโลก	กรรมการ
๕. พระธรรมบัณฑิต	วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก	กรรมการ
๖. พระธรรมเสนาบดี	วัดพระธาตุดอยสุเทพ/เชียงใหม่	กรรมการ
๗. พระเทพวิริยาภรณ์	วัดหัวลำโพง	กรรมการ
๘. พระเทพกิตติเวที	วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	กรรมการ
๙. พระเทพวรมนี	วัดพระธาตุพนม/นครพนม	กรรมการ
๑๐. พระราชธีรอาจารย์	วัดมณีวนาราม/อุบลราชธานี	กรรมการ
๑๑. พระราชปัญญาสุธี	วัดสร้อยทอง	กรรมการ
๑๒. พระราชภาวนาพิธาน	วัดโสธรวราราม/ฉะเชิงเทรา	กรรมการ

๑๓. ผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการ
๑๔. พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ วัดยานนาวา กรรมการและเลขานุการ
๑๕. ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

การเสนอขอแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้ปฏิบัติตามข้อ ๔ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ แล้ว

ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบ และให้ดำเนินการตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วย คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ต่อไป และให้ดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอ รับรองรายงานการประชุม

(นางสาวประนอม คงพิบูล)

รองผู้อำนวยการ ปฏิบัติราชการแทน

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่

๕๐ พ.ก.๒๕๖๐

เรื่อง รายงานการแต่งตั้งคณะกรรมการและสำนักงานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า พระพรหมวชิรญาณ กรรมการมหาเถรสมาคม และประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้มีมติที่ สช. ๐๒๓/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐ แจ้งว่า ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม ที่ ๒/๒๕๕๙ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม โดยแต่งตั้ง พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร เป็นประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม นั้น

เพื่อให้งานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาโดยส่วนรวม ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม จึงแต่งตั้งคณะกรรมการและสำนักงานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม จำนวน ๓ คณะ โดยมีหน้าที่ดังนี้

๑. ช่วยคณะกรรมการ สนับสนุน ส่งเสริมงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม
 ๒. ประสานงานการขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสำเร็จตามวัตถุประสงค์
 ๓. งานอื่น ๆ ที่คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม มอบหมาย รายละเอียดปรากฏตามคำสั่งฯ ที่แนบถวายมาพร้อมนี้ พร้อมกับมีบัญชีให้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดทราบ
- ที่ประชุมรับทราบ

นางสาวประไพ

(นายกนก แสนประเสริฐ)

รองผู้อำนวยการ ปฏิบัติราชการแทน

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

นางสาวประไพ
พิมพ์
.....ทาน

คำสั่ง

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ที่ สธ.๐๑/๒๕๖๐

เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการและสำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ ๒/๒๕๕๙ แต่งตั้งคณะกรรมการของมหาเถรสมาคมฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม โดยแต่งตั้ง พระพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร เป็นประธาน คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

เพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นประโยชน์ ต่อการพระศาสนาโดยส่วนรวม ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม จึงแต่งตั้ง

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม จำนวน ๒๑ รูป/คน ประกอบด้วย

๑.๑ พระเทพรัตนการ	วัดเทพศิลา	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒ พระเทพปัญญาภรณ์	วัดอาวุธวิกสิตาราม	รองประธานอนุกรรมการ
๑.๓ พระเทพภุมณี	วัดปากน้ำ	อนุกรรมการ
๑.๔ พระราชรัตนาลงกรณ์	วัดโพธิ์ชัย/หนองคาย	อนุกรรมการ
๑.๕ พระราชญาณภณี	วัดพระราม ๙	อนุกรรมการ
๑.๖ พระปัญญาภรณ์	วัดชลประทานรังสฤษฎ์/นนทบุรี	อนุกรรมการ
๑.๗ พระประสิทธิ์โสภณ	วัดประสิทธิ์ชัย/ตรัง	อนุกรรมการ
๑.๘ พระศรีรัตนมณี	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ/พิษณุโลก	อนุกรรมการ
๑.๙ พระศรีวิฑูรการ	วัดยานนาวา	อนุกรรมการ
๑.๑๐ พระอุดมปริชาญาณ	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๑.๑๑ พระอุดมบัณฑิต	วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	อนุกรรมการ
๑.๑๒ พระสุริรัตนบัณฑิต	วัดสุทธิวาราม	อนุกรรมการ
๑.๑๓ พระศรีรัตนโมลี	วัดราชนัดดาราม	อนุกรรมการ
๑.๑๔ พระครูสุตภาวนาภิธาน	วัดโสธรวรารามวรวิหาร	อนุกรรมการ
๑.๑๕ พระครูศรีปริยัตยาภิณธ์	วัดปทุมคงคา	อนุกรรมการ
๑.๑๖ ผู้แทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย		อนุกรรมการ
๑.๑๗ ผู้แทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์		อนุกรรมการ
๑.๑๘ ผู้แทนผู้บัญชาการกองทัพบก		อนุกรรมการ
๑.๑๙ นายแพทย์ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์		
ผู้อำนวยการสำนักงานสนับสนุนสุขภาพองค์กร (สสส.)		อนุกรรมการ
๑.๒๐ พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ	วัดยานนาวา	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑.๒๑ พระครูปลัดโพธิ์ธรรมวัฒน์	วัดไร่ขิง/นครปฐม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. เลขานุการประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม

๒.๑ พระมงคลวิจิตร	วัดยานนาวา	เป็นเลขานุการ
๒.๒ พระครูศรีวิจิตรวงศ์	วัดยานนาวา	เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๓ พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ	วัดยานนาวา	เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

๓. สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม

๓.๑ พระมหาเอก เมธิกญาโณ	วัดยานนาวา	เป็นหัวหน้าสำนักงาน
๓.๒ พระมหาเป็นเกียรติ กิตติวิสุโท	วัดยานนาวา	เป็นผู้ช่วยหัวหน้าสำนักงาน
๓.๓ พระมหาศิริชัย สิริบุญญาโณ	วัดยานนาวา	เป็นผู้ช่วยหัวหน้าสำนักงาน
๓.๔ พระมหาชาครินทร์ กิตติเมธี	วัดยานนาวา	เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน
๓.๕ พระมหาอดิศักดิ์ อภิพลโย	วัดบรมสถล	เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน
๓.๖ พระมหาอดุลย์ เขมพลโย	วัดยานนาวา	เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน
๓.๗ นายณัฐ ทะสังษา	ไวยาวัจกรวัดยานนาวา	เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน

โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) ช่วยคณะกรรมการ สนับสนุน ส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม
- ๒) ประสานงานการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสำเร็จตามวัตถุประสงค์
- ๓) งานอื่นๆ ที่คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่นับเป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๐

(พระพรทมวชิรญาณ)

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐

ที่ ๐๐๒ / ๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการด้านการจัดการข้อมูลพระสงฆ์

ตามที่ ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ประกาศ
ธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ และได้มีการ
ประกาศเจตนารมณ์ของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนปฏิบัติ
การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ต่อมา มหาเถรสมาคมได้มีมติที่ ๒๙๖/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๑ รับทราบ เรื่อง
การเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ โดยพระพรหมวชิรญาณ
(ปสฤทธิ เขมังกโร) ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ลงนามคำสั่งแต่งตั้ง
คณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ แล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลพระสงฆ์แห่งชาติ
พ.ศ.๒๕๖๐ ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้ง
คณะกรรมการด้านการจัดการข้อมูลพระสงฆ์ ดังรายนามต่อไปนี้

๑.องค์ประกอบ

๑.๑ ที่ปรึกษา

- (๑) พระพรหมวชิรญาณ กรรมการมหาเถรสมาคม วัดยานนาวา
- (๒) พระพรหมมณี กรรมการมหาเถรสมาคม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- (๓) พระพรหมบัณฑิต กรรมการมหาเถรสมาคม วัดประยุรวงศาวาส
- (๔) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑.๒ คณะอนุกรรมการ

- (๑) พระราชเมธี (วิชา อภิปัญญา) ประธานอนุกรรมการฝ่ายสงฆ์
- (๒) ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ประธานอนุกรรมการฝ่ายฆราวาส
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- (๓) รองเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ รองประธานอนุกรรมการ
- (๔) พระอุดมปริษญาณ (กวีพัฒน์ สุขเมธี) อนุกรรมการ
- (๕) พระมงคลวชิรากร (สมบัติ ญาณวโร) อนุกรรมการ
- (๖) พระครูอมรชัยคุณ อนุกรรมการ
- (๗) ผู้อำนวยการสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง อนุกรรมการ
- (๘) ผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย อนุกรรมการ
- (๙) เลขาธิการเจ้าคณะภาคภาค/มหานิกายและธรรมยุต อนุกรรมการ
- (๑๐) ผู้อำนวยการกองพุทธศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อนุกรรมการ
- (๑๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์เทพ สุธีรัฐฉนิ อนุกรรมการ
- (๑๒) นายวิสุทธิ บุญญะโสภิต อนุกรรมการ

/(๑๓) ผู้อำนวยการ...

(๑๓) ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการคณะสงฆ์
สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๑๔) นายคณพล ศรีหอมรีน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๑๕) นางดวงเดือน วันกุมภา	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ วางแนวทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์
๒.๒ ติดตามการดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลพระสงฆ์ และฐานข้อมูลวัด ของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง
๒.๓ ประสานการทำงานเพื่อให้เกิดการจัดทำฐานข้อมูลพระสงฆ์ที่เชื่อมโยงกับระบบทะเบียน
ราษฎร และระบบหลักประกันสุขภาพ
๒.๔ พิจารณาดังคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่เหมาะสม
๒.๕ ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

พระพรหม/ปรปญญ

(พระพรหมวชิรญาณ)

ประธานกรรมการขับเคลื่อนธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐

ที่ ๐๐๓ / ๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวัดส่งเสริมสุขภาพและพระคิลานุปัฏฐาก

ตามที่ ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ประกาศ
ธรรมณูสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ และได้มีการ
ประกาศเจตนารมณ์ของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนปฏิบัติ
การขับเคลื่อนธรรมณูสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ต่อมา มหาเถรสมาคมได้มีมติที่ ๒๙๖/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๑ รับทราบ
เรื่องการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ โดยพระพรหมวชิรญาณ
(ปัสกุตโร เขมงกโร) ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ลงนามคำสั่งแต่งตั้ง
คณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ แล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูพระสงฆ์แห่งชาติ
พ.ศ.๒๕๖๐ ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้ง
คณะอนุกรรมการวัดส่งเสริมสุขภาพและพระคิลานุปัฏฐาก ดังรายนามต่อไปนี้

๑.องค์ประกอบ

๑.๑ ที่ปรึกษา

- (๑) พระพรหมวชิรญาณ กรรมการมหาเถรสมาคม วัดยานนาวา
- (๒) พระพรหมมุนี กรรมการมหาเถรสมาคม วัดราชบุพทิศสถิตมหาสีมาราม
- (๓) พระพรหมบัณฑิต กรรมการมหาเถรสมาคม วัดประยุรวงศาวาส
- (๔) ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๑.๒ คณะอนุกรรมการ

- (๑) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร.(สุทิพย์ อากาศโร) ประธานคณะอนุกรรมการฝ่ายสงฆ์
- (๒) อธิบดีกรมอนามัย ประธานคณะอนุกรรมการฝ่ายฆราวาส
- (๓) พระครูพิพิธสุตาทร, ดร. อนุกรรมการ
- (๔) รองอธิบดีกรมการแพทย์ อนุกรรมการ
- (๕) รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก อนุกรรมการ
- (๖) รองอธิบดีกรมควบคุมโรค อนุกรรมการ
- (๗) รองอธิบดีกรมสุขภาพจิต อนุกรรมการ
- (๘) รองอธิบดีกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ อนุกรรมการ
- (๙) รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุกรรมการ
- (๑๐) รองอธิบดีกรมการศาสนา ที่ได้รับมอบหมาย อนุกรรมการ
- (๑๑) รองเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ อนุกรรมการ
- (๑๒) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ อนุกรรมการ
- (๑๓) หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุข อนุกรรมการ
- (๑๔) ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข อนุกรรมการ

/(๑๕) ผู้อำนวยการ...

(๑๕) ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	อนุกรรมการ
(๑๖) ผู้อำนวยการสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร	อนุกรรมการ
(๑๗) ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	อนุกรรมการ
(๑๘) รองศาสตราจารย์ชลวิทย์ เจียรจิตต์	อนุกรรมการ
(๑๙) นายพินิจ ลาภธนานนท์	อนุกรรมการ
(๒๐) พระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิฐโร, ดร	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๑) ผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๒) ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๓) ผู้อำนวยการสถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๔) รองผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๒๕) ผู้อำนวยการกลุ่มบูรณะพัฒนาวัดและศาสนสงเคราะห์
กองพุทธศาสนสถาน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๒๖) หัวหน้ากลุ่มประเมินผล กองตรวจราชการ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒.อำนาจหน้าที่

๒.๑ ศึกษา วิเคราะห์ ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและพระคิลานุปัฏฐากและเป้าหมายงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน

๒.๒ พัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรม โดยดำเนินการบูรณาการงบประมาณ การประสานงาน กับส่วนราชการและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและพระคิลานุปัฏฐาก

๒.๓ จัดทำและพัฒนาหลักสูตรอาสาสมัครพระสงฆ์แกนนำด้านการพัฒนาสุขภาพประจำวัด (พระ อสว.)

๒.๔ ขับเคลื่อนการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพและพระคิลานุปัฏฐาก

๒.๕ ดำเนินการประสานงานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด และ สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด ทุกจังหวัดเพื่อร่วมขับเคลื่อนธรรมาวุฒิสภาพพระสงฆ์ฯ

๒.๖ พิจารณาตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่เหมาะสม

๒.๗ ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(พระพรหมวชิรญาณ)

ประธานกรรมการขับเคลื่อนธรรมาวุฒิสภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐

ที่ ๐๐๔ / ๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการด้านการสื่อสารสาธารณะ

ตามที่ ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ประกาศ
ธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ และได้มีการ
ประกาศเจตนารมณ์ของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนปฏิบัติ
การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ต่อมา มหาเถรสมาคมได้มีมติที่ ๒๙๖/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๑ รับทราบ เรื่อง
การเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ โดยพระพรหมวชิรญาณ
(ปสฤทธ์ เขมงฺกโร) ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ลงนามคำสั่งแต่งตั้ง
คณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ แล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ
พ.ศ.๒๕๖๐ ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้ง
คณะกรรมการด้านการสื่อสารสาธารณะ ดังรายนามต่อไปนี้

๑.องค์ประกอบ

๑.๑ ที่ปรึกษา

(๑) พระพรหมวชิรญาณ	กรรมการมหาเถรสมาคม วัดยานนาวา
(๒) พระพรหมมุนี	กรรมการมหาเถรสมาคม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
(๓) พระพรหมบัณฑิต	กรรมการมหาเถรสมาคม วัดประยุรวงศาวาส

๑.๒ คณะอนุกรรมการ

(๑) พระราชวรมุนี, ดร. (พล อาภากรโ)	ประธานอนุกรรมการฝ่ายสงฆ์
(๒) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	ประธานอนุกรรมการฝ่ายฆราวาส
(๓) พระมงคลธรรมวิธาน (สำเร็จ ภูริจิตโต)	อนุกรรมการ
(๔) พระครูปลัดสุวัฒนวิชิรคุณ (วีรพล วีรญาโณ)	อนุกรรมการ
(๕) ผู้อำนวยการสำนักสารนิเทศ สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการ
(๖) ผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย	อนุกรรมการ
(๗) ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส	อนุกรรมการ
(๘) รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	อนุกรรมการ
(๙) เลขาธิการกรม กรรมการศาสนา	อนุกรรมการ
(๑๐) เลขาธิการกรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	อนุกรรมการ
(๑๑) ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์และสื่อสารสังคม
สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	อนุกรรมการ
(๑๒) ผู้อำนวยการสำนักขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม	อนุกรรมการ
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

(/๑๓) หัวหน้ากลุ่ม...

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐

ที่ ๐๐๙๗/๒๕๖๒

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์และขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๖๐

.....

ตามที่ ประธานกรรมการด้านสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมได้ประกาศธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ และได้มีการประกาศเจตนารมณ์ของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ต่อมามหาเถรสมาคมได้มีมติที่ ๒๙๖/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๑ รับทราบ เรื่องการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ โดยพระพรหมวชิรญาณ (ปสฤทธิ เขมังกโร) ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้ลงนามคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ แล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนธรรมณูสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดังรายนามต่อไปนี้

๑.องค์ประกอบ

๑.๑ ที่ปรึกษา

- (๑) พระพรหมวชิรญาณ (ปสฤทธิ เขมังกโร)
- (๒) พระพรหมมุนี (สุมิน อคฺคชิโน)
- (๓) พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ)
- (๔) พระธรรมสุธี (นรินทร์ นรินฺโธ)
- (๕) พระเทพพรหมณี (สาลี ปญญาโร)
- (๖) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- (๗) นายณรงค์ศักดิ์ อังคะสุวพลา

๑.๒ คณะอนุกรรมการ

(๑) พระราชญาณภควี (สุวิทย์ ปิยะวิฑฺฒ)	ประธานอนุกรรมการฝ่ายบรรพชิต
(๒) รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข
(กลุ่มภารกิจด้านพัฒนาการสาธารณสุข)	ประธานอนุกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์
(๓) พระปัญญาภินนฺโท (สง่า สุกโร)	รองประธานอนุกรรมการฝ่ายบรรพชิต
(๔) รองผู้อำนวยการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	รองประธานอนุกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์
(๕) พระราชวรมุนี, รศ. (พล อากาศโร)	อนุกรรมการ
(๖) พระราชเมธี (วิชา อภิบาลโย)	อนุกรรมการ

/๗/ พระสุธีรัตนบัณฑิต...

(๗) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.(สุทิตย์ อาภาภโร)	อนุกรรมการ
(๘) พระมงคลวชิรากร (สมบัติ ญาณวโร)	อนุกรรมการ
(๙) พระมงคลธรรมวิธาน (สำเร็จ ภูริจิตโต)	อนุกรรมการ
(๑๐) พระครูอมรชัยคุณ	อนุกรรมการ
(๑๑) พระมหาประยูร โชติวโร	อนุกรรมการ
(๑๒) นายธรากร ดิษฐอำนาจ	อนุกรรมการ
(๑๓) นายวินชัย บุญประชา	อนุกรรมการ
(๑๔) หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการ
(๑๕) ผู้อำนวยการกองพุทธศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	อนุกรรมการ
(๑๖) ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	อนุกรรมการ
(๑๗) ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	อนุกรรมการ
(๑๘) ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและขับเคลื่อน นโยบายสาธารณะระดับชาติ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ	อนุกรรมการ
(๑๙) ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	อนุกรรมการ
(๒๐) ผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๑) ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๒) ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๒๓) ผู้อำนวยการกองตรวจราชการ กระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการและเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ วางแนวทางการบริหาร ติดตาม และประเมินผลยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๒ จัดให้มีระบบข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ -

๒.๓ พิจารณาตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามที่เหมาะสม

๒.๔ ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

(พระพรหมวชิรญาณ)

ประธานกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด

ลำดับ	จังหวัด	ชื่อ	ตำแหน่ง	วัด	ตำบล	อำเภอ
๑	กรุงเทพมหานคร	- ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติม -				
๒	จังหวัดนนทบุรี	พระราชาญาณมงคล	เจ้าคณะตำบลเกาะเกร็ด	วัดปรมัยยิกาวาส	เกาะเกร็ด	ปากเกร็ด
๓	จังหวัดปทุมธานี	พระครูวิบุลวรคุณ	เจ้าคณะอำเภอลำลูกกา	วัดลาดสนุ่น	คูคต	ลำลูกกา
๔	จังหวัดสมุทรปราการ	พระมหาวิฑูร ฌมโมจิต ป.๘	เจ้าคณะอำเภอพระสมุทรเจดีย์	วัดใหญ่	ในบางปลาเกด	พระสมุทรเจดีย์
๕	จังหวัดระนองศรีศรีอยุธยา	พระราชาชนนทราจารย์	เจ้าคณะอำเภอบ้านแพรก	วัดกษัตราธิราช	บ้านป้อม	พระนครศรีอยุธยา
๖	จังหวัดอ่างทอง	พระครูสิริวิมุติกิจ	เจ้าคณะอำเภอสสามโก้	วัดสามโก้	สามโก้	สามโก้
๗	จังหวัดสระบุรี	พระครูศุภธรรมคุณ	เจ้าคณะอำเภอบ้านหมอ	วัดมะขามเรียง	ไม้ขวาง	บ้านหมอ
๘	จังหวัดลพบุรี	พระโสภณพัฒนคุณ	เจ้าคณะอำเภอหนองม่วง	วัดพูน้อย	หนองม่วง	บ้านหมี่
๙	จังหวัดสิงห์บุรี	- ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติม -				
๑๐	จังหวัดชัยนาท	- ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติม -				
๑๑	จังหวัดอุทัยธานี	พระครูปลัดสมนึก สุธมณีสโร		วัดจันทาราม (วัดท่าซุง)	น้ำซึม	เมือง
๑๒	จังหวัดชลบุรี	พระครูพิทักษ์กิจวัตรรักษ์	เจ้าคณะอำเภอบางละมุง	วัดหนองเรือ	หนองเรือ	บางละมุง
๑๓	จังหวัดระยอง	พระครูพิทักษ์ชยาภรณ์	เจ้าคณะอำเภอบ้านค่าย	วัดบ้านค่าย	บ้านค่าย	บ้านค่าย
๑๔	จังหวัดจันทบุรี	พระครูปริยัติธรรมวีโรจน์	เจ้าคณะอำเภอท่าใหม่	วัดสามผาน	ท่าใหม่	ท่าใหม่
๑๕	จังหวัดตราด	พระครูพิศาลธรรมวาทิ	เจ้าคณะอำเภอแหลมงอบ	วัดบาปิตเบน	บางปิต	แหลมงอบ
๑๖	จังหวัดนครปฐม	พระศรีธีรวัศ	เจ้าคณะอำเภอดอนตูม	วัดสามง่าม	สามง่าม	ดอนตูม
๑๗	จังหวัดสุพรรณบุรี	พระครูโสภณคุณาธาร	เจ้าคณะอำเภอบางปลาม้า	วัดสาละ	สาละ	บางปลาม้า
๑๘	จังหวัดกาญจนบุรี	พระครูกาญจนธรรมชัย	เจ้าคณะอำเภอหนองปรือ	วัดหนองไม้เอน้อย	หนองปรือ	หนองปรือ
๑๙	จังหวัดสมุทรสาคร	พระครูสีลาภิกขี	เจ้าคณะอำเภอกระทุ่มแบน	วัดหนองพอง	สวนหลวง	กระทุ่มแบน
๒๐	จังหวัดราชบุรี	- ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเติม -				
๒๑	จังหวัดเพชรบุรี	พระครูวัชรินทรชลาภรักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอท่ายาง	วัดเขื่อนเพชร	ท่าคอย	ท่ายาง
๒๒	จังหวัดสมุทรสงคราม	พระครูสมุทรมุขิคุณ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม	วัดป้อมแก้ว	แม่กลอง	เมือง
๒๓	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	พระครูอุทธรศิริรักษ์	เจ้าคณะอำเภอปราณบุรี	วัดเขาน้อย	เขาน้อย	ปราณบุรี
๒๔	จังหวัดนครสวรรค์	พระครูศรีสุธรรมนิวรัฐ	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครสวรรค์	วัดโพรงเหนือ	ปากน้ำโพ	เมือง
๒๕	จังหวัดกำแพงเพชร	พระครูชวิษฐปัญญากร	รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร	วัดป่าสามแสน	หนองปลิง	เมือง
๒๖	จังหวัดพิจิตร	พระครูวิฑูรธรรมภาสิริ	เจ้าคณะอำเภอโพทะเล	วัดหนอง	หนอง	โพทะเล
๒๗	จังหวัดเพชรบูรณ์	พระครูพัชร์ชนภาสิริรักษ์	เจ้าคณะอำเภอน้ำหนาว	วัดโคกมน	โคกมน	น้ำหนาว
๒๘	จังหวัดพิษณุโลก	พระครูอุบลมงคลสันติคุณ	เจ้าคณะอำเภอชาติตระการ	วัดโพธิ์โพรงราม	ท่าสะแก	ชาติตระการ
๒๙	จังหวัดอุทัยธานี	พระครูวิชัยคุณาธาร	รองเจ้าคณะอำเภอศรีสำโรง	วัดราษฎร์ศรีธรรมาราม	ทับผึ้ง	ศรีสำโรง
๓๐	จังหวัดอุตรดิตถ์	พระครูสิริกิจวิธาน	เจ้าคณะอำเภอลับแล	วัดเสนาหิน	ศรีพนมมาศ	ลับแล
๓๑	จังหวัดตาก	พระครูบรมธาตุกิจจาทร	รองเจ้าคณะอำเภอบ้านตาก	วัดพระบรมธาตุ	เกาะตะเภา	บ้านตาก
๓๒	จังหวัดลำปาง	พระมหาอินจันทร์ คุณโสภโ	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง	วัดพระเจดีย์ขาวหลัง	ต้นธงชัย	เมืองลำปาง

๓๓	จังหวัดเชียงราย	พระพุทธรูปงามณี	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย	วัดพระธาตุผางา	เวียง	เวียงแสน
๓๔	จังหวัดพะเยา	พระครูสิริวราราม	เจ้าคณะอำเภอดอกคำใต้	วัดบุญเกิด	บุญเกิด	ดอกคำใต้
๓๕	จังหวัดแพร่	พระโกศยเจติยาภักษ์	รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่	วัดพระธาตุช่อแฮ	ช่อแฮ	เมือง
๓๖	จังหวัดน่าน	พระครูสุจินันท์ทกิจ	เจ้าคณะอำเภอสันติสุข	วัดโป่งคำ	ตู่พงษ์	สันติสุข
๓๗	จังหวัดเชียงใหม่	พระวิมลมนี	เจ้าคณะอำเภอภักดีมานัวัฒนา	วัดศรีโสดา	สุเทพ	เมือง
๓๘	จังหวัดลำพูน	พระครูจิววัฒน์โสภณ	เจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน	วัดช้างร้อง	ในเมือง	เมือง
๓๙	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	พระครูญาณสัมปยุต	เจ้าคณะอำเภอแมลน้อย	วัดแมลน้อย	แมลน้อย	แมลน้อย
๔๐	จังหวัดอุตรดิตถ์	พระครูประจักษ์คณาภักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอประจักษ์ศิลปาคม	วัดมิ่งมิถุนาวาส	อุ้มจาน	ประจักษ์ศิลปาคม
๔๑	จังหวัดหนองคาย	พระครูอรุณปัญญาธร	ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอท่าบ่อ	วัดสว่างธรรมาวาส	ท่าบ่อ	ท่าบ่อ
๔๒	จังหวัดบึงกาฬ	พระครูโสภาธรรมรส	เจ้าคณะอำเภอเมืองบึงกาฬ	วัดโพธิ์ธรรมมาร	บึงกาฬ	เมือง
๔๓	จังหวัดเลย	พระครูปริยัติวิจิตรคุณ	เจ้าคณะอำเภอภูกระดึง	วัดศรีภูกระดึงพัฒนาราม	ภูกระดึง	ภูกระดึง
๔๔	จังหวัดสกลนคร	พระครูสกลกิตติโสภณ	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสกลนคร	วัดโพธิ์ชัย	พระธาตุเชิงชุม	เมือง
๔๕	จังหวัดหนองบัวลำภู	พระครูโสภิตธรรมมาร	เจ้าคณะอำเภอนาวัง	วัดศรีกรมประชาสามัคคี	วังทอง	นาวัง
๔๖	จังหวัดขอนแก่น	พระมหาจรัลที วชิรมณี	เจ้าคณะอำเภออุบลรัตน์	วัดเขื่อนอุบลรัตน์	วัดเขื่อนอุบลรัตน์	อุบลรัตน์
๔๗	จังหวัดมหาสารคาม	พระครูชัยธรรมโกศล	รองเจ้าคณะอำเภอเขียงยืน	วัดราษฎร์ศรัศคม	หนองซอน	เขียงยืน
๔๘	จังหวัดกาฬสินธุ์	พระครูวิบูลวุฒิกร	เจ้าคณะอำเภอนามน	วัดโคกการาม	ยอดแกง	นามน
๔๙	จังหวัดร้อยเอ็ด	พระครูโพธิ์วิจิตรคุณ	เจ้าคณะอำเภอปทุมรัตต์	วัดโพธิ์การาม	โพนสูง	ปทุมรัตต์
๕๐	จังหวัดอุบลราชธานี	พระครูอรุณธรรมโกศล	เจ้าคณะอำเภอนาเยี่ย	วัดบ้านเยี่ย	นาเยี่ย	นาเยี่ย
๕๑	จังหวัดศรีสะเกษ	พระครูสุจิตโธธาสังการ	เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ	วัดบ้านโคก	โคก	โพธิ์ศรีสุวรรณ
๕๒	จังหวัดนครพนม	พระครูสิริปัญญาโสภณ	รักษาการเจ้าคณะอำเภอท่าอุเทน	วัดบุญจร	โนนตาล	ท่าอุเทน
๕๓	จังหวัดร้อยเอ็ด	พระครูชินธรรมวิมล	เจ้าคณะอำเภอทรายมูล	วัดนาโง่ง	ทรายมูล	ทรายมูล
๕๔	จังหวัดมุกดาหาร	พระครูวิจิตรธรรมพิณิต	รองเจ้าคณะอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย	วัดเหล่าต้นยม	หนองแวง	นิคมคำสร้อย
๕๕	จังหวัดอำนาจเจริญ	พระครูมงคลวาริวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอเมืองอำนาจเจริญ	วัดเทพมงคล	ปุง	เมือง
๕๖	จังหวัดนครราชสีมา	พระสีหราชสมภรณ์	รองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา	วัดพระนารายณ์มหาราช	ในเมือง	เมือง
๕๗	จังหวัดบุรีรัมย์	พระครูโสภณธรรมไพเชษฐ์	เจ้าคณะอำเภอเมืองบุรีรัมย์	วัดหนองไผ่น้อย	ชุมเห็ด	เมือง
๕๘	จังหวัดชัยภูมิ	พระครูสุวิมลพุทธนิสาร	เจ้าคณะอำเภอบ้านเขว้า	วัดศรีมหาโพธิ์	บ้านเขว้า	บ้านเขว้า
๕๙	จังหวัดสุรินทร์	พระครูบุญเขตวรคุณ	เจ้าคณะอำเภอรับบัว	วัดอโศก	ไผ่	รัตนบุรี
๖๐	จังหวัดปราจีนบุรี	พระครูวิญญานประยุต	เจ้าคณะอำเภอนาดี	วัดโพธิ์ศรี	ลำพันตา	นาดี
๖๑	จังหวัดนครนายก	พระราษฏริยวารจารย์	เจ้าคณะอำเภออรัญญิก	วัดประสาธน์เวช	บางปลากรด	อรัญญิก
๖๒	จังหวัดฉะเชิงเทรา	พระครูธรรมประยุต	เจ้าคณะอำเภอบ้านโพธิ์	วัดผาฉัตราราม	บางกรูด	บ้านโพธิ์
๖๓	จังหวัดสระแก้ว	พระครูศรีรัตนสรกิจ	เจ้าคณะอำเภอเขาฉกรรจ์	วัดสระแก้ว	สระแก้ว	เมือง
๖๔	จังหวัดนครศรีธรรมราช	พระครูปริยัติคุณสัย	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดประดู่พัฒนาราม	ท่าวัง	เมือง
๖๕	จังหวัดชุมพร	พระครูสถิตธรรมาร	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดบางแหวน	คูอนยาง	ปะทิว
๖๖	จังหวัดสุราษฎร์ธานี	พระครูวิสุทธิพิณิตคุณ	ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอกาญจนดิษฐ์	วัดเขานกแก้ว	ท่าทองใหม่	กาญจนดิษฐ์
๖๗	จังหวัดภูเก็ต	พระครูพรหมประภัสสร	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดเทพนาราม	เทพกระษัตรี	ถลาง
๖๘	ร.ก.ส. จังหวัดศรี	พระครูวิริยกิจโสภิต	เจ้าคณะตำบลเกออบ	วัดน้ำทราย	ปากคม	หัวยอด
๖๙	จังหวัดกระบี่	พระครูสุวิมลธรรมมานุกุล	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดนาเหนือ	นาเหนือ	อ่าวลึก

๗๐	จังหวัดพังงา	พระครูนันทปัญญากร	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดคงคามิซุ	ตะกั่วป่า	ตะกั่วป่า
๗๑	จังหวัดระนอง	พระครูศรีวิชัยปัญญากร	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดปฐมสาคร	ละอุ่นเหนือ	ละอุ่น
๗๒	จังหวัดสงขลา	พระปลัดพลพุด กลยานธมโม	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดมหิตตมังคละาราม	ควนลัง	หาดใหญ่
๗๓	จังหวัดพัทลุง	พระครูสุทธธรรมาภิรักษ์	เจ้าคณะอำเภอศรีนครินทร์	วัดลำกะ	นาท่อม	เมือง
๗๔	จังหวัดสตูล	พระครูสมุทวิชาน	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดปากบารา	ปากน้ำ	ละงู
๗๕	จังหวัดปัตตานี	พระครูโสภิตโพธิคุณ	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดศรีมหาโพธิ์	โคกโพธิ์	โคกโพธิ์
๗๖	จังหวัดยะลา	พระครูโสภณสุตถาร	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดเมื่อยะลา	สะเตง	เมือง
๗๗	จังหวัดนราธิวาส	พระครูวิสิฐพรหมคุณ	ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์จังหวัด	วัดพรหมนิवास	บางนาค	เมือง

พิธีสมโภชสุพรรณบัฏ
สมเด็จพระมหาดชาธิราช
(ปสฤกษ์ เวมจกรเดธ สุกธิพัันธ์)
ในพระบรมราชูปถัมภ์